Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Zwei Kolleghefte - Cod. Ettenheim-Münster 161

Clasmann, Clemens

[S.l.], 1619

Pars prima generalis

urn:nbn:de:bsz:31-114235

Visual Library

PARS PRIMA GENERALIS.

CAPUT I.

METHODUM TOTIUS COMMENTARII ETHICI CONTINENS;

Doctrinam de moribus in duas partes; Generalem et Specialem digerimus. Illa omnium et singularium virtutum propria proprietates et reliqua accidentia veluti gratissima et communissima attributa perspicua brevitate complectitur; eoq; hoc pars Generalis vocatur.

In hac parte generali considera primo Ethicae doctrinae praeludia: 2do Virtutum omnium communissimas earum affectiones et propria etc. ad illa singulorum librorum Ethicorum ab Arte ad Nicomachum conscriptorum subiectam materiam: Ethices inscriptionem, Definiendo obiectum, subiectum, necessitatem, utilitatem referimus. Virtutum earum in externas et internas distribuimus. Illarum complectum, bonum, finem, felicitatem, gratiam seu concursum Dei; Animam rationalem, eiusque duas potentias coercemus. Anima rationalis veluti

duo instrumenta, quibus virtutes acquirat, acquisitis utatur, st Intellectus et appetitus: Intellectus in speculativum et practicum, q circa moralia dicitur Synteresis, cuius et actus Conscientia; secatur. Appetitus duas assignantur species: Innatus et Elicitus; Hic in sensitivum et intellectivum seu rationalem, qui est voluntas dicitur.

In illo considera primo Actus ipsius, qui dnr passio seu perturbatio: 2do species, quae sunt. Appetitus concupiscibilis et Irascibilis. Passio appetitus sensitivi consideratur vel in motu vel in quiete: Illius ex pte boni st tres: Amor, desiderium et spes; Ex pte mali sunt principales; Odium, abominatio, Timor Ira, audacia.

Hic 1. ratione quietis; Ex ratione boni est voluptas; ex pte mali, Tristitia et desperatio: In appetitu rationali seu voluntate perpende 1° Libertatem velut ipsius proprietatem. 2do actus ipsius Libertas scindit, divisione Logica in libertem, quietatis, dilectionis et complacentiae. Actus voluntis est ipsius voluntarium vel involuntarium seu ipsius volitio et nolitio, q dnr actus humanus; in quo 3 pedas 1° Communia quaedam accia. 2do Species dividentes. 3tio Contraria seu opposita actus humani. Accia, q actui humano accidunt, st Circumstantiae; Culpa, ignoratio, bona fides.

Dividitur actus humanus seu volitio et nolitio 3plici modo. 1° In simplicem et Compositum. 2do in bonum et malum. 3tio in Elicitum et Imperatum: Elicitus ex parte Divini In volitionem Intentionem. et insup quoq in fruitionem.

Ex

Ex parte medij, circa quod versatur, in electionem, qsensu, et usu. Opposita actus humanj sunt violentia & error. Et hæc de causis externis omnium virtutum. Interna causæ sunt habitus et mediocritas rationis vel rei. Illæ vicem matris, hæc formæ sustinent. Methodus eorum, q ex prima parte, eaq; generali explicanda. Nunc eorum, q pars 2da, eaq; specialis ytinebit, audietis. Pars specialis est, qua promissa virtutis de toe. singulas eius species, proprietates et vitia opposita interpretabor. Virtus dividitur 4pter. 1o in Divina et humanam. 2do In perfecta et Imperfecta. 3tio. In ordinaria et heroica. 4to in intellectuale & Moralem. Intellectualis virtus coprehendit species: prudiam, Sapiam, intelligentiam Sciam & Artem. Moralis versatur circa appetitum perficiendum intellectivum, vel sensitivum: Illa est Justitia, in qua qsidera 1o definitionem, obiectum, et proprietates. 2do partes, species, et potiales, 3dm ptes, species justitiæ deducit in Virtem et Partem. Partis in comodativam & distributivam: ptes justitiæ potiales sunt 12. Religio, obedientia, observantia, pietas, Veritas, liberalitas, magnificentia, gratitudo, mansuetudo, Clementia, Vindicatio & Amicitia. Virtus moralis, q circa sensitivum appetitum occupatur, est fortitudo vel temperantia. In illa prpende 1o ptes integrales, q sunt accessio et sustinentia. Et Potiales, q st ex pte aggressionis; Magnanimitas et Humilitas: ex pte sustinentia numeratur Constantia patientia, Longanimitas et perseverantia. 2do Vitia fortitudini opposita, q st; timiditas et audacia. In intemperantia qsidera 1o ptes, species, et Vitia opposita. 2do partes potiales. Partis

temperantia

temporatia, spectant circa uersatz circa alimenta; vt Abstinentia et Sobrietas: Duæ circa Venerem: vt Castitas et Pudicitia. Vitia temperatiæ opposita sunt, Bestialitas et Insensibilitas. Partes potiales temporatiæ sunt Verecundia, continentia, moderatio, affabilitas, et Comitas et de totius nri comentarij ordinatissimo methodo, ad quam precepta Ethicorum explanabimus.

CAPVT II.

De decem librorum, et quidem singulorum ab Arte conscriptorum, eorumq; capitum subjecta materia.

Vt Tyrones Ethicæ disciplinæ, quid singulis libris, singulisq; capitibus ab Autore explicetur, ordinatim intelligant, omnium librorum breuissima ἀνάλυσιν breuissimis subijcere constituimus. Judicio seu sententia Cicero. Mutij turpe est Patritio et nobili viro et causas oratij, ius, in quo versatur, ignorare: vt patet ex tit. digestorum de origine juris. Sic quoq; magno vitio Tyroni disciplinæ, in qua occupatur, singulorum capitum maam subjectam aiw n comprendere. Artes doctrina de virtutibus 10. libris coërcuit. In 1o de Summo bono, velut Ethices fine simpliciter vltimo cultatissime disserit. Absoluit autem hic liber vs capitibus. In 1o omia bonum suum appetere, boni definitione variarum rerum varies et fines tradit. In 2do agendorum vltimum seu propen. aut intermedium et fine. In 3tio In disciplina ciuili, seu Ethica, accuratissima demonstratione pre

cepta

cepta exponi n' poe, qa leoe dundaxat et non hac ystat, jume
neng Ethica drna auditore idoneu n' fore. In quarto; de
noie foelicitatis agit. In 5to Foelicitate omn rerum agen
darum extremu fine, eog in voluptate habere divitiarum
affluentia, aut Virtute non gsistutu ee. In 6to Veritate
authoritati et amicitia pferendam, eog noie se n' poe assen
tiri Platoni Praeceptori; Felicitatem in Idea positam
ee dicenti. In 7timo Felicitatem et foeliam pprietatibg
suis dfinit. In 8.vo Tria bonorum genera, fortuna, corporis,
& animi, taqua pprietates in foelicitate reqri. In 9.o Feli
citatem donu Dei, horsq pprium bonu ee necn disciplinam
et diligentiam n' fortunae favore gparari asserit: quod n
pulcerrimu et magnum fortuna tribuere valde erroneu e.
In 10.o Hoiem propter recta raois, virtutis, et actionis vir
tuosae ppetuitatem et excellentiam in hac vita beatu dici.
In 11.o Res posterorum ad defunctos spectare. In 12.o Foelici
tate potig ee honorabile bonu, quam laudabile. In 13.o de
Virtum subjecto, quod e alia pars n' vegetativa, sed qua
caret, disserit; Virtutis divisione in intellectua & moralem
tradit. Quoniam Artes civilis scia summu et optimu finem
in 10 libris ostendit: Nunc in 2do de virtibg velut medijs,
qbg summu bonu obtineamg, tractationem instituit. Compendit
aut hic liber 9. capita. In 1.o Virtes n' ee ingenitas, sed
studio pro & assuetudine pbabiles gtudit. In 2do Excess
su et defectu illas labefactari. In 3tio Circa dolore et Vo
lupitatem

luptatem versari, easq difficilig voluptati resistere, quà ira. In 4to Non q justè agit, gtinuò ee justus, et ad aen virtis actionem, voltem, sciam, et gstantiam exigi. In 5to. 3a sola pnpia actg humani statui: nz poriam, paoem, habitus, eusq virtis gng fore. In 6to. Virtutis dfinitione. In 7timo Moralius diuisione oesq virtes in medio gsistere. In 8vo Extrema extremis maois quàm medijs opponi. In 9o difficillimus ee, ut medium in virtuosis actionibus gsequamur, itè paru à recto aflectentem n ee vitupandu. 3tig liber gtinet Capita 12. In 1o Autbor 3plicè actiòem gstituit: Vna violenta, altera voluntariam, 3tia ex pte mixtam. Adhaec quae ob metum maioris mali fiùt, p se & oio n ee voluntaria sed mixta, 1. partim voltaria, partim nivoltaria: primè Ignorantiam à iudicio et Voltate naa suscepta n ee caum nivoluntarij sed peccati. In 2do cap. d Electione et Voltate disserit. In 3tio: n oia in deliberatione cadere. In 4to: Non tm verum bonum, sed bonum in onre. 1. tm apparens, quàm verum objectum voltis ee gtendit. In 5to. Voltem ex pluribus caus liberam dici. In 6to. Fortitudinis dfinitione, mortem molestam, aliasq res terribiles et formidulosas fortitudinis ee obiectum, fortegq virum decere, ut qdam tineat, tradit. In 7timo. Fortis, audacis & timidi defnoes inducit, annexaq gstione; an fortis sit dicendq q mortem sibi gsciscit? In 8vo fortitudinis partibus enunciatis ira stimulum ipsig ee

tra,

tradit. In nono fortitudinem esse rem molestam respectu naturæ sensitivæ, non vero respectu animi. In decimo de Temperantia eiusq; speciebus: In Vndecimo de vitio Intemperantiæ. In Duodecimo de remedijs, quæ sit Abstinentia et Castigatio carnis disserit et tractat.

LIBER quartus nouem capitibus absoluitur. In 1° Artes virtutum 8 moralium interpretationem suscipit: Eoq; noc in 1° Liberalitatem: In 2do Magnificentiam. In 3tio Magnanimitatem. In 4to Modestiam. In 5to Mansuetudinem. In 6to Affabilitatem. In 7tio veritatem. In 8° Comitatem. In 9° vrbanitem dilucidat.

Liber quintus Justitiæ interpretationem complectitur, capitibus usq; vndecim absoluitur. In primo Auctor Legalis justitiæ definitionem, eamq; virtutem Heroicam et specie à reliquis virtutibus distinctam docet. In 2do præter legalem seu generalem justitiam partarem ponendam, quam in Commutantem et distribuentem diuidit, vtriusq; definitionibus et proprietatibus adiunctis. In 3tio Justitia distributiua proportionem Geometricam et Arithmeticam veluti proprietatem attribuit. In 4to Commutantis justitiæ medium inter damnum et lucrum consistere, illamq; à distribuente specie distinqui, propositis sub calcem judicis, capitis, lucri et damni definitionibus. In 5to Legem Nationis in Repub recte instituta n tolerandam. Item nummum et indigentiam rerum adæquatam esse rerum commutatarum mensuram. In Sexto Aliquem posse alteri injuriam inferre, ut interim tamen non sit iniustus: Mox injuriam damnum et peccatum esse caas bonarum legum. Deinde Magistratum gerenti n debere sibi plus, quam alijs consulere. In Septimo Jus recte in naturale et legale distribui; illudq; traditis

traditis vtriusq; definitionibus mutabilitati non esse obnoxium. In octauo. Inuite, perturbate, ignoranter agentem iniuriam, autin justè non facere, omnq; lasionem ex ignorantia, aut passione aut electione profluere. In nono Neminem sponte iniuriam pati: Itemq; continuere, ut quis nolens injustum patiatur: Proxe n: omn, q iniustum fert, illum iniuriam perpeti. In decimo cap. tradita aequalitatis definione, eam à legali justitiæ specie distinctam ee. In vndecimo. Neminem sibi iniuriam inferre, sed ob mortem sibi consciscentem: seipsum n iniuria afficere, sed Rempub.

Liber Octices sextus tredecim capitibus Illectualium virtutum dilucidationem comprehendit. In primo capite Autor quasi viam ad illectualium virtutum illigentiam et cognitionem praescribens, recta rationis definionem: proximè Virtutis medium esse signum, ad quod recta ratio actiones nostras dirigit. Praeterea Intellectum practicum à speculatino, obiecto, fine, et officio, distinqui, tradit et disserit. In secundo capite, sensum, appetitum et Intellectum in animo nostro actionis et veritatis principia statui. In tertio virtutem intellectualem in quinque species dioeri scientiæ definitione, eiusq; proprietatibus annexis et adiunctis. In quarto Artem virtutem esse mentis. In quinto Prudentiam, eamq; ad temperantiam maximè conseruari suis dilucidat proprietatibus. In sexto capite Intelligentiam. In septimo capite Sapientiam, eamq; à scientia et intelligentia abiungi. In octauo Ciuilem scientiam distinqui de

de prudentia, quam in polyticam, Oeconomicam, privatam distrahit. In nono cap. Consultationem à scientia, Coniectura, opinione, proprietatibus quibusdam seiungit et separat. In decimo Solertiam, Sagacitatem et sententiam partes esse prudentiae practicae. In Undecimo Sententia officium fore superiorum, per consultationem inventis litis rem aequitatem deficiente lege componere, iudicium consumere. In duodecimo Sapientia multis partibus prudentiam antevertere docet; In ultimo omnes morum virtutes in una prudentia esse connexas.

Liber Septimus, quatuordecim capita coercet. In 1° Author Sermonem inducit de Divina virtute, cui feritas opponitur. Locetq in vita humana maxe fugiendam esse vitiositatem: Incontinentiam et feritatem. In 2do de Continentia et Incontinentia disserit. In 3tio Habitum scientiae in continente reperiri monet. In 4to Dupliciter nos circa voluptatem et dolorem molles et continentes dici, absolutè circa necessaria ad vitam et spem, comparatè et metaphoricè circa non necessaria; circa honorem, opes, vires, et victoriam. In 5to Incontinentiam quoq occupari circa ea, quae nae infesta et molesta sit. In Sexto Incontinentiam circa voluptatem deteriorem fore ea, quae circa iram versatur, morumq veritatem minus malum esse quam vitium. In septimo Patientis, Continentis, Incontinentis, temperantis et intemperantis definitione, intemperantem, deteriorem esse Incontinente. In 8° Intempertiam hydropi: Incontinentiam morbo cognitiati assimilat. In nono Differentiam inter continentem et pertinacem tradit. In decimo capite Faciliis continentem ex consue-

tudine

tudine, quàm Continentem ex natura curari et resipiscere ratione proposita; quia Consuetudo tam altos radices non inoerit, citiusq mutatur, quàm natura. In vndecimo Ad Moralem philosophum spectare de voluptate et dolore, circa q ois virtus moralis versatur, quaestiones monere, et voluptatem, nec summum, neq bonum ee per se et via sua docet In duodecimo Voluptatem aliquam absolutam et simplicem, qua dolorem adnixum non habet, dari. In decimotertio Voluptatem summi Boni rationem involuere; cùm in eâ animus acqeiscat, non qdem per se, sed per consequtiam: Summi n. boni acqsitionem necessario sequitur. In decimo quarto Voluptates corporis magis à nobis expeti, quàm animi. Adhoc difficillimu ee in medijs delitijs intra rationis gyrum sese continere proxime vnum et solum DEVM simplicissima voluptate pfrui.

Liber octauus et Nonus circa Amicitiam explicandam occupatur. Ille essentiales proprietates et partes amicitiæ expendit, et amicitiæ proprietates disqrit: Hic Accidentia et varias comparationes inter amicitiam et res alias instituit.

Includit autem liber octauus quatuordecim capita. In primo huig libri sui capite Auctor Vtilitatem, necessitatem atq etiam prastantiam seu excellentiæ splendorem amicitiæ proponit. In secundo capite Amicitiæ obiectum atq definitionem. In 3°. Diuisionem Amicitiæ in species tres secat. In 4to Veram amicitiam inter bonos dundaxat ali, nec qtra a micum ad injurias et calumnias prosilire. In 5to Amicitiam non qdem

qdm locorũ distantia extinqui, sed labefactari, et ad illas species minq appositas fore. In 6to. Perfectã amicitiam inter duos duntaxat gstitui, et susceptam ppt iucundum & delectabile verisimiliorem ee, quã q ppt vtile gstituit: Itẽ gtingere fore apud Reges et sumos viros ut pfectos amicos habeant, tradit. In 7timo. Amicitiã quoq inter psonas dignitate & gdioe dispares fore. & amicitias int' psonas inaquales spec adjuctas ee. In 8°. Ita statig fore, ut qs ametur, quam ut honoretur: Itẽ amare magis ad pprietatem amicitiæ, quã amari spectare. In 9. Amicitiam cũ Justia, et illig ptes cũ partibus Reipub. coparat. In 10°. Rempub. in 3. partes Monarchiam, Aristocratiam, Eristocratiam distribui, ex qbus Monarchiam optimã ee tradit. In 11°. Amicitiã Regis in subditũ meliorem fore amicitiã patris in filiũ. In 12°. Amicitiã in naale et ciuile, diuisã, patrẽ naa instinctu plus diligere, quã gtra. In 13°. In vera amicitia nullas qrelas, & criminationes inter amicos emergere. In vltimo Proportionis et æqualitatis dfectũ in amicitijs disparibus querelas parere, amicitiã extinguere, vel minimũ labefactare: adhoc patri licere ingratũ filiũ abdicare, n' contra. docet. — —

LIBER Nonus Cap. 12 cõprehendit. In 1° Author tradidit, nempe amoris pportionẽ amicitiã gseruare, inaqualitatem dissoluere, ut pportio gseruetur, pretium accepti beneficij æstimare potius ad accipientem, quã ad dantẽ spectare, pceptorũ ami-

citiã

citiam iure repsendi n̄ posse. In 2do: Patri in oibꝰ ee obedi,
endu Deo et legi n̄ repugnatibꝰ. In 3tio ob morū mutaōem &
dissimilitudinem n̄ illico disrupendam, sed dissuenda, et ad tempꝰ
dissimilandam ee amicitiā; item bonorū amicitiā n̄ illico diri,
mendā, si alter alterū insigni virtute aut excellēti fortunā
antecedat. In 4to Amicitiā a seipsa incipe, et ad eam tria,
tnuolentia, gcordia, et tnficentiam neiro regri. In 5to Ami,
citiam ee a tnuolentia & amore re, & naa distinctam.
In 6to Consensū a gcordia differre: hanꝰ ee amicia annexa,
et in actione potiꝰ quā in opinione gustere. In 7tino: Bene,
ficos magis diligere, quā diligi subnexa tnficentia definitione.
In 8.ue Dilectionē sui p alijs seu philapstian et bonis sitis ee
licitam. In 9. Felicem indigere amicis. In 10. In quouis ami,
cia pure paucos amicos gparandos ee. In 11.mo In aduersis ma,
gis quā in rēbus rebꝰ amicos desiderari, et amici pstantiam
in vtraq fortunā animi incuditatem parere. In 12. Maxe
appetendum, ut vnā cū amico uiuamꝰ. Decimꝰ liber (in quo
Artes d felicitate gtemplativa, q in Diuinaꝰ rerū gtemplatione gsistit,
tractat) Nouem capita ggrendit. In 1o Voluptem et dolorē
in humana vita latissime patere, qā oes voluptem sequantꝰ et
dolores declinet: Ste Veritatis raōem falsā (saltē opinione vul,
gi et periculosā fore, si uita dicentis eidem n̄ respondeat docet.
In 2do Eudoxi sntiam dicentis voluptatē summū bonū ee; gtra
Platonē hoc idē negantē videlicet defendere: qa Author dicti
ptꝰ raōes, qbus suā sentiam corroborat, approbat. Raoes

Eudoxi

Eudoxi st; qa qqd facit tale illud ipsu maois est tale: atq
Voluptas in oi gradu facit appetibile bonu: Ergo voluptas est
maois bonu, quam ipsa felicitas. 2da. ra, qa voluptas ac-
cessione sui reddit sumu bonu excellentig. 3tia qa quod ab
oibg est appetibile, id sumi boni raonem fert. 4ta qa in quo
oia acquiescunt, id sumu bonu est, 5ta et Vltima: quia do-
lor e sumu malu: qo voluptas sumu bonu. In 3tio Cap.
Voluptes p se n malas, specie inter se abiunctas, dolores n
indigentiam, seu defectionem eig, q e rdm raam, nec volup-
tatem eiusdem expletione, neq oe bonu voluptate ee docet.
In 4to Prima aspectu similitudinem voluptate (qa fit in qua-
libet temporis parte, vel et in momento tota) & pfecta forma
n ee motu: ab hoc aliqua sensui & aliqua menti, & pfectissi-
ma actioni pfectissima competere, oesq actiones pficere,
cu sit earu impulsu & finis, tradit. In 5to Volup-
tates, (qa earu objecta, poia et actiones spce abalienetur)
specie quoq distinqui; pxime voluptatem vnig poia, volup-
tate alterig poia, vel impedire, vel tollere: Dein vniusci-
usq actioni ppriam quandam inee voluptatem. Ad extre-
mu solas illas voluptes dici ncras, q virtuosa actionem pfici-
ant. In 6to Felicitate nec in habitu nec in affectu, nec in
tudo posciam ee, sed in sola virte, eiusq pfectissima actione
In 7timo Perfectissima felicitate q gtemplativa dr, in cogni-

one

tione & cõtemplare honestarũ Diuinarũq rerũ gsistere. In 8.no Vita cõtemplatiua actiua ꝓferri, et ad illa rerum affluentia, adeo ee n recriam, ut vere Beatos impedire possit. Ite Deũ n moraliter agere, cũq res suanas curare, beatis studiosisq viris delectari. In. 9. n sat ee Pro morali ꝓcepta virtum nouisse, nisi eadem virtutũ actionibq expressis & cõplexeis: Dem potius ad legũ praesidem spectare, educaoem leges ꝓscribere, quã ad Patrẽ: Et hac de Arã. Vbi decem librorũ Ethicorũ.

CAPVT III

De Ethices inscriptione, defione obiecto Subjecto etc.

Ethica, uti vocis resolutio patebit, vel patefacit, noen suũ à moribq, vel ab assuefactione, q mores efformat, vel efformatos n alios transmutat, sortit, 2. Eth. 5° & 2° ad Eudemũ; mores nil aliud st, quã vel ipsa virtes Autore Arte in Poetica: Vbi fortitudinẽ morẽ appellat, vel qualitates, tũ naales, tũ acqsita, earũq actiones, quas ipsa naa suscipit, assertore Arte 9°. lib. de Historia ãimaliũ Cap. 44. & 49 Vbi varias qtates & ãialiũ actiones mores appellat, aut denq ipsa populi gsuetudo, assuefactio aut puerorũ institutio, ut colligit, ex Arte 8.vo Polyt.

cap.

cap. 5° et 2do; vbi asserit morem vniuscuiusq; proprium et Reipub conseruare et initio constituere; quod si Reipub gstituit et conseruat, st laudabiles ac virtuosa ciuium actiones dictis cap. Et hac de Ethices inscriptione.
Subsequitur Definitio, qua Ethica definitur Scientia virtutum humanarum ad bene beateq; viuendum 1° Eth 1°. Dico scia qa scia est rerum ppetuarum necessariarum oisq mutationis expertium. Age v° Ethica est rerum eiusmodi etc, qa gtinet et tradit precepta seu gdiones, qua st ppetua necessaria et immutabilis veritatis de virtutibus et humanis actionibus rdm virtum rationem informandis, 3 ipsi mores et actiones hominum sint mutabiles; potest ni gtingere, ut id, quod precepti cognitione comprehenditur, sit caducum, et mutabile, 3 ipsum preceptum de ipso sit perpetuum: Exclo hominis aliarum rerum singularium.
Dico virtutum ad differam Iurisprudentiae, q vnicq dundaxat Iustitia est doctrina et qdem n in gnre sed partium actionum illig. Rdo vt notes Ethices obiectum adequatum ee ipsam virtutem, cum ei tres gditiones adequate obiecti competant, ut constat ex lib 3° rdm sect. com: Ethices rdi.
Dico humanarum ad differam Theologiae, q scia virtum n humanarum nostro studio parabilium, sed Diuinarum imediate à Deo infusarum, quarum numero pracipue comprehendimus Fidem Spem et Charitem.
Dico ad bene beateq; viuendum, vt intelligas Ethica n ee suam

speculatiua

speculationem, quæ in sola obiecti sui cognitione seu contemplatione consistit, sed practicam et actiuam scientiam, quæ non solum obiecti cognitione contenta sit; nisi quoq; ipsiq artifex seu magister vel Tyro in id exercetur, ut bene viuendi præceptis initis excogitet et pistet expta, quod Artes comprehendunt 2° Eth. 2° hisce verbis: Cum aut inqt præsens tractatio non contemplationis gratia sit instituta. Non n. vt sciamus qd sit virtus, sed vt boni efficiamur, quidq. Nam nulla esset aliqua ipsiq utilitas. Item 10 Eth. 9. Nec virtutem inqt satis est habere cognitam, dandaq opa est, vt non solum eam habere, sed eam colere possimus, vt boni simus. Cæterum bene beateq viuendi ratione non inficiamur hoes, q in oium rerum bonarum affluentia constituti st, vel q rerum humanarum potiore rationem quam diuinarum duxerunt; sic n. nuero bene viuentium pauperes et rerum diuinarum cultores et contemplatores excluderemus, sed eos, q rem rationem oes actiones suas instituerint. Est n. illa optima pars in hoe vel plane Diuina, quæ in se rerum humanarum honestarum et diuinarum tenet notitiam et nam heoe imperare et regere abt 10 Eth c. 7 Hinc quoq Artes cit. loco Oes inquit debemus, non vt hortantur quidam spectare humana, cum simus homines, nec mortalia, cum simus mortales, sed quoad possumus ad immortalitatem niti omniaq perficere et exequi, vt vitam ex eo degamus, quo nihil est in nobis prestantius, nilq ~~[illegible]~~ acceptis Mente et vsu rationis nil relig nil diuinius, nil excellentius in nobis

Artes

Artes cit. loco. Unde eodem capite; vt autem, inquit quisq; vita mentem, actionisq; ducem maximè sequitur, & colit, estq; optimo animo constitutus; ita Deo est charissimus: Quocirca benè beateq; viuere est idem mentem vitam traducere; quia illa sit præstissima & suprema, imò Diuina pars hominis: Et hac de definitione moralis Disciplinæ.

Subectum Ethices ex quo seu naa ex qua, st ipsa de benè beateq; viuendi ratione Regulæ & præcepta. Subiectum i Inhæsionis seu in quo, è ipsa Anima Mentis & voltæ posita: Substan. propriè Accentia dnt inhærere: Atq; pter Aiam radem nulla substia, cui virtq; vel scia Ethices inhærere poit, aio ac sensui offertur.

CAPUT IVm

De Ethices fine, vtilitate, & necessitate

Finis, vtilitas & necessitas Ethices ratione discurrente ex tradita nra defione colligitur. Primus vltimus & proprius Ethices finis est Fœlicitas. Quia Et Sicq in Intentione primùm sibi eandem cognoscendam & assequendam proponit, & à virtutum rerumq; honestarum executione velut vltimu & summu bonum in quo totus homo acquiescat, assequitur. Eda Ratio Quia felicitatem propter se expedit & propter ipsam oes virtuosas actiones suscipit, vitiosasq; abijcit. Intermedius & subordinatus finis Ethices est virtutum cognitio & actio. Quia hæc propter summum bonu & fœlicitatem studiosq; viri suscipit; ut gstat ex cit. loco. Nec ob Theologiam nec Jurisprudiam eundem finem sine vltimu sine intmedium aegrit; & sic n forte Ethicæ finem proprium liquet. Quia Thel. & Jurisprdia st Ethicæ ptes subordinata, velut effus eae sua-

Est n. Ethica gratior cognitione Theologia vel Jurisprudia
Unde vulgaro illud Ubi Ethicus desinit, ibi Jurisconsult incipit vel
Theologus. Agedum Subordinans et subordinatum ad eundem
tendunt finem; cum sint vnius totius partes. Totum est ordo, ordi
nata sunt partes; quarum prima subordinans; subsequentes subordinatæ
dnr.: Et hæc de fine Ethices. Restat ut Necessitatem paucis percipias.
Ethica homini ad consecutionem summi boni absolutè et simpli
citer non est necessaria, sed tdm Quid.] ex suppositione finis, seu
supposita hac conditione, si ex scia virtutum et juxta Ethica præ
cepta artificiosa bene beatéq homines vivere velint. Illius membri
ratio est quia illud è absolutè necessarium quod tdm oes tempo
ris spatio aliter, quam p virtutum cognitionem et Ethica præcepta nulli
summum bonum assecuti st. Hujus membri ratio est quia vita bene
beatéq et artificiose instituenda dependet ex scientia, electione
et gsilio virtutum velut ordinabile ab ordinante, velut regu
lare à regula, velut effectus à sua causa.
Neq ô obest, quod quidam citra virtutis exercitium et Ethicorum
doctrinam virtuosam vitam traducere videantur: quia per
quamplurimi ad virtutum officia potius vi metuq poenarum, quàm
consilio et ratione impelluntur, to Eth. 9° Nec est, ut quisqua
Instet quamplurimos prius studiosamq vitam inysse præcep
tis Ethices nunquam imbutos: Hoc n. à vero alienum est.
Nam hisce, quos Instantia objicit, aut ex bonitate et cla
ritate naturali mentis seu rationis, aut è superiori, virtutis
ad vitam honestatem necessariarum lumen et cognitio ex
traordinarie et supernaturaliter, quod sane rarissime
contingit, auxilio: Velim hic Notes: Non omnibus contin
gere ut

et appellent Corinthum. Ethica seu moralis philosophia omnibus citra discrimen ad virtutum cognitionem aditum patefacit, et sic neminem dedionatur: Ethaec de eius necessitate

Utilitas Ethicæ ex finis honestate, vtilitate et necessitate perspicitur: Cuius n. honesti, vtilis et necessarij finis: Medium vtile, honestum et necessarium est. Atqui Ethices fine, quem iam cognitum habemus, quid honestius, quid vtilius, quidve magis necessarium? Cæterum Ethica continet generalissima principia et communissimas causas, vnde perfecta Jurisprudentiæ et Theologiæ cognitio proficiscitur. Cedo, quid ex vtraq; facultate dilucide et accurate illexeris extra cognitionem horum terminorum; Mectus practici seu synteresios; Conscientiæ, Voluntatis, Actus humani; Scientiæ, Ignorantiæ, Violentiæ, Metus Culpæ, Doli, casus fortuiti, Virtutis, Vitij, Laudis præmij pœnæ famæ gloriæ vituperij? Atq; hos terminos aliosq; quamplures sola Ethica tibi dilucide, credo; ut semel dicam judicio Aristotelis Ethica tantæ est præstantiæ et vtilitatis ut 1° Eth. c. 2. Eam omnium scientiarum principem et dominam appellet: Nec immeritò: Cuia Summi boni cognitionem nobis tradit, quibus scientijs in Repub. vtendum sit, et quas quisq; discere et quatenus debeat, describit: Omnium artium extremo suo fine fines continet, omnibusq; legibus, quid faciendum, quid fugiendum, prescribit methodum eodem Authore ut. lo Et hæc de vtilitate Eth.

CAPUT V.

De Boni essentia, eiusq; speciebus.

Hactenus in prætudijs Ethicæ Essentiam, finem et proprietatem expendimus: Superest, ut virtutum, circa quas tota Ethica occupatur, causas et principia; quorum generalissima et crassissima est: Bonum et finis, interpretemur. Bonum est id, quod cuiusq; gentis appetitui est gratum. Cuiq proprietas e appetibile, qua proprietate definit bonum Aristo. 1° Eth. 1° Bonum e id, quod omnia appetunt: Cuiq definitionis sensus est, Non quod universa desiderant speciem etiam unum idemq appetant, sed quod unuqq Ens singulare speciei suæ bonum debitum sibiq gratum appetat. Nam unumquodq Ens proprium suum bonum, ut oculq visu: linoua saporem, corpus sanitatem: Mens felicitatem appetit lib. 1° Eud. sub finem. Ex tradita ian proprietate Colligas: Id solum e appetibile, quod bonum sit, cum bonitas et convenientia rei in ordine ad appetitum sit tm causa appetibilitatis et amabilitatis Boni essentiam septem divisionibus clariore reddimus. 1° Reducit in bonum verum et Apparens. Illud ex ratione sua appetitui conveniens et revera tale est, quale apprehenditur cognoscitur et judicatur. 3° Eth 4°. Cuiusmi bonum est felicitas, Virtus, Virtuosa actio. Apparens contra. Unde Aristo lib 2° Eudemior Voluptas inqt Edm. quidem naturam boni est, pter naturam vero mali: et vult natura quidem seu naturalis ratio bonum, pter naturam vero et quadam exersione seu mentis corruptione; malum. Ad hoc malum vitia peccata et res contra legem actiones referimus: hæc n. perverso hominum et depravato judicio bona st 2do Dividit in negativum et Positivum. Hoc e Ens reale ad cuius acqsitionem

acqsitione uelut ad terminu, ad quem appetitus tendit, ut patet exptis veri boni. Hoc nihil aliud est, quam absentia eius quod appetitui est disconueniens, ut e absentia morbi, inimici, poenae, uel alterius rei, quod appetenti aduersetur. 3tio dicerit Bonu in bonu p se et ppter aliquod aliud 1° Eth. 6. Illud ppter se expetitur et amatur, ut e foelicitas, Voluptas. Hoc ppter aliud; ut mumu, cibus, potus &c. 4to in bonu naale, morale & artificiale. Illius bonitas e quenientia entis cu suis prpijs naalibus, a sola naa dependens. Cuius boni expta st. Cuiuslibet entis prpia, et accidentia naalia. Istius Bonitas est queniens, tia actus humani, cu lege quacuq & rotte dependens. Est 2° eius boni exptum, de dictu, factu, cocupitu rom legem. Huius bonitas e queniens artificiosi opis, cu preceptis seu regulis scia vt artis. Cuius boni exemplu e de opus cu sua queniens. 5to distrahit in bonu absolutu et respectiuu Teste Arte lib. 7. Eudemiorum et lib. 3° Top. Cap. 1°. Illud in se, ex naa sua citra respectu ad aliud e bonu; ut Deus, Angelus, homo &c. Adeo ut hoc genere bonorum Daemon coprehendatur. Hoc quod cu comparatione & respu alterius e bonu, tu ei, quem afficit, malu videatur: sic remedia, mors Infernus, et alia poenarum genera bona st. 6to Secatur in honestum, Iucundum & Vtile. Honestum e de id, quod praeoem e ordinatu, eiusq queniens, sine respu seu coparatione ad Vtilitate & Iucunditate. Dixi Notanter sine respu: quia quaeuis honesta semp vtilia quoq et Iucunda sint; tu in illis n vtilitas

tas & Jucunditas, sed sola honestas, id ē gformitas et queni-
entia cū rāōe gsiderat: Vnde colligas ōe honestū, virtuosū,
delectabile, et qndoq; p se expetibile fore; tz n ōe delectabile
& vtile sit honestum, ut adulterium et fornicatio, ex quā qd
lucri fornicantibus obueniat. Honesti boni expta st virtutes,
actionesq; ōes à virtutibus gfecta lib. 7. Eudem. Bonū vtile
dr illud, quod seruit & ordinati velut medium ad aliud bonū
consequendum; et ob id rāo vtilis gsistit in eo, ut sit medium
ordinabile ad alterius boni gsecutionem, sive sit delectabile,
sive honestum sive inhonestum, nihil interest. Exempla vtilis
boni st bonorū psentium gseruāo, malorū instantium ppulsatio,
futurorū inhibitio. Bonū delectabile ē voluptatis pducīuū,
ut dolorosū, id quod ē gtraria affectionis electiuum. Teste
Arte lib. 5° Rhet. cap. 10mo. Jucundi boni exempla sunt: Jocus,
quies, somnus, desidia; Hinc colligas id ōe Jucundū, in quo ap-
petitus tanq; in suo fine quiescenti gesit & delectat. Citra tm
respectum & cōparāōem ad vtilitatem et honestatem, quā neq;
vtilitas, neq; honestas, sed sola delectāo in bono incūdo p ceu-
ditur & cōsideratur. Est n. aliqd delectabile, tz n sit honestum.
Jucundorū aliud simpliciter ē Jucundū, aliud p accidens
quod alicui tm videtur iucundum. Artes lib. 7 Eudem. Et 10° Eth.
3° Vbi dicit ea, q prauē dispositis Jucunda videntur, simpliciter
non ēē Jucunda, sed tm illis, quemadmodū nec dulcia aut
amara, q ægrotantibus. Vltimo dicitur ex obiecto bone cui me-

In

In bonis ãi, corporis et fortunæ. 7. lib. Polyt. cap. 1° Illud in ãio residet, et è oium bonorũ optimũ, ut virtũ virtuosæ actiones, Voluptas animi, foelicitas lib. 1° Magnor. Moralium Cap. 3°. Illud in corpore; ut sanitas, Venustas, Artes cit. to. Hoc in externis bonis extra ãium et corpũ situ est: Deõq vocatũ externũ; ut è opulentia, poia, seu Dominatũ, honor, q è bonorũ externor. pstantissimum & maxum 4to Eth. 3° Et hæc de bono. Cuiũ noie & ora vniuersa entia agunt lib. 1° Polyt. cap. 1° quia sit primũ oium rerũ principium 3° Metaphys: cap. 2do: Vbi dicit bonũ ẽe oium rerũ caam & finem. Finis è caa ima, cuiũ ora oes caa pnpales & intermedia oesq res agunt: Vt in sequenti capite sequetur.

CAPVT VI.

De fine eiusque proprietatibus et partibus.

Finis è caa prima, cuiũ ora oes caa pnpales et intermedia oesq res agũt, mouent, agũtq et mouentq. Dico caa prima, ob sequentes raones, quar prima è: quia int caas reales, jam realem caam, puta efficientem ad gnationẽ effecti amore & desiderio sui impellit & emouet. Dico notanter amore sui; qa finis nõ è caa realis, ut efficiens, maa, et forma; sed caa intentionalis; qa in sola intentione, et extra eam nullateng existit nel uischus. 2do Phys. 9. Vbi dicit finẽ in raone gsistere, et ẽe pnpiũ, nõ actionis, sed cogitaois

Inde

Vnde coiter. Phi dicunt: Finem movere non rem ee reale, sed intentionale. ⁊. bonitate, amabilitate, et amore sui; rda ratio; qa finis est cuiusvis causationis, omnium inferiorum caarum, ut caarum, non vterius Absolutorum principium primum caa, et rem praestantissima, excellentissima, optima et vltima, in qua oes motus & caa de se determinare conatur, et cuius gra cuncta fiunt, et tota naa agit lib ⁊o Eudem. circa calum lib 2do Eudem circa principium: Et 2do Phys. 8°. & 9. 3tia ratio: Quia oes caa fini subordinata st, et eo cessante oes a causatione cessant. Dico cuius gra oes; qa essentialis finis ratio, qua a reliqs cais abiungitur, est haec sola, quod oes caa oesq res eius gsequti gra agant, moveat, & moveatur: Ex dictis duo finis requsita essentialia notes. Primum ut sit in cognitione & intentione principaliter efficientis. rdm: ut bonitate, expetibilitate, amore sui efficientem ad agendum mediorum applicationem, & gsecutione sui impellat. Vnde notes finitum, quod ex fine effectum d, non ee ipsum finem, tum efficiens eius gratia exerit, sed ipsius Idea, q in aio efficientis ut existit, ut existebat, tanquam caa impellens sui desiderio efficiente: Et tum Artes ⁊o Eth. ⁊o Et ⁊o Mag. Moral. 3° dicat quod finis quandoque sit actio, quandoque vsus, quandoque ipsa opera, q finita sunt effecta. Eius tm Authoritas non refraudat: quia finis cit. to necessum d, ut illexerit ipsum finitum effectum, qd e vel actio vel opus actione productum: et non ipsam finalem caam. Fieri non potest q naam gtractione obstante, ut dicit familiaris caa qd eius

qd eius vi productum est: Atq actio vel opa vi cae familiaris
producta st; hinc quoq colligas n gtinuo aliqd rae cae finalis
ferre; Ex eo quod eig gra efficiens coerit; sed pterea necessu
est ad finis essetialem racem, ut sit prima caa, et supradicta
requsita in se gtineat, et hac de essentia finis. Proprie-
tas finis e hac, ut in omni rerum agendarum ordine sit pfectis-
simum bonum et optimum, ad qd oia, q recte fiat, referant, ne-
lut ad vltimum reale bonum, in quo qescant, delectent et q-
seruent inpales caa Peste Arte supra cit. to: Oi n agenti
opposita e certi alicuiq termini Idea, in qua efficienti presentat,
id, quod in futuro termino optimum et pfectissimum existit. 5°
Eth. 5° & 7mo Vnde colligas a fine hoc seiungi n poe, ut n sit
in ordine ordinabilium optimum: Hinc Artes rdo End. Finis,
inqt, semp raa sua bonus e, quo & partariter gsultat medi-
cq de remedio. Dux de castrorum metatione, qbq finis opposito
e; Bonum id vdr, quod simpltr e optimum. Hinc obiter notes
oem finem ee bonum, t n gtra, ut efficiens et intermedia
caa: Est n bonum gnralq ipso fine. Ex traditis tum oppositis
racibq, tum opprietate, qbq finem interptati sunq, sequtia co-
sectaria observes. Primum e omni enti quenire, ut opter
finem agat, qa oe ex naali appetitu inhaerente optimum
speciei sua debitum bonum appetit: appetere aut bonum suum
sive intrinsecum sive naale, sive extrinsecum est agere.

Nec

Nec est, ut qs objiciat soli naturæ creaturæ propriu esse propter finem agere, qa in solo hoc finis essentia reperitur: Cum finis sit solius intentionis, ut supra diximus, q non ois creatura cois existit: Nam diversa inter se abiecta sunt propter finem agere, et causam finalem in aliquo existere: Potest n aliqua creatura propter finem agere, 3 finis seu finalis causa in ipsius intentione & cognitione non existat; ut eq in usu belli parati, ut et milites, q multas et varias actiones bellicas impio ducis suscipiunt; quarum tn causam finalem ignorant. Accedit eo, quod propter finem agere gtingat 3 pltr: Aut ex solo appetitu naturali citra cognitionem praeviam: aut ex cognitione sensitiva; aut ex cognitione intellectiva. Illud core e omni cuius entis, vel maxe naturæ, quod Artes propter finem agere, corrupe, gratiae dicit r. Phys. 8° & 9°: Atq gstat n cuiusvis entis naturam poia cognitiva esse affectam. Istud ois animali, qa n semp ex solo appetitu naturali, sed quandoq ex cognitione et rerum sensibilium ad fines suos opperant gsequendos; q st rerum sensibilium voluptes et alimenta. Hoc n° propriu soli creaturæ, intellectu & voluntate praditæ, q sola propter finem agat, ex eo, qa finem intellectum pronerit. Sic ergo propter finem agere n soli homini gnerit, cum multæ caus naturales ois cognitionis vel intentionis expites ex naturali & intrinseca sua vi ad fines suos sese moveant; ut stellæ, ignis, aer. Neq n° obst, agant & moveant à causa extrinseca et assistente quadam intelligentia: Ergo n agunt p dictæ caus naturales

ter

et sese moueant: Nam gsequentia e falsa respu diuersorum, cum appositum gsequentis stet cum veritate Antis: Potest n. inferior caa agere et sese ad finem suum mouere, tamen ipsig actio & motio a superiore existente caa extrinseca ad finem vel ppriu, seu internum, vel extrinsecum dirigat seu vinct. Hinc Salomon. prouerb. 16 Cor hois disponit viam sua, sed Dni est dirigere gressg suos: directio n. superioris caa inferiore caam sua agendi vi n priuat naali, zdm gpectariu, finem bonitatem & amabilitatem intermedijs cais afferre, qa media st bona expetibilia pter finis amabilitatem, bonitatem, & expetibilitatem: Tum des caa; tum hypophysica tum physica tum morales, tum artificiales ob hanc solam caam moueant et moueantur, ut finis bonitatem participent. Et hac de essentia, proprietate et confectarijs finis. Sequitur ipsig species. Varie diuidit finis. 1° in subordinatum et intermedium et vltimum. Ille est q ex vltimo, ad quem refertur dependet; sic Ethica finis e virtum coomio & actio, hic est & dr, ad quem velut ad vltimum terminum, in quo acqsito appetitg ab acqsitione quiescat, eog fruat, subordinatg refertur: Sic Ethicae finis e summum bonum et felicitas. Estq absolute seu simpter vltimg aut zdm qd. Ille pter se semp & nusquam pter aliud expetitur. zdo Eth. 7. Ideog e pfectissimg et optimg Artes cit. to. Hic e q vi sua ex se, et pter se, detracta oi vtilitatis

tatis opinione, expetibilis qdm ē, sed tm ew simpltr vltimi finis caa expetitur: vt st Virtes, Voluptes, Honores, Artes cit. to Et sic certo quodam respu dundaxat: in certo genre entiu vltimu ē. Ex tradita diuisione colligas finiu genes, su in infinitu n dari. 5. Eth. 2°. Et oia subordinata ee, quia in oibus ordinum rerum genribus datur primu mediu et vltimu: q inter sese st grexa et subordinata, ut vnu ab altero dependeat, uel raone intentionis uel executionis. Rdo finis diuidit in finem p se et p accidens. Ille ē, cuius gra vnuqq ens ex naa sua agit, eiq ex sese & naaly sua vi appetit. Finis p accidens qtra. Ille ē naalis & gprius: hic qtra. Illius in Logica exemplu ē bene disserendi rao: huius in eadem diuitiarum acqsitio. 3tio et vltimo diuidit in finem totalem & partialem. Ille ē cui adequatus, eoq nec latior, nec angustior: hic qtra. Illius in Arithmetica exemplu ē bene numerandi rao, huius uero subtrahendi rao. Et hac de finis naa, p proprietate & partibus.

CAPVT VII.

De Summo bono seu beatitudine eiusq proprietate et essentia &c.

Hactenus de propijs virtutum generalissimis: q st bonu et finis: sequitur specialiora, et qdm virtutum externa, quorum primum est ipsa salutis: reliqua n° Caa efficientes: nq Deus, aia rationalis, et dua eiusdem potia. Beatitudinem Phi noie fali

citatis

citatis summi boni vel etiam prospere fortunæ appellarunt
1° Eth. 4° Estq nihil aliud omissis Ethicorum somnijs, quam
cognitio intellectiua incerti boni cum eiusdem contemplatione et fru-
itione. Dixi (cognitio intellectiua) ob rationes sequentes; quarum pri-
ma est, ut illicoas sumum hominis bonum seu felicitatem n ee ali-
quam potentiam vel habitum, sed operationem seu actionem n qui-
dem sensus, sed mentis Artes 10 Eth. 7° 2da Ratio quia cognio
intellectiua est ex partibus summi boni essentialibus vna. Vicem n
gnris sustinet, et quidem proximi. 3tia Ratio quia felicitas
cum optima sit, necesse e, ut in optima quoq actione sit posita.
Atq cognitoe intellectiua et contemplatione melior est nulla actio 9° Eth. 8°
Nam cuiusq partis optima actio optima sit necesse est 6. cap. eodem.
Atq mens in homine est optima pars; cum ea in nobis nihil sit
vel diuinig vel melig 7°. cap. eodem. cuig actio e sola cognitio
et gtemplatio rerum hyperphysicarum vel maxe ipsig increati Boni.
Dico (increati Boni) ob sequentes rationes; quia rerum creatarum
notitiam obtinuisse, increati 7° Boni minus, extrema e vani-
tas et insipientia asserente Salomone Sap. 5° Vani inquit
st omnes homines, quibus non subest scientia Dei. 2da
Ratio est: quia sola summi et increati Boni cognitio in-
tellectum et voluntatem nostram sciendi explet. Est enim
summum Bonum lumen et speculum, in quo fælices et electi
omnium rerum præsentium, futurarum et præteritarum
Ideas et imagines dilucidissime inuentur et perspiciunt.
Nam Dei Sapientia, quam fælices seu beati conspiciunt,
est candor lucis æternæ, et speculum sine macula, Maiesta-

tis

tis et bonitatis ipsius imago. 3tia ratio est et dicit; Quia suma et sola merces felicis Animæ est Intueri Increatum Bonum assertore D. Aug. lib. 1° de S.S. Trinitate. Consonat quoq; Joan. Evangelista. 17°. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te DEUM verum: Est igr essentiale requisitu summi Boni: Mectina vicreati Boni cognitio. Dico (cum contemplatione) Quia nullg hominum beatus appellari pt absq; rerum divinarum vel maxime Increati Boni contemplatione. Audiamus Artem 1° Eth. 7° Quam, inquit, late patet contemplatio, tum etiam beatitudo; et quo maior aliquibg inest cognio et gtemplatio eo ampliorem beatitudinem consequuntur; non tenere et casu, sed per ipsam gtemplationem: Est enim per se et simpltr plena dignitatis. Dico (cum fruitione) ob sequtes rationes: Quarum 1ª, Quia summu Bonum totum subiectum, non tantum aliquam eius partem, beatum et pfectum reddit; altera parte pfectionis sua expresse relicta. Cum bonitas totig ob indissolubilem nexu diffundatur in partes toti semper atq; perpetuo coniunctas: Atque Summo boni nihil mali connexum sit: Esset autem cum aliquo malo copulatum, si mens beata existeret voluntate summo suo fine spoliata. Age vero prima ratio velut toti subiecto, partes mentem scilicet et voluntatem comprehendi summum Bonum inhaerent: Est n. beatitudinis, n tantu mentem Increati boni cognitione et contemplatione cogniti, sed et voluntatem summi Boni perfructione explere et exsatiare. 2da ratio, Quia summum Bonu æternum expetere, et felicem ee, nequeat simul cohaerere. Est n. Summum Bonu omniu rerum finis, vlti

musq terminus, quem si appetitus attiocerit, ab appetitione cuiusuis alterig boni quiescit et cessat. Et 6 et 7. Nil n. beata vita desiderat, nihil requirit, nullig est indiga, sed seipsa contenta. Ares cit. loco. Ista et vltima ratio e. Quia fieri non potest, vt voluptas, quæ Summi Boni fruitionem excipit, sit à Summo Bono abiuncta: Est n. proprietas et velut perpetua comes seu pedissequa. Et 7 absoluens quemcug habitum, vt dicam, actionem, non vt habitus, sed vt finis accedens cap. 4 et 5 cit. loco. Et tribus hisce rationibus colligas Summum Bonum non tantu in Intellectu, sed etiam in voluntate, in illo, velut in termino à quo; in hac velut in termino ad quem; et sic in vtrog coniunctim, et n in altero separatim consistere. Est n. summum Bonum sicut et voluptas motio n quidem successiua, et in partibus temporis imperfecta, sed ipsa quadam tota et vniuersa simul in puncto temporis perfecta. Et 4 et 5. Omnis autem motus est int terminum a quo et terminu ad quem. Est n. summum bonum n tantum in cognitione et contemplatione increati Boni; sed etiam in eiusdem perfruitione, quæ solius est voluntatis propria, sita. Et hæc de Essentia et proprietate Fælicitatis in genere: Sequuntur iam ipsius partes.

CAPVT VIII.

De Fœlicitate Increata et creata, eiusq obiecto et medio

Fælicitas duplex superius in genere definita, dicetur in

in Increatam et Creatam. Illa est ipsemet DEVS, Ets. 4°
vel Esse ipsig independens, suiipsig, æterna, infinita, gloriosis-
sima Sapientia, cognitio, amor, Possessio et tandem fruitio.
Illud nz vnicum Summum Bonum, quod omnis boni omnem ratio-
nem, nullam cuiusq; mali includat: Cui vni et ab æterno attributa
et proprietates, quas Arles de Summo Bono cap. 7°. 8°. 9 et 10°
Ets. 5° affirmat, insert, nz esse Bonum perfectissimum,
optimum, divinissimum, Iucundissimum, pulcerrimum, pra-
stantissimum, per se sufficientissimu, per se, et nunquam propter
aliud expetibile; et ob id omnium rerum agendarum finem vlti-
mum. Sin DEVS etiam assertore Arte è viuens, sempi-
ternum et optimum 12 Metaph. cap. 7° Nulla re, neqdem ami-
cis indigens lib 7. Eudemiorum. Cuncta bona possidens et
re nil quicquam melig habens lib 7. Mag. Moralium cap. 15°
Simplicissima voluptate pro natura sua simplicissimum
gaudens 7° Ets. 14 pro sua excellentia nihil præter seipsum
cogitans 7 lib Eudem. Omnium rerum principium, me-
dium et finis vltimus lib. de mundo. Vade collicas perfecti-
ssimam felicitatem nulli cuig creaturarum, sed soli infinito
Enti convenire posse. Creata felicitas è Vnio, qua Creatu-
ra intellectualis increati Boni est gsors et particeps. Dico (vnio)
Quia intellectuali creatura felicitas obtingere nqt, nisi vltimum
finem seu vltam pfectioem naæ suæ debitam, cuig qra creata è attin-
gat et eâ pfruatur: Non a è possessio, gsecutio, de fruitio vnigrei
absq eiusdem vnione seu giunctione cu possidente vel fruente gcordare
videt, Arles 5° Ets 12° Eos, inqt, beatos dixing ee viros, ut

ut qsq; proxime ad Deum accedit. Accessio aut n' fit citra ac-
cidentis vnionem, cu' termino ad quem. Dico quâ creatura it-
tectualis; ut notas objectu' creata fælicitatis ea Deum, et illige-
ten creatura' simul, circa vtrq; n. vniendo vnu' cu' altero ver-
satur: Quia et naa illigens felicitate donari n' pt, nisi optimu'
bonu', vita sepiterna, et suma voluptas sibi obtingat. Age n° solo
Deus e eiusmodi bonu' optimu', ut gstat ex locis ex Arte supig
citatis. Dico increati boni gsors, ob segntes raones. ja e, ut no-
tes differam inter giunctione' naalem, et supernaalem, quâ foe-
lices sumo bono giunguth seu vniunth: Nam illa e ea, quâ quis
creatura ex creationis beneficio, et naalium donoru' gmunicatione
dr giuncta creatori. Etenim in vniverso e Deus, et cuncta
in illo: movemur n. oia in existente nobis p. nume teste Arte
lib. Eu. 7. Etsi singulas vniversasq; creaturas amat Sap. 11
his gprobatibus verbis: Diligis, inqt sapiens oia, q sut, et nil
odisti eoru', q fecisti, neq n. gstituisti. Coniunctio
n° supnaalis, quâ foelices ab infelicibus secernuth, et increato
bono giunguth, est illa sola, ex qua creatura intellectualis n'
naalium donoru', sed ipsig increati boni seu Divinissima
naa particeps. Comprbante D. Petro 2da Epta cap. 1°. Deg
inqt p filiu' suu' maxa et preciosa promissa, ut Divina naa
gsortes efficiamur, donat. 2da rao: Quia oes, inqbus feli-
citas existit, cu increato bono velut vnius corporis membra
ut velut filij cu' patre, uel velut optimi amici cu' amico inter

se vnu

se vnu sũt: Ergò qbatur ex varijs sacra scriptura locis vel maxe ex 18° Joan. Tertia ratio ex antecedentibus duobus elicita e; qa fideles sũt & dnr amici, Charissimi filij, similes & qformes imaginis filij Dei, sive increati boni, ut qstat ex 10 ad Rom. Ite ex 5° et 15° Joannis. Et epta ja Cap. 3°. Ex his 3tus rationibus, rationatae pfaule deprehendis natura intellectuale, tu denique increati boni particeps fore, si in numeru amicorũ et filiorũ Dei recipiaris inecn eorũ, q in Divino Nuine existunt, pstantia et pulcritudine, quibus q naa sua similitudine & capacitate, ts similis fial. Quarta ratio: Quia qsq dr felix, salutis & libertatis particeps sit necesse e: sed DEVS solus summum & increatu bonu salutis & libertatis, atq adeo omnium rerũ Author existit Artes lib. e mudo. Sic et felicitas creata e vnio creaturae intelligentis cu increato bono, eiusq communicatio et participatio. Medium seu vinculu huius vnionis, et participationis nil aliud est, nisi vel solus increati boni erga creaturam intelligente amor et mutus inter vtrusq: vtriusq mebri ratio e: Quia vnus & solus amor amabili, et amantu amati giungit: vt patet Joan: 4°. Ille e nidor soleq splendidior intelligenti creaturae aut infusus, p quu sit ab ori labe pura, illustris, iusta, ornata, amica et electa Dei filia, atq ita Divina naa qsors, orq à Theologis graa gratu faciens hic dicit Charitas. Atq hac de Felicitate m genere.

CAPVT IX

De Foelicitate impfecta, eiusq medio et subiecto.

Creata foelicitas in ontre definita, definit vel deducit in pfectam et impfectam: Illa e mediata et obscura in petua intuitiue, ati boni intuitio, eiusdemq impfecta fruitio. Dico mediata ob raoes seqntes: ja e; quia medium et quasi via, p qua ad pfectam foelicitatem pvenit, e; nulla in creaturaru illigetia pfecta assecuta e, nisi cui impfecta prig inpisterit, ut ex raoe rda patebit. rda; quia interuetu triu mediaru virtum et qdm giuetaru, nz fidei, spei & Charitatis acqrit. Extra has in nulla cuiq foelicitas obtingit, nec obtigit. De fide exstat testimoniu ad Hebreos. 3°. Sine fide impossibile e placere Deo. De Spe, Prouerb. 16; q sperat in Dno, beatq e. De Charitate Joanis 3°. qui in diligit, manet in morte, nec nouit DEVM. Joan: 4 attudere nde Artes lib. 7. End. Deu intq gsiderare e actio sstantissima, et terminq fulcerrimq, sicut id pessimu e Deu in gsiderare, vel colere. Hæ aut actiones suscipi nequent ab amante, absq fide, spe & amore, & raonati ptsm

15. Hoc amplius Artes j° Eth. 9. Foelicitate determinat seu finit ope, raotiua aiæ p virtem pfectissima, in vita pfecta: Et bene viuere, bereq agere nil aliud e, qua boiem foelice fore asserit lib j° Mag. Moral. cap. 3°. cum et foelicitatis vnicuiq cotingetem tm, quatu virtutis, quatu Iustiæ et prudiæ. 7. Polyt

cap. 1°

Cap. 5° & 10 Eth. 6. atq; prædictis virtibus q̃ perfectis: Nec ē, ut quis objiciat, infantes natos vel sub lege naturæ, ex parentibus fidelibus, vel sub Mosaica post Circumcisionem, vel sub Evangelica post Baptismum, imperfecti fœlicibus Theologorum calculo annumerari: Nec tm̃ credere, sperare, vel Deum sup̃ oia amasse, vel amare, atq; ita fœlicitatem creatam extra prædictas virtutes, vel obtinuisse, vel obtinere. Nam tales eiusmodi infantes dictarum virtutum nec claruerint, nec clareant; Verum habitu illorum infuso, diffuditur in virtus Dei præsertim Charitas in cordibus eorum, p 5. Epum Rom. 5to Unde notes triplici modo illegitimi creatura fœlicitatem obtingere; aut solo Divinarum Virtutum habitu infuso; aut infusarum ipso exercitio: Illo modo infantibus fœlicitas obvenit: ipsorum n. ē Regnum cælorum Matth. 18°. Hoc 5° adultis et n̄ pueris, in cuius probatem ipsum quoq; Artem allegamus. Qui 5° Eth. 9. asserit, pueros ideo n̄ ee fœlices, qa in ipsos virtum opatio n̄ cadat, sed in viros, et qm̃ in ætate perfecta lib 5° Mag. Moral. cap. 3°. Ille modus similiter ex Arte probari udr, q̃ lib. 7. Eudem. ex sententia veterum dicit quosdam ee fœlices ex fortuna, q̃ irrationabiles ad faciendum impellitur, nec velle ipsis offert, propium in intellectu et voluntate præstantis. Atq; q̃ eiusch fœlicitatem assequuntur, tm̃ sunt pueri, qbus velle et intelligere n̄ adiacet. Et extra Deum nil dat, quod sit propium voluntate & intellectu nro præstantis Artes cit. to. Sic ergo ex prædictis virtibus nulli horum unqua fœlicitas obtigit, nec obtinget. Unde colligas id dundaxat huius fœlicitatis subiectum ee

quo

quod triu virtum vinculo Diuina essia gruitu sit: et ob
id neq Platonem, neq Artem, neq Serecan, nec aliu quequ
his cofimilem hac foelicitate clarusse, quatulibet vel ani,
mi ut corporis, uel fortuna bonis floruerint. Na stulta gēes
increatu bonu uel corde, uel minimu factis negarut D. Paulo
ja ad Titu. his attestante uerbis. Confitentes se nosse Deu
factis aut negant. Dico obscura; qa q hac foelicitate exornā,
tur. Deu intuerti tm uel fide, uel naalis raois ab effectu
discurrētis lumine, et ob id clarissime essiam Diuina n
aspicut: Est n. fides argtm rerū n apparetiu, et ius spi,
ritalis sui uidendi copiam n pstat, ex opibo obliquen. rao,
cinaoe pspicit exemplo aia uel Dei Artes lib de mudo.
Dico n pfetua ob seqntes caas: ja e, ouia essiales huig
foelicitatis partes q st impfecta Dei cognio, et eiusdem
impfecta fruitio in aia humana admittere, uel in hac secu,
lo peccatoru multitudine adimi et extinoui possut, uel in
futuro maioris boni excessu extinguuth. Nec obest Artis
Authoritas jo Eth. 7°. dicentis: Beatu hoiem foelicemq; q
nec vnq dies, nec breue vllu tepq efficit, qa intelligendq e aut
de foelicitate pfecta, aut e falsq. Dico impfecta fruitis
ob has raoes; qa q increato bono pfecte fruit, ab oi malo
uel corporis, uel aia abalienatq e, & nil gequa, qd mali raoem
ferat, ipsi conexu, ut pbat exemplo Celicolaru. Atq qbq hac
foelicitas iest, uarijs aduersa fortuna pcellis circudaguth, multa
n.

n. st tribulationes pastorum psal 33°. Concordare videtur
Artes 2do Rhet. 12° Non e, inqt, qn omibus rebus foelix sit.
2da ratio: Quia ut suma effectus effectio ex perfectissima
operatione cuiusq scaturit: sic perfecta sumi boni perfruitio & delectatio
quesq ex perfectissima cupiti sumi boni perfruitione vel
possessione, communicatione, et in appetitus diffusione. Cuius
n. rei quisq maxe cupidus e, eam maxe delectat 10 Eth. 8°
Atq imperfecti foelices ut maxe sumi boni & increati appetentes
et cupidi sunt, tm eiusdem perfecta, vel possessio, vel communicatio, vel diffusio illis n. inesset: No n. essendi, agendi
sciendi, volendiq aeternitate, subtilitate, indivisibilitate
dignitate, libertate, immutabilitate et gloria, luisq atna
plenitudine (i. perfectissima sumi boni coitionis attributa propria
sunt.) n. perfulgent. Ex rebus hisce rationibus facile colligas hac
duo coarcere poe, ut qs hac felicitate felix, et tm eiusmodi
malis miseriisq obnoxiusq et oblatus sit. Nec obest, q in priori
calamitates inciderint, n. ee foelices, teste Arte 2 Eth. 10
Iteq q adeo fluvendam fortuna sit vrus in tota vita, ad extremo aut miseria e vita migraverit, ex in beatis n. dici 1° Eth
9. Nam Artes aut falsus aut vanus locutus e, et illigi debet de
perfecte foelicibus, eo q maxe, q alius foelix sit, n. p aliud ex
terorum, sed p se ipsum, q talis e rum naam 7 Polyt. 1°. Et vere
Artes beata vita opave (q citra prospera fortuna accessione consistit) 1° Eth. 10. Virtutum metiah 1° Eth. 7. Et hac d felicitate
imperfecta, sequitur iam perfecta.

CAPUT X.

De Perfecta scilicet foelicitate.

Perfecta foelicitas est clarissima, ppetua increati boni intuitio, eiusdemq; p fruitio. Dico clarissima ob raões sequentes; quia pfecte foelices essia Dei seu increati boni imediate, sicuti è de facie ad faciem in luce & claritate sẽpiterna (q est ipse Deus.) et n ænigmate fidei, vel spei, 1° Corinth. 13° Et Joan. 17. Dico ppetua: quia pfecta foelicitas è bonu q stans, stabile, à possessore nulla raõe separabile, nulliq; fortune mutaõnibq obnoxiu est 1° Eth. 10. 2da rao: quia cui mẽ timor, bonu, quo qs fruitq sibi ademptu iri pfectissimè dicin ut siqdem linor. è pão aium affligens ob appropinquationẽ mali: Attq pfecta foelicitas è cuiusuis malitia exps, Boetio lib. 3°. de Consolatione docente, quod foelicitas sit statq oium bonoru aggregaõe pfectq & absoluta. Dico eiusdem pfectissima ob 3es raões. 1a è; quia pfectè foelicia pprium è, ut eoru ittectq & appetitq ex pfectissimo bono, divinissimos fructq, seu dona Divina essia pcipiant et p se dfcant. Increati boni fructq seu dona Divinissima ittigentis creatura suma pulcritudo, ota, lætitia, amoris libertatis, sapia, fortitudinis, æternitatis, subtilitatis, micopraensibilitatis, superioritatis, indivisibilitatis, acilitatis, oiumq talium plenitudo & pfectio suma. 2da rao: Quia pfectè foelices

ut dis boni ꝓsentia pfruunt, sic dis mali absentia gaudent.
3tia ratio: Quia quale, quantumq; concupitum fuerit bonum, qtis
et qnta eiusdem cum appetitu gaudio, talis et tanta e acqsiti
in appetente fruitio; qualis enim causa, talis effectus: et vrasq;
causa g bonitatis et posteritatis magnitudine, ducatoe & opatoe
bonum magnum & efficax gducit. Attq; pfecta felicitatis bonum e
optimum eiusdem cum attigenti creatura e summa & gloriosissima
gaudio: ergo & pfectissima fruitio. Ex traditis rationibus colli,
gitur pfectam felicitatem humanae creaturae obtinere n poe, quo,
ad vivat in hoc seculo: sed iuxta Solonis sentiam post extre,
mum aetatis tempus. Nec e, ut qsquam obiciat Artem q Solonis &
nram sentiam jo Eth. 7° & 10° necn lib. Mag. Moral. cap. 13
improbat, & ex cit. locis tradit pfectam felicitatem felices asse,
qui poe in aetate pfecta p opatoem virtum pfectissimam &
p exterorum bonorum satis magnam abundantiam. Insup pfectae
aetatis notitione attigi oportere tempus n adolescentiae, vel pueritiae,
sed virilis aetatis, quoad vivere vis pt: Deinde neminem ee,
q alias miser, alias felix sit. Nam Artes dictis locis
aut falsum e, aut non. Felicitatis pfectae opatoem aiae ex virtutibus
polyticis pfectam attexerit. Illius membri ratio e: quia pfecta fe,
licitas sit bonum ob rem nueris absolutum, et n propter aliud expeten,
dum, ab omi imperfectione & malo seiunctum jo Eth. 7°: tale aut bonum
nulli creaturarum attigentium accidit in hac vita, ipso Arte gsenti,
ente

ente ꝛdo Abet. 27°. Huiq mbri ꝛdo ē: quia ex scriptis suis quinci n' pt, quod illeperiū noīe foelicitatis pfecta, increata essia visionem clarissimā, sed tm opaoem aiæ ex virtutibq effectis, humanis & polyticis emanate cq sit oium civiliū seu polyticorū in hoc sæculo optimū & pretiosissimū bonū. et hæc de foelicitate perfecta.

CAPVT XI.

De Virtutum causis efficientibus.

Cognita ppositi fmq nobilitate & pstantia ad decertandū accendit miles. Oium virtum achonuē humanarū caam finalem, foelicitatem ex fluctibq huiq vitæ natatiū portum, oiumq bonum in virtum studio decurrentiū, iucundissimū, optimumq proēmiū suis exorrabinq floribq, ut tibi ondamq ex quarū bnficio illiq dependet acqsitio, caam efficientem & media supee videnq. Tres st virtum caæ efficientes. DEVS, Angeq, aia ꝛaōis: Illinq ꝛao ē: quia ut Deus oium rerum, sic quoq aia ꝛaōis, intellectq, volutatis, cogitaounq, oiuq bonarū humanarū actionū ē caa prima, diriqens, mouens, qstituens, gseruans & finiens, oisq salutis & libertatis author Artes lib de mudo. Esaia 62. ꝛdo Corinth. 3° ad Philippū. 3°. Illiq ꝛao ē: quia Angeli st administratorij spis, q à Deo in ministeriū mittut pter eos, q hæreditatem accipiunt salutis Hab. 5° Vnde nos in oibq nris actionibq diriqnt, virtibq erudiunt, custodiut & peccatores puniut. Eodē ꝛdo Tob. 5.

Reqū

Regū rdo cap. 24. Huiq rāo ja ē; quia hoc seu potiq
ipsiq aia ē principium, cāa & Dns voluntariorū, seu eorū q fie
ri pnt, vel n pnt, ni & ipsa, ex qby vitia & virtes scaturi
unt 2. Eth. 3°. et lib rdo Eudem.. 2da rāo; quia Deus
vel nāa aiam rāolem duabq partibq, vel rbq instrumētis, in
tellectu & appetitu libero instruxit, ut illo foelicitatē seu
summum bonū, legem Dei, necn bonū moralē illigat; huiqⁿ
libertate cognitā ad moralia, ut ut bona tām, quām media
ad summum bonū ordinata amplectetq; vel mala, vel via
ad peiorem obfuscat. Cāa vō, cui subsūt Instruenta, q
quasi subserientia dirigat, ē cāa efficiens eorū q instru
mētorū virte pendet. 3tia rāo: quia ab aia rāli tum
ipsa virtutes, tum media & instrumenta tū māa virtutū
pnaliter dependent & nouentq; sed gtra; aia rālis est in
struentum, quo Deus vel prima cāa in virtum exercitio
utitur: Ergo n ē cāa virtum efficiens, qa instruentū
et cāa efficiens in cāarū ordine realiter inter se sint
opposita. Ex p cōsequtis negatione, ad rāem gsequti
annexa diximq efficiente & instruentū ē opposita, vnius
respu, n diuersorū. 4ta rālis ē efficiens et instruentū
respū diuersorū, n vnig gtesplāae: Deni instrumētū res
pectu diuersoē; rāoe vō virtutū à se productarum
est efficiens, cū hac Instruenta, sub se, q rogat, quōsnē
virtutibq opetur. Et hac &c

CAPVT XII

De Intellectu virtutum, sett Instrumento primo.

Virtutum instrumenta sunt principalia duo: intellectus & appetitus rationalis, Artes sectionis 30a explanatum. Nam omnis rationalis potentia substantiae impressa, eiusdemque instrumentum est, cum omnis substantia potentias, quas non ipsi communicavit, operationes suas exerceat & citra earum nil agere possit. Atque intellectus & appetitus rationalis physicorum calculo & authoritate sit potentia animae rationalis a Deo insita, per quas lumine suo (quod est bonum vel malum, verum vel falsum intuere & velle) perficit. Intellectus est rationalis potentia seu primum instrumentum, quo anima rationalis, res intuibilia apprehendere seu simpliciter cognoscere, et sua simpliciter cognitis seu apprehensis iudicium ferre potest. Unde cognoscas et notes de intuibile, seu de Ens & non Ens intellectus objectum esse, Versatur circa cuiusque rei cognitionem, omnisque propositionis veritatem & falsitatem indagandam dijudicandamque adeo ut veritate cognita, apprehensa & iudicata a falso assentiri & a vero dissentiri nequeat. Simpliciter apprehendere est rem quamque sensibilem, vel insensibilem, absque omni affirmatione & negatione, vel vnius ex alio deductione seu discursu ante complecti, eiusque intellectui speciem imprimere. Est enim intellectus formarum intelligibilium forma, sicut sensus sensibilium.

3° Artes de aia cap. 8°. Hinc intellectu quo solem vel lunam, ut aliam quamcuq; rem aio intuet, eiusq; speciem simpliciter apprehendit, nec quicquam de hac ut illa re affirmat, vel negat, vel discurrit, simpliciter tm apprehendisse dr. Qua apprehensio dr, intellectio prima, seu formarum simplicium geptio. Hic tn obiter Tyro notet intellectum n' res ipsas, sed earum tm imagines seu similitudines apprehendere, vel in re recipere. Artes de aia cit. to. Iudicium intellectu & ipsius sup apprehensis affirmaõ vel negaõ, vel discursu: sic intellectu, qn solem simplr cognitum, & aio apprehensum asserit seu affirmat lunam maiorem, puteriorem, lucidiorem, constantiorem ee, indicare dr, et sic de ceteris. Inde colligas intellectu duo tm generalissima ee opa & actu; na simplr cognoscere, et simplr cognita, p affirmacem, vel negacem, vel discursum bene rectéq; iudicare; quorum illud, ens, principium, via & quasi norma, presertim si rite ab intellectu fuerit positum. Nam plerumq; perfecta & legitima rerum apprehensio, simplexq; cognio perfectum et rectum in aio parit Iudicium. Unde Artes 1° Eth. 3° asserit quod qsq rem pbe noverit, de ea bene iudicabit, eiusq; satis idoneus index et arbiter e.

CAPUT XIII

De partibus Intellectus, Synteresi eiusq; officijs.

Intellectu triplicitur dividitur: 1° in agentem & possibilem. Agens est naalis oia simplr apprehendi, et apprehensa axiomate

vel

uel discursu dijudicandi, poia, sed tn adhuc specierum ittigi-
bilium nata, Is est omnium formarum simplicium apprehendarum
qdem capax: sed nec dum ijsdem institata: o qualis ittectus
est infantis recens in lucem editorum, eoq noie ab Arte 3.
de aia. Comparat tabulae rosae, in qua nihil depictum depre-
hendi tn virtibq & scijs. Hic obiter ad pleniorem cognitionem
observes, noie simplicium formarum, nos n ittigere rerum sensi-
bilium externas et Mathematicas qntatis formas seu figuras,
sed Logicorum Arota, seu simplicium rerum raones & notiones absq
affirmaoe uel negaoe uel discursu coceptas. Vnde ittectq aoens
Divinissima qq & seipsum quoq ittigere pt. 12. Metha. q. In-
tellectq possibilis e eadem illa naalis poia, sed rerum ittigibili-
bus sensuum ministerio & opaoe interueniente abstractis, ad
exornata atq exculta quale possident adulti cum eorum nullq
reperiuntur uel sit, q eorum species & formas n apprehendat, et sup
apprehensis n iudicet affirmando, uel negando, uel discurrendo.
Edo. Ittectq diuidit in speculatiuum & practicum, qua diuisio
n fit in partes specie distinctas, sed in diuersos actq et fi-
nes: Quia eadem poia necrio ittigendq e ittectq speculatiuq
& practicq. Vnde actibq distinguunt tm, fine dudaxat diuersis
3. de aia. Hinc tq vtriusq coe sit rerum gte plaricq cognosce-
re: fine tn discrepant. Nam ille, qd ittigit ad sola veritatis
contemplaoem, & n simul ad comodi actionem, ad externa or-
dinat. Hinc ab eo scia speculatiua oriunt, et tales nomi-
nantur, qa circa solam cotemplaoem versantur. Practicq gtra.

Hinc

Hinc ab eo scia practica sua tu origine tu appellacem tra-
hunt, qa circa cognitione & cogniti actionem versatur. Ille
nos dirigit circa speculabilia. } circa gctiones seu ppositio-
nes speculativas tm. Hic u circa agibilia. } circa ppositi-
ones rerum agendarum ut omittendarum. Quocirca ad illum
spectat eas tm ppositiones diudicare, q nulla actione, p qua
ipsum veritatis exemplum attingas, regrat. Cuiusmodi ppositi-
ones sunt: Calum e corpus omnium capacissimum: Omne ens est ut
creatum, ut n creatum, et his similia; eorum noie instrumentum
est virtum intellectualium tm speculativarum. Ad huc u eas tm
ppositiones cognoscere & diudicare, q praeter earum cogni-
tionem et iudicium et exiguum actiones, quas ppositionum
cognitarum veritatem gformes, ut qbus poscas exempla ppo-
sitionibus illis gsentanea. Cuiusmodi st ppositiones id est,
bonum e amplectendum, malum fugiendum, Deum colendum, Deum amandum;
qd tibi n vis fieri, alteri ne feceris: eorum noie e instrumentum
virtum intellectualium practicarum; prudentiae, Artis, Oisq scia
practica & moralium. Agibilia quae circa intellectum practicos
occupantur, sunt trplicia: Naatia, Artificialia, & Moralia. Intellectus
practicus si versatur circa morale agibile, dr syntheresis, cuius
actus e Conscia. Syntheresis e vis seu virtus aiae rationalis a Deo
impressa, qua homo bene recteq quis mortalia vel agenda
vel fugienda cognoscit, et ad ea, ut talia inclinatur. Mora-
liter bene cognoscere & indicare nil aliud e, quam aio pnpia
moralia comphendere, et gpsensis, eorum dnpatis, q ex ipsis

tam

tanquam getiones necrio ut ptinoenter deducuntz, assentiri.
Principium agibile, morale, è ius naale ad foelicitatem qsequendam,
necrium, ut naalis rao, q dr mens seu intellectq practicq, p se
nullo docente, ut bonu vel malu cognoscit: eoq noie idipsum
faciendu ut fugiendu indicat & praecipit. Dixi notanter
naalis rao; quia ut vsq in Corpore, sic mens in aia jo Eth.
6to. Edo; quia sola recta rao, qd faciendu, fugiendusq
prescribit 6° Eth. jo Principij moralis notitia & praeceptio a raoe
seu mente facta vocatz à Psalmographo Psal: 4to Lumen
vultq Dei: A D. Damascero Lex intellectq. A D. Basilio Na-
turale indicatoriu; Ab Apto 2° ad Rom. Lex naalis, ubi
asserit Gentes, q leoe n habet naatr, ea, q legi st, facere,
legemq n habentes sibi ipsis ee legem & ondere opq leoi scriptu
in cordibq suis, qfia reddente illis testimoniu cogitaonibus
inter se invicem accusatibq & defendentibq. Cui qsonat
Cic in Orat. p Milone hisce verbis. Est n haec n scripta, sed
nata lex, quam didicimq, accepimq, (legimus et) hausimq ex ipsa naa.
Principium morale 2plex è: jum et a primo ortu. Illud è sua
originis, et ex quo reliqua oia derivantz: Cuiusmodi è, fac
bonu, fuoe malu. A primo ortu è ors getio, seu ppositio, q
vel necrio, vel ptinoenter ex aliquo principio primo, morali eli-
citur: Cuiusmodi è Cole Deum, et Decalogi praecepta serva.
Ex primè tradito Officio Syntbereseos 3a colligunt: primu
è Principium morale apprehendere, pbéq cognoscere, 2dm apprehen-
sum legitimè indicare, 3. cognito principio moralj assentiri, et

à propo-

à proposito dissentiri. Tertiu Prpio cognito & iudicato voluntati nra pstare, & ut pstata amplexentur, qtraria fugiat praeqpue. Et hac d intellectu practico, eiusq synteresi, et officijs, sequitur iam Conscientia.

CAPVT XIV

De Conscia, atq de eius offijs et partibus.

Conscia est iudicium seu actus ex prpio syntereseos fluens parte facta, ut bonum & malum appbendens & diijudicans. Dixi iudicium; quia Conscia e iudex, approbatrix, reprobatrix cuuslibet facinoris nri, ut Apls rdo ad Rom. peccata Gentiu redarguens his qprobat verbis: Reddente illis testimoniu qscientia cogitaoibus inter inuicem accusantibus & defendentibus. Dico actus; vt notes cosciam n esse indicandi indita poiam, neq habitu, alioq ut erronea ad placitu vstris deponi n poe; sed applicationem scia alicuius prpij ad ptem necriam diijudicandam. Dico ex prpio Syntereseos, quia qscia nuqua opa nra nel ut bona nel ut mala diijudicat, nisi pcesserit qrale quodda prpium pceptum de ope faciendo, nel omittendo, ut testis e experientia, qd prpiu tanqua medium & factu necrium parte morale, et bonu ut malu diijudicandu assuit. Id co n tibi dictat qscia tua hoc parte factu tuu bonu nel malu ee, nel fuisse, nel fore; quia bonu ut faciendu, nel malu fugiendu esse coonoscat. Hinc Syntereseis dra Mater qscia: differt n. hac ab illa, ut prnate a suo prpio. Dico (parte factum necrium) qa quippia n qrec, nel bonu

ut bonum vel malum indicare ad Synteresin, in parte vero ad gsciam pstat, vel spectat. Est n. gscia lex primata rdm Damascenum, q opa nra singularia dirigat, iudicet, dictando ea, quae facienda vel omittenda sunt. Vnde notes gnrales ppositiones rerum moralium ad Syntheresin spectare, partes vo ad gsciam. Officia gsequntia gsciae 5. st, ut colligit ex antecedentibus. Primum e partia facta nra approbare ut reprobare, approbata pcipere, reprbata deserere, ut pstat ex Apto cit. loco. Conscia n. dio nro assidet, et affectuum nrorum correctrix, et vothis magistra. Rdm e: Iuxta legem seu moralia pnpia syntheresis agentem offendere, eiq spem atq tranqllitatem & laetitiam adferre: hinc jo Joan. 2o: Si cor nrum nos no reprehenderit, fiduciam habemq ad Deum. Hinc quoq Salustius ad Caesarem: Suus cuiq atq ex gscia spem pbet. Hinc Aug. lib. 12 de Civitate Dei: Tranqllitati gsciae nil pt excogitari beatius. Alludit Salomon pverb. 25. Securus mens, inqt, quasi iuvenum. Tertium ofm e: Contra moralia pnpia operantem injustitiae et transgressionis incusare, timore futurimali torquere, gtra tortum murmurare, insurgere, quod probat Sap. 17 his verbis: frequenter n. occupat pessima redarguendo gscia, cum n. sit timida negtia. Cui gsonat Cic. in orat. p Milone: Magna sane vis gsciae in utramq pten, qa nihil admiserunt: poena vo semp versari ante oculos, q peccaverunt, putet. Quum est: testimonium reddere de factis nris: hinc Juvenal

Nocte diegq tuum gestas in pectore testem:

Concordat Ecclesiastes: Sic, inqt gscia tua percebro maledi-
xisti alijs. 5tu e hoiem ligare. q. hoiem ad obedientiam vel exe-
cutionem, vel omissionem eig, qd ut faciendu vel omittendum
apprehendit, obstringere adeo, ut q eiusmodi et erroneo dictami-
ni restiterit, mortaliter & venialiter peccb. Vnde si Dnica
Resurrectionis, sub poena peccati mortalis à carnalibus absti-
nendu crederes, et gtra erroneam credulitatem manducas, mor-
taliter peccares testante Apto 14. ad Rom. Et hoc qdm do
triplicem caam: ja e; Quia si qsq; credit hoc ut illud ee
gtra legem Dei, quamvis errans credat, et gtra hanc erroneam
credulitatem agat; actualem vollem gtra legem Dei habet age-
di. Iam n ois vollitas seu nolitio agendi gtra legem Dei nicem
peccati sustinet. 2da caa; Quia vollitas nra n pt ferri seu
tendere in obiectu, nisi p raoem psentatu; et rao psentat
cognitu sub raone, lege aterna, ceptu ut phibiti. Quocirca
qntu in se e vollitas nra, omittit ut facit prudens, qd e gtra
legem Dei. Hinc obiter notes gsciam ligare n ex hac singu-
li caa, qa udr hoc e gtra legem Dei. Repsentat n gscia
nra nobis legem Dei teste D. Thoma de veritate. 17 art. 4.
rao e; Quia apprehendit & indicat obiectu quasi legem Dei,
vel quasi lege aterna, vel naale sit ceptu ut phibitum,
sed ex se quandoq; neq; ceptu, neq; phibitu sit. Et hac de Con-
scia offijs sequnt ptes ipsig. Conscia dicitur in bona seu
vera, et mala seu falsam. Bona e cuius iudicium de parti
agibile e verum: sic Iudicium, quo iudico Deum ee sup oe à me
colendu, est bona gscia. Male e iudicium de parti agibile
falsu

falsum: sic Judicium, quo iudicio Deum intelligentem creaturam simpliciter & absolute ad aeternam vel vitam, vel damnationem creasse, uti Calvinista prava sentiunt, Est mala gscia. Illa absolute simpliciter & semp in oi eventu hominem ligat nunqua deponenda, seu ex aio abiicienda: haec rdm q. d. rdm credulitatem hois ex hacqz qdem suppositione seu gditione: Si durat, quam diu durat & non deponitur. Dividituqz in malam in specie seu erroneam. Mala seu falsa in spce e falsum iudicium, quo qs, qd in se malum moraliter faciendum ee, putat, vel qd in se bonum fugiendum rdm legem Dei, ee. Deqz versatur circa ea, q lege Divina vel naali sunt phibita, aut pcepta. Et ob id dictat ea, q lege Dei phibita st; ut peierandum ee poena mortis evitanda, vel alig alterig comodi qsegndi caa: aut dictat omittenda, q pcepta st; ut n ee obediendum Ecclie, nec Summi Pontificis statutis; qua mala gscia laborat haereticis in universum oes, et pseculores Christianorum, q arbitrati, dum fideles occidunt obsequium se Deo praestare Joan. 16. Quisqs haec gsciam malam & quamdiu retinet, ex sua culpa e pplexq, et extra salutis viam constitutq; quia si faciat, qd dictat, agit ptra legem Dei; si n ibidem ptemnit legem Dei, ut maxe bonum opq exercat. Est tn pplexq seu necessitate peccandi pressq, non absoluta, sed gditionali i. e. ex suppositione mala gscia, si qs ea retineat & n deponat, seu ex aio abiiciat, qua debet. Et pt pstita diligentia et factorum suorum suscepta exploraoe deponere. Erronea gscia e falsum iudicium

dicit, quo qs putat ea, q̃ neq; ꝓhibita, neq; ꝓcepta, sed in-
differia sunt, sub poenâ peccati mortalis facienda ut omitten-
da ee. Ideoq; versat circa ea, q̃ lege Diuinâ nel naali
neq; ꝓcepta, neq; ꝓhibita st. Et hac de Conscientia.

CAPVT XV.

De Appetitu in ontre, eiusq; speebus, quae sunt appetitus innatus et elicitus.

Intellectu practico, eiusq; ꝓpatiebus, actibus et offijs cognitis
Voltis appe. Instruenti Virtutu coparandaru rei expositio-
nem, docendi rao ia exposcerel; Verum, qa cognio ontis
ad specierum cognioes nos ꝓducat: prius de appetitu velut de
Voltis ontre, pauca in medium ꝓducere qstitui. Appetitus ontalis,
sine definitu, inclinaoe, qua vna qq res cu bono sibi queri-
enti coiungi, et à malo disconenienti appetit seiungi: Eius
igr objectum bonu seu appetibile, extra qd excurrere &
ferri negat. Finis ut appetat bonu queriens, et fugiat malu
disconeniens: Vniuersa n. naa qrit finem, quo finiat et
terminetur. Artes 1° lib. de aialium ontratione Cap. 1°
Actus u. q. in ontre, ꝓ se et entialiter illi querit, est ap-
petere bonu sibi queriens, et auersari malu disconeniens.
Sta in ontre definitus diuiditur in appetitu innatu et elicitu.
Hac diuisio supta e ex distinct: Cupiditatu seu appeti-
tionu: Quarum qdam st naales seu naa ingenita: quaedam
n insita, sed ex cognioe antecedente obiecti elicita lib.
1°

1° Ibet. 11.no. Illa ex nulla cogitaõe sed ex solo naõ instinctu fluunt; hasce u suscepõng, qa audiuing, olfecing, tactuq pceping, uel ad illas psuasi sung Artes cit. loco.
Appetitq inatq e naalis seu ggenita poia, quâ vraquaq creatura imediate. d. n intermeniente puia obiecti cogniõe, seu appbensione & diiudicaõe, sed ex sola primi mouentis ordinaõe bonu sibi queniens psequitq, et à malo resilit disconuenienti.
Ideoq actq sui seu naalis ad bonu inclinaõis caa e n appbensio boni ut mali, sed sola poia appetendi, n gcurrente poia coonoscendi. Obiectu ipsiq e bonu parte, n pcognitu, cu n sequatq poiam appbensiuam, eiusq persistentem cogniõem, et ob id actq quem exercet, e ipsi ggenitq, et n ab extrinseco adueniens. Huiusmodi appetitq, eiusq actus exemplu e; Appetitq motq circularis in astris, naa ad forma, appetitq centri in grauibq, pipsia in leuibq, qualitatu naali lenitate teporataru in plantis Qte appetitq obiecti in poys; intellectq ad veru, Voltis ad bonu intellegibile; sensq ad sensibile, eoq noie oiis creatura coipsing & naalising, cu oe ens bonu sit, ppriuq suu bonu expectat, necu uniuersa naa finem, quo fruatur & gseruetq, qrat Artes cit. loco.
De aiatiu onraõe. Appetitq elicitq nil aliud e, quam poia substa ggenita, quâ aial coniois capax bonu ut malu, puia cognitione. q naalis n e. appbensu seu pcognitu realiter appetit ut refugit. Dr elicitq & n inatq ob pans caam; Nõ qa poia n sit ggenita, sed qa ipsiq actq imediate et ex sola appetitis

naa

naa ut potia ut inati appetitq, actq emergit, & ex apprehensione seu cognitione objecti (quae naalis n' è) interveniente & cooperante potia apprehensiua elicitur. Vnde cognoscas et colligas, quod appetitionis elicita cau proxima sit cognitio boni ut mali. Obiectum n' bonum p cognitum, et ut tale apprehensum & iudicatum: Et ob id tritum illud: Ignoti nulla cupido, de appetitu elicito dundaxat intelligi debeat, cum appetitq bonum ignotum prosequatur. Non obst Artes lib. 1° de Plantis: Affirmamq, nigt, qd neq; appetitum plantae habeant, nec sensum, qa loqtur de appetitu sensitiuo, quem plantis inee iure negab.

CAPVT XVI

De Appetitu sensitiuo, eiusq actu.

Appetitq elicitq diuiditur in sensitiuum & intellectiuum. Sensitiuus è naalis potia, qua aial inclinatur, ad prosequendum sensibile, quo p cognitionem sensq interioris, ut sibi gaudens ondit: et ad resiliendum ab eo, qd p tale cognitionem, ut malum, seu ut naae disconueniens, praesentatur: Quocirca nugis tendit in obiecta sua, nisi p speciem eorum seu sensibilitatem, inquam, similitudinem in sensq priores recepta: Bona n' ut mala nunquam gitat appetitum elicitum, nisi apprehendantur, et p sensq prig diiudicentur: Quod aut sensq interiores praesertim noscant et diiudicent testis è Artes lib. 3° de aia p totum. Finis appetitq sensitiui è, ut aial conseruet, quod fit boni sensibilis consecutione, & mali discon-

uenientq

uenientis fugâ. Actg appetitg sensitiui dr pturbaõ seu paõ ex apprehensione et Iudicio sensuũ exorta, quâquã nil aliud ẽ, quã appetitg sensitiui motio, cũ aliqua corporea mutaõe cõiuncta, quã aia sensitiua rẽ sensibilem imaginaõe, uel ut bonã, ut ut malã apprehensã et iudicatã ut appetit ut refugit. Appetitg sensitiui paõis seu pturbaõis, ut ex defioe colligitr, caa efficiens ẽ apprehensio et iudicaõ sensg: Maa circa quam, res sensibilis ob suã adhaerentẽ qualitatẽ, ut bona ut mala, apprehensa & Iudicata: forma ipsa appetitg sensitiui gonio seu boni psecutio, & mali abominaõ: Finis ut aia sensitiua aliquã corporali & sensibili qualitate imutetg voluptate finiatg, miseriis liberetg; uel ipsoẽ dematr. Ob quã caam eiusmodi actus seu cõmotiones appetitg sensitiui dnr paões seu pturbaões. Paõis appetitg sensitiui subjectũ quod & pprie ẽ totũ aial, et n sola eig pars, rao ẽ; quia paões sũt motiones cũ alteraõe sensitiua & corporea: q tota in totũ aial diffundũtr. Vda rao: quia obiectũ quod à phis dr illud, cui accidens ita inhaereat, ut ab illo plane & prpatr inesse, & fieri & gseruari dependeat. Huiusmodi aut subiectum ẽ totũ aial respu paõum: Subiectum u quo ẽ appetitg sensitiug: rao ẽ; quia subiectum quo dr illud medium, raoe cuig accidens ẽ in subiecto quod. Atq paões sũt in aialj raoe appetitg sensitiui, ut patet ex antecedentibg. Vnde 2o colligas 1um Appetitg sensitiui paões solis animatibg inee brutis, et ob id in se gsideratas nec boni nec mali raoem mouere morales

10

Dixi

Dixi notanter moralis; quia naatr sunt bona ut mala, cum de Ens sit bonum, quo debitam suam obtineat pfectionem: malum u° hac pfectione destitutum. Ido: Paoes appetitus sensitivi in volte humana, q corporea alteraq n obnoxia, neq organo corporeo ginecta sit, n residere. Et ts amor, desiderium, spes, ira, tristitia, et reliqua paoes in aiam rade cadant, n tn ob id appetitq sensitivi pao. Est n pao rplex: Corporis vna, Animi altera. Illa soli animali maneret, hac soli aia raoli. Nam illa imediate ex sola absentia ut pssentia boni ut mali corporalis seu sensibilis gnerit: Dialq solum et qdm spiritaliter afficit & enutat; hac imediate ex pssentia ut absentia boni vel mali spualis, aiamq radem solam & qdm spiritr attingit, afficit & alterat. Caterum quando dolor, tristitia, poenitentia, misericordia, ira, & alia paoes Deo tribuuntr, ut fit in sacris trus, gtingit ppter similitudinem, q visitur inter actiones, seu illa effecta, q Deus et hoies praedictis pturbaonibq afecti volunt et efficiunt; vt n irascens, cui irascitr varia incomoda inferre, eaq à se reprimere nititur; sic Deus, qa peccatorem gra sua prius, poena coërcetur, et à se velut inimicum repellat, eidem irasci dr, ts pprie loquendo in Deum nulla ira vel alia pao n cadat, et sic de caeteris.

CAPVT XVII.

De Ordine Paoum appetitq sensitivi.

Passiones appetitq sensitivi ut motus ut quietem importat et signat

et siccant: Nam quotiescũq; ãial per appetitũ appia patit; in se recipit & pturbatur; totiesq; pacibus suis aut ad bonũ tendit, aut à malo fugit; aut in bono acquisito placidè quiescit; vel in malo, à quo supatur, desperat, dolet, & afflictũ à mali repressione desistit. Passiones q ad motũ ptinet ex pte objecti boni sũt 3es principales: Amor, desiderium, Spes. Ex parte mali principales sũt qnq: Odium, Abominatio, seu fuga, Timor, Ira, Audacia, seu animositas. Paões, q ad getem spectant, sũt antecedentiũ fines, et relat termini ad quem: ex pte boni è Delectatio seu Voluptas; Ex pte nõ mali est Desperatio & dolor seu tristitia: Et hæc de ordine passionũ appetitus sensitivi in genere, sequitur ia in specie.

CAPVT XVIII

De Amore, eiusq effectis etc

Amor è appetitus sensitivi ia motio seu cõplacentia in bono sensibili et delectabili simpliciter ut quærenti apprehenso et indicato. Amare è gaudere amato lib. 7. Eudm. Amatũ aut, quo qs gaudet, amanti cõplacet. Iure igr amor definitur Consonantia seu cõplacentia in bono. Dico ia motio ob sequentes caas. ia è; Quia potia apprehensiua simulatq obiectũ ut bonum quærens et cõforme apprehendit, et tale iudicauit, in ipsa oboritur motio, ut cõplacentia quam, quæritur objecti cõplacentiam naatem parit. 2da caa; Quia cõplacentia in bono è caa et prima oriqo omnium passionũ D. Aug. authore lib. 14 de Civitate Dei. Positon. ut subla-

to doc. boni

to amore boni, des pacis in notis inserutur, ut radicitus
subuertuntur. Propter bonum n. quod amamus desiderio, spe,
voluptate, odio, ira, tristitia & reliquis passionibus afficimur,
et tangimur. Hinc et gtingit, ut quotiens nial amore boni
oes actiones uel suscipiat, ut susceptas deponat. Dixi ut
simplr. quaerienti ob rationem causam. Ja e; Vt notares primam
& immediatam causam, formalemq; quidem amoris de obiecti
cognitio ad appetitum quaerientiam et gformitatem, q immedia-
te in aia gplacentiam excitat, n aliter atq ionis in obiecto
quaerienti calorem: Hinc quoq ut naa, uel actionum, ut quali-
tatum similitudo, q inter similia quaerientia sit, inter ama-
tem & amatum amoris causa existit. Quod quoq Ecclesiastici
Cap. 13°. apparare ndr. Omne aial, inqt. sibi diligit simile:
Hinc corvus corvo, Luscinia Luscinia, lupus lupo assidet.
Est n. similitudo mater benuolentiae, et gsuetudinis gsilictrix:
Dissimilitudo et quoq amore gionit. si sit gnotiua eius,
quod appetit. Vbi gtra similitudo, si sit impetiua amabi-
lis boni: Hinc fit, ut figuly figulum, sutor sutorem ob simi-
lem excellentiam n. uo fulore odiant. Rda caa: Vt notares
obiectum amoris de bonum quaerens simplr. seu in genere & n
in spee acceptum: Accipit in genere, qn in apprehendente n
sub raone psentiae ut absentiae, sed indifferenter ut bonum
simplr quaerens apprehendit in spee gtra. Hinc n tm
psens rem externam psentiam, sed et absens, tz sit psens
rem interna psentiam. Q nil aliud e, quam apprehensio boni

obiecti

obiecti in apprehendente & appendente.) ad amorē spectat. Amor
zplex ē, amicitia et gplacentia. Illo amatz qd piam, ut amato sit
bonū; hoc ut amanti n̄ amato. Vterq; amor in aīal gueniū. Duo sē
propria amoris effecta. jum ē Vnio amātis cū re amata. rdm
ēsentia externa. Hinc D. Dionys: cap. de Diuinis nominibus
Amor inqt ē Vitq Votiua; nā ex amore & appetitq inclinātur
ad rē gueniente oritq desiderium illa re fruendi. Ex desiderio
sequtur intentio. Postqd suscipitq labor ad rē gsequendam. Hinc
D. Aug: de Vnitate Baptismi: Quid aliud, inqt, amor, quam
vita duo copulans, amans et amabile. Quocirca tanta vis ē
amoris rdm Aristophanē, ut amātes desideret ex ambobus fieri
vnū, si fieri posset nāt priuilegio; Sed qa ex hoc sequatur
corruptio alterius qrūt vnionē gueniente, ut scitur, quersentur,
mutuisq; colloquis fruantur. Alter effectus amoris ē zelus, q est ex-
trema amoris extensio, qua aīal eo redigitur, ut summo conatu
illi, qd gsecutionis & fruitioni amabilis impedimenta obiicit, resi-
stat; tandemq; in furorem disturbetur. Hinc Proptius lib. 2. sire sen-
su uiuere amātes canit. Est n. intense amātiū, q somnia sibi fin-
gūt, nullū iudiciū. Vnde amor à Poētis fingitur cæcus cū oculo
mentis, q ē affectus iudicio carens.

CAPVT XIX

De Desiderio, spe, eiusq cāis et effectis.

Desiderium est appetitus sensitiui motio, qua aīal in bonū absens
tendit; vocaturq Cupiditas seu Concupiscentia. Dico Appetitus
sensitiui ob cāam duplicē. ja ē, ut notes rerū sensibiliū deside-
rium

rium seu cupiditatem adeque brutis animatibq arq hominibq
geneire, Cum vtriq insit appetitq sensitiuq, cuiq p̄prietas & p̄
passio. Eda ut notes nos hic definire desiderium seu cupidi-
tatē sensq & n̄ voltis. Illa ē irraōlis, sine deliberatione
q̄ ex sola discurrente raōe p̄ficiscit. Estq earū rerum,
quas raōa ex nulla antecedente cogitaōe cupiūq j° Rhet. ii°
Cuiq expta est alimenti vel potus vel alīq alterīq rei sen-
sibilis cupiditas 3° Eth. ii° Hac raōis; qa ex deliberaōe &
electione fluit. Estq earū rerū, quas p̄suasi cupiūq j° Rhet
ii° Cuiq expta sūt virtum vitiorūq deliberata appetitiones.
Dico absens, vt notes desiderij objectū ēe bonū n̄ p̄sens, sed
tm absens. Cupiditas n̄ naālis est eiq, quo indigēmq. Vnde Aristo-
cit. to naāle cupiditatē definiū, indigentiae repletione. Desi-
derium diūdi pt n̄ desiderium m̄ spē accepū et spem. Illud
circa bonū facile & remotū sine acqsitū possibile seu impossi-
bile sit, nil interē, occupatq: sicuti ē alimēti ut potq appetitio.
Spes ē desiderium, quo aīal ad bonū arduū p̄sequendum, p̄pinquū
acqsitu n̄ qdm facile, sed tm possibile movetq. Dixi bonum, qa
spes n̄ ē, nisi de bono salutari, ut timor n̄ nisi de malo corru-
ptivo: Cūq n̄ spantibq p̄petuo rei salutaris imaginaō et expecta-
tio adhaerē j° Rhet. ii°. Dixi arduū; quia non speramq, qua
in nra potestate gstituta st, et quorū acqsitio p̄facilis exi-
stit: eōq noie differt à desiderio m̄ spē accepto. Dico futurū;
Cuia de p̄sentibq nulla ē spes. Vnde à quibusdam definitur
futuri boni exspectaōe. Vnde differt à voluptate, q est

Quod cupiditatis sit effectum?

praesentis

ꝓsentis boni fruitio Dico possibile; Quia impossibilia ac-
qsitu nullq speraḿ, tḿ desiderem Expto felis, q aue volatem
desideraḿ, sed nõ speraḿ: Et damatorũ, q felicitatẽ deside-
ranẽ, quã tñ nõ sperãt, utpote acqsitu impossibilem. Dico
ꝓpinquũ; Quia distantia maora à spe et ꝓsecutione boni
nos auertit: Hinc Caris leporem, Accipiter axem nimis dist-
antem ꝓsequ; Deinde ut nimis distantia mala et piculã
extimescing Expto juuenũ, q tḿ sciant se moituros, tñ qa
longe à morte naati distent, eandem nõ exhorrescunt jo Rhet jj°
sic bonorũ longissime distãtiũ spe nõ ducimur: Et hæc de
Essia spe: sequũtq id cãa et effecta. ja cãa ẽ expientia
ut doctrina ut ꝓsuasio, ut memoria ꝑteritorũ, q ex aḿ ri
sentia nobis obuenerũt teste Arte 3° Eth: Vbi asserit quos-
dam ee bonæ spei, eo, quod recordentq multoties se multos uic-
cisse. Consonãt Veoctq de re militari in eo lib: nemine
ingt metuere id, quod se bene didicisse qfidit. Ꝛda spei cãa
ẽ inexpientia mali: sũt n. bonæ ut firmæ spei, qñ st exp-
ti difficultates, et m conatiq suis jo Rhet.
jj°. Hinc natũ ẽ querb. Dulce bellũ inexpitis - 3tia cãa spei
est; piculorũ inconsiderão; hinc stulti & imprudites cõtinuo
bonã abutur spe. Vnde Salomon querb. 14 Stultq, ingt, qfidit
et transilit; sapiens ũ timet & declinat à malo Sic quoq pue-
ri et ebrij bonæ st spei, et quis molitur suo tñ grauissimo
malo. Effectq spei est amoris intensio. Durão n. spei rei
sperata m ãio vehemẽtem ardorẽ elicit. Ꝛdq effectq est

afflictio

afflictio spg: spes n. q differt, affligit animam, l. lignum vitae, desiderium adveniens Prouerb. 13°. Tertig effectus e operum initiatarum gtinuatio & gsumatio: spes n. arat & occat, tardemq exculta denent. Et hac de desiderio et spe.

Caput XX

Hactenus de passionibus ex pte boni; nunc de passionibus ex parte mali in motu gsistentibus disserendum; quarum fa e Odium, qd e pas appetitus sensitiui, in qua animalis res sensibilis apprensa ut mala displicet. Vel breuius Odium e in malo ob disconuenientiam eius displicentia appetitus, et eiusdem gtraria sunt, et ob id amoris caus et effectus cognitis facillime quoq caa et effectus odij percipiuntur; cum gtrariorum eadem sit ratio et scia. Hinc ut formalis caa amoris e conuenientia in re amabili in ordine ad appetitum, et in appetitu ad re amabile: Ita gtria, mutua disconuenientia & repugnatia in re sensibili in ordine ad appetitum e caa prima odij. Effectus odij e odgsse, qd nil aliud est, quam huic, qd e amabilis ut amatis, corruptiuum, ut boni impeditiuum, malum esse seu velle. Ex odio tanquam ex propinquiori caa sequuntur fugam seu abominatio, timor, ira, tristitia, & desperatio. Fuga e appetitus sensitiui motio, qua animal a malo, re sua ipsum irruat, fugit. Huius obiectum est malum absens, ut desiderij bonum absens. Illa itaq opponitur huic ob actus et obiecti repugnatiam.

Timor e animalis fuga, a malo arduo et imminenti, ut eius modi apparens & iudicatum. Dico fuga; quia ois, q futuri mali

mali timore gentis, gsilium qret, quo fugere possit, ne à ma-
lo futuro & apparente opprimat Artes 2do Rhet. 5.
Dico à malo arduo ob seqntes caas. ja è; quia objectum
timoris è malum, magnum, terribile & corruptivum ut impedi-
tivum eig, qd timentem efficit & gserunt Artes cit. to. 2da
caa; qa ea, q levia sunt, nec magnos dolores ut corruptio-
nes adducunt, ut q facili negotio reprimere & evitare poung,
n extimescing. Sed Artes cit. to: Necesse è, inqt, ea terri-
bilia timendaq; ee, qeig nocentes vdnr habere vires nocendi
et corrupendi. Ex his collegis timore spei opponi et gtrariaj.
Vt n spes è expectatio ardui boni; sic timor corruptiva
passionis Artes cit. to. Adhoc à fuga distinguit velut speem
a suo genre, ut speciem ab altera spee: omnis enim timor
è fuga, sed n gtra. Dem. fuga in spee accepta versatur
circa levia & minima mala; sicut desiderium in spee suptum
circa leve bonum; Contra timor circa terribilia & maxa mala
Artes cit. to. Dico imirctr replicinoie: jo; quia ea, q longe
à nobis absunt, timore n incutiunt, cum timetis imaginaoj
piculum gtinuo obversatur. Est aut piculum teste Arte cit. to.
rei mala, qua extimescing, appinquatio. 2do; quia timoris
obiectum illud durdaxat è, qd ut futurum et appinquum sub spec
tm evadendi apprehenditur. Nam presentia mala, q ex necessita-
te supioris caae ia patimur, timore nobis n incutiunt, sed tri-
stitiam & desperaem; quod qbdam expta eorum, q capite ple-
ctuntur: Horum n aig necessitate morienda pruidens, n timore

sed

sed extrema tristitia ob mortis ꝓsentiã exagitatur, et marcescit.
Dico ut eiusmodi appetitus & indicato ob eãam replicem, ja e;
quia timor emersit in ãiali ex imaginãoe futuri mali cor-
ruptiui & dolorem inferentis Artes cit. to. 2da caa; quia
nullq timet, q arbitretur se nil passurũ: Est n. timor ꝓpetuo
giuncta cũ exspectãoe corruptiui mali Artes cit. to. Caa timo-
ris dua st ꝓpiales. ja e Amor: Deo n. timeng; qa dubia
e spes eig, quod amamq retinendi, et mali, qd execranar re-
pellendi. 2da timoris caa & defectq virium, qbus qtinens malũ
appropans reprimat. Contrariorũ qtraria st caa: Atq diui-
tiæ corporis robur, potestas, amicorũ multitudo timorem
repellũt & fiduciam ꝓbant: Ergo horũ defectq in nobis timo-
rem parient. Vnde Artes 2° Rhet. 5. Eos asserit, q in optimã
fortunã constituti sũt, ee Audaces, qtentatores, qtuetiatores. Vnde
quoq Salomon, puerb. 10m. Substãtia diuitis, urbs fortitudinis eig.
Pauor aut pauper egestas eorũ. Effectu timoris 3a sũt.
Iunge Spiritũ ab exterioribq ad interiora qtractio & re-
uocatio. Nam timens apprehendit malũ, quo qturbat eiusmodi
cui facile ꝓter virium defectũ resistere non posset. Ideoq
dia timetis spg. ℣. calidũ et tumidũ natiui ab exterioribq me-
bris ad cor in auxilium quasi ad repellendũ malũ euocat. Vnde
qtinois timentes pallescere. 2dm effectũ e tremor, q ex dicta
qtractione sequitur; qa spiritibq ad cor qtractis membra
exteriora calore debito destituũt, et ob id frigore, vnde
tremor nascitur membrorũ, opplent. Ob hanc caam Artes

2do

Ido Rhet. 13° dicit timore ee quandam frigiditatem. 3tius effectus e desperatio; quia ea rae aliqs desperat; qa certo sibi persuadeat fore, ut pter difficultatem resisterdi, et virius defectu malo reprimedo succubat. Et hec de odio, fugaq; de

CAPVT XXI.

De Ira, Mansuetudine, et Audacia.

Ira e appetitus sensitiui pas seu motio, qa aial ferth senten, dit in vltionem ob malu ab nocente acceptu: Vnde obiectum Ira e rplex. Cum e vindicta, qua sub rae boni iratus ut Iustam appehendit pter apparentem nocentis iniustiam. Vnde Artes 5. Eth. 8°. asserit ira ob apparetem iniustiam oriri. Ex ea n. caa irascimur, qa arbitramur, malu acceptu nobis iniuste illatu fuisse. Hinc Artes 2° Rhet 3°. Nor n. inqt, ex iure dicto aut facto ira pficiscit. Vnde colligas in prpio ira giuictam ee cu iudicio seu rae vera ut saltem erronea, qua tn oio pdit in excessu: qua n. ex ira fiunt, n iudicantur ex prudentia fieri et fluere. Artes cit. to. Alteru ira obiectu e nocumentu, seu malu acceptu, qd sub rae mali ueri, ut saltem apparetis iratus apprehendit: Ideoq; de eo vult e appetit vindicari. Ira uaria st caa. qa e odiu, vnde fluit: Est n. eius particula ex displicentia mali pfecta. 3° Polyt. 13° inq 10. Omis n. ira e odiu odio tn n g mortali peccato, sed g sensitiui appetitus pae sufto] n gra. Odiu n. in gra cadit n ira

sed n̄ singularia tm̄ ꝛdo Rhet. 2° et 9°. ꝛda ira cāa ē
tristitia seu dolor ex accepto malo exorta. Ira n̄ nūqua est
absq dolore seu tristitia, q aliquando irato adeo moranes
cit. nr̄ ex rāōe seu eiq iudicio pricet: Et p hoc ab odio, quod
sine dolore, et cū rāōe fiat distinguit lib. 5 Polyt 10.° Est
tn̄ ira et cū Voluptate iuncta duplici nōie. Primo: quia ea
q sperang, iūda st 1° Rhet. 11°. Iratq spat vindictam, nemo
n̄ illis irascit, quos vlcisci putat impossibile; Licet tringat
ut ab hac sūma tristitia afficiatq Artes cit. to. Quia oia spe
rata cū adsūt, nobis sūt delectāoni Artes cit. to. Ergo ex
suptā vltione, quā iratq spauit, lataturr. Vnde Homerus
dicebat, irā de fluente melle longe fore dulciorem Artes
cit. to. Et sic irasci ē de genre quoq iucūdorū. 3tia ē cāa,
vnde scilt ira exorit, excellentia ppria amor, et cōtemnēdi
cupiditas. Illa ex pte vtriusq i amātis et gtementis: hac ex
pte duxdaxat gtenentis. Illiq membri rāo ē prima: quia
quoties ppter parvipensionem irascimur, toties mdionamur,
ppter excellentia ppria apparentē diminutionem Artes ꝛdo
Rhet. ꝛda rāo; Quia gtumeliatores arbitrantq male facien
do eis magis excellere ꝛdo Rhet. 2°. Huiq mēbri rāo ē; quia de
finiente Arte cit. to Ira ē apparentis vltionis appetitq cū do
lore ppter apparēte imerito ut m se ut m suos gtemptū.
Contemptq ē actus iudicij seu opinionis, ꝛd, qd nihil dignū
aestimanq. Obiectū gtemptq sūt ea, q nro iudicio aut nulla
aut minima sūt Artes cit. to. Vnde contingit, nos eos dux
daxat displicere et ad irā comouere, quos n̄ ueremur aut

floci

flocci pendimus. Contemptus species sit; Despectus; Vexatio, et Contumelia. Vnde patet irâ nos persequi contemnentes et superbos; non vero humiles, neq; non contradicentes. Fatentur n. se minores et metuentes; Quod a humilitate ira sedatur Cares quoq; ordunt qui sedentes et non resistentes non laedunt. Ratio est: Quia ab humilibus iraq; non videtur nihili pendi. Vnde Salomon Proverb. 15 Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem; mansuescunt et latantur irascentes, si iram in alium effuderint, et supplicium à nocente seu damnificante sumpserit Artes cit. loco. Ratio est Quia dis moto quiescit et cessat, vbi ad terminum ad quem pervenerit: Irascentis termino ad quem e; Sumpta vltio Iram comitantur, eiq; adiacent spes vlciscendi; Tristitia, delectatio animi perturbatio et alia quamplurima incomoda, ut ex Autoribus patet. Irae opponuntur Timor et Mansuetudo. Nullus n. irascitur huic, quem timet, licet eundem odio prosequatur. Hinc Artes 2 Rhet. 3 Asserit impossibile fore, simul irasci et timere. Mansuetudo est ira depressio et sedatio Artes cit. loco. Et haec de Ira eiusq; consentaneis et dissentaneis.

Audacia est motus appetitus sensitivi, quo animal realiter periculum eius superandi, et mali arduii ea repellendi aggreditur. Ea audacia est spes victoriae sui malum imminens consequendae teste Arte 2 Rhet. vbi asserit audaciam tunc esse in aliquo, cui in eo fuerit spes rerum salutarium et prope existentium. Contrarium audaciae est Timor, de quo supra.

CAPVT XXII &c.

De Voluptate seu delectatione, eiusq; causis effectis et partibus.

Hactenus de passionibus appetitus sensitiui, q̃ in motu, quo vt ad bonũ tendimus, vel à malo fugimus, consistit; Nunc de passionibus consistentibus in quiete, vel in termino, vbi dial vel bono, ad quod tendebat, fruitur, vel malo à quo fugiebat, et sub quo iam quasi victum et oppressum iacet, affligitur, discursũ instituemus.

Dico notanter (velut in termino) Quia passionis nẹ voluptas et tristitia, de quibus iam sermonem inducemus, st omnium dialiũ motuum et actionum quasi vltimi fines, quorum ratione omne dial aut aliquid vitat aut persequitur Arles proplem. sect. 30. qst. 6.

Voluptas est appetitus sensitiui motio ex boni praesentis et delectabilis fruitione exorta. Dico (motio) Quia voluptatis gns e qualitas, sed actio seu anima motus, quo dial et praesentiam boni quod desiderabat, exultat et delectatur.

Nec obstat Artes qui 7° Eth 4° voluptatem negat ee motum Et 7° Eth 13° asserit voluptem potius in quiete, quam in motu gistere cum sit quies et termin, ad quem omne dial tendit et fertur et nobis comprobantibus.

Rn duplicitẽ; 1° Quia Artes 7° Eth n negat simpliciter voluptẽ ee motũ successiuũ, q in tpore successiuo rdn. prig aut posterig fiat totamq pfectionem sua simul n habeat. Est n. voluptas motq instantaneus totam sua pfectionem simul seu nometo temporis obtinens. Vnde eodn cap. dt. Voluptas est quoddã totũ, sicut visio, q in quouis tempore pfecta e. 2do Rp. Quia voluptas e motq et quies drsa tn contemplaue; Est a. motus raoe diffusionis et receptionis, dog boni concupti bonitas in animam diffunditur, et ab eadem recipitur. et quidem diffusione seu receptione non successiuus

sed

sed momentaneis. Vnde Artes 1° Rhet. 10. dicit voluptem
ee animi motu, et affectionem totam simul in naam pficis
centem, dolorem q gtrariu. Est n ges et terminq respu ad
epti boni, et desiderij, quo aial ad bonu absens, ante eiq
gsecutione afficiebat. Est n desideriu motq boni absentis p
secutiq, à quo aial voluptate id pfusu cessat, utpote bono
gcupito, id pposito. Vnde Voluptatem ee getem in bono acq
sito, à multis definitur. Dico ex boni psentis &c ob rpticem
caam; quia voluptis oiectu e psens bonu. Att tristitia seu
doloris, malu psens. Ex psentia n boni uel mali ois voluptas
seu dolor featurib. Vnde 2° Rhet. 11° Artes tia bona, mqt,
cu adsut, delectationi nobis sut. Eda caa: quia voluptas appe
titq sensitiui sensibiliter in naam pficiscit seu diffunditur
5. Rhet. 10. Quidqd aut in naam animalis sensibiliter defluit, re
qrit psentiam quaerientis octi, cu nulla nullig potia opao amoto
octo fial & gtinuat: Ergo nulla voluptas percipit, nisi psente
obiecto: psentia tm hic sumitur in genere p giunctione appetibilis
boni cu appetitu; sed gtra Voluptas n tm ex bono psenti, sed et
absenti, ut preterito ut futuro exoritq, uti gstat ex cit. locis; Vbi
Auctor asserit, voluptate inee n tm ijs q psentia iucuda p
sentiscut, sed et ijs, q ut futura iucuda spant, uel preterita mala
aut bona recordant. Ergo voluptas n tm circa psentia bona ver
satur. Ad cosequs p distinctione q sequntur: Vna n e positi
ua, altera negatiua. Illa tact fit, cu positiu aliqd bonu rea
liter cu appetitu giungitur; idq corporaliter ut spuatur; Corpo
raliter cu appetibile corpq mediante tactu appetenti giugit.

Huiq

Huiq ꝓsentia explum. ē cibi, aut potq aliarumq rerum tactibilium cum appetitu giunctio. Hæc n°, cum n ipsum corpq appetibile, sed eius qdam uel qltas, ut figura, ut species, ut operatio cum appete conuenoit, tq ipsum corpq ab appente longe ut longissime sit dissitum. Huiq ꝓsentia exptum ē solis, aliarumq rerum visibilium, ut imaginabilium. Idea ut species in oculis uel animo resplendens. Species n: seu idea rerum qualitas corporis suiq vicinq corporis absentis, tanquam ꝓsentis. Vnde Artes 2do Rhet. 55° asserit; absentia q amamq, quasi sentire putamq, et ea, q in imaginatione recordamur, quodamodo uidere. Negatiua ꝓsentia ē in seiunctione appetitq sensitiui, a suo disconuenienti, et in giunctione boni, n qdem realis et positiui, sed negatiui; quod nil aliud ē, quam mali disconuenientis ab animo uel a sensu absentia & seiunctio, q cum appetitu quoq voluptis flineat, ē necesse, ut sit aliqd n qdem reatr & corporatr, sed quodamodo spuatr & negatiua in sola imaginatione ꝓsens. Est n illa seiunctio in imaginatione & recordatione, n qdem positiue. Sed negatiue ꝓsens, ex qua seiunctione magna quoq voluptas animo oboritur. Malum aut non habere iucundum ē Artes cit. to. Hinc Artes locis cit: q memoriq iucunda sunt; nec solum, q cum aderant, voluptem afferebant, verum et nonnulla eorum, q dolorem, si post illa bonum & laudabile habeamq. Lætatur n vir, post laborem, cum multa tulisse inuenis recordatur, cuiq ea ē et, malum n habere iucundum ē. Hisce positis dicimq ad Consequens ꝓpositum, id ipsum rectum ēe de ꝓsentia corporali et positiua: falsum n° de ꝓsentia spuali, uel negatiua

tiua boni negatiui. Pro varietate huiq; essentiæ voluptas quoq; diuidi ꝓt, in Corporalem, Spiritualem & negatiuam: Illa nascit ex perceptione bonitatis alicuius corporis, qd reatrcui appetitu gauoitur, ut è voluptas ex visu rerum Venerearum et comestilium, percepta. Ista ex perceptione bonitatis, q uel ex qualitate, ut figura, uel specie sensile, corporis absentis in appetitu diffundit, vt è voluptas ex visibilium rerum pulcritudine et amabilium rerum absentium recordatione exorta: Hæc è, q ex bonitate, n positiua, sed negatiua: ex sola disconuenientis mali absentia nascit; vt è recordatio grauissimi periculi, quo nra prudentia & industria eratauing. Duo delectabilis obcaas sequntes: Quia voluptas in animali nascitur n simpliciter ex bono, sed ex eo bono, cuius amore & desiderio appetitus trahitur: Secda caa è; Quia voluptas ex ea re efficitur, quam appetitus sibi ut bonum amabilem & delectabilem, seu ut iucundam appetendit. Iucundum seu delectabile bonum è, cuius bonitas in appetentem eius naam efficit, affectionemq; tristem ex animo pellit, ꝛc Rhet. 10. Vel qd animalis appetitum delectat, idq; ut integrum et sanum, et dr iucundum simpliciter; vt aliquo vitio corruptum, et appellat rem quid iucundum. Nam venium iucundum ee iudicat n sinceram ex uinolentia corrupta, q nec infusum qdm acetum discernat, sed sensui sincera: Inde notes voluptis obiectum ee n bonum simpliciter, sed ꝓsens; neq; ꝓsens tm, sed et delectabile & iucundum bonum. Duo ex fruitione: ut notes caam prima et formale, voluptis fore, ipsam fruitionem, q voluptem ponat, ab alijsq; rebus

distinguat

distinguat, et eâ sublatâ, voluptas quoq; tollat. Frui nil aliud
e, quam rerum bonarum & iucundarum bonitatem capere p
appetitq motionem: Atq appetens tum voluptate profundit, cum iucun-
di boni bonitas p participationem in appetens diffundit. Artes
10 Eth. 4°. Vbi asserit netem & sensum voluptate asperoi, si suum
appetibile recipiat & opet. Vnde collicas Tyro, voluptem ee
ultimum omnium rerum terminum ob sequentes causas. 1a e, quod pter
fruitionem alicuiq boni omis actio cuiusquis animatis vel suscipi-
tur, ut ponitur. 2da causa; quia omis virtus, de vitium, nec-
non omis actio humana vel animalis circa voluptem & dolorem
tanquam circa fines propositos versatur. 2do Met. 3°. Tertia
causa e; quia cupiditas voluptis animali e generita. Artes cit. to.
Vnde Auctor asserit difficile ee voluptq repugnare, quia tre.
Proprie Voluptis effectq e cordis dilatio et exultatio, omnium
operationum perfectio, auctio et Conservatio 1m Eth. 4. & 5. Et hac
de Voluptis causis & effectis; sequunt ipsiq ptes. Voluptas in
genere accepta. 1. p fruitione boni iucundi praesentis dicitur
in Voluptem sensq & intellectum. Artes 10 Eth. 4°. Vbi asserit
in oi sensu voluptem ee, et in oi mente simili modo & coten-
platione. Illa ex perceptione rei sensibilis: hac ex fruitione rei spi-
alis nascitur. Illa itaq residet in sensu, eiq perficit, et ob id bru-
torum et hominum cois. Hac in solo intellectu & voluntate, quos reficit &
perficit: Et ob id soliq creatura intelligentis propria. Illa vocatur
Sensualis delectatio, q ee potest absq omi ratione & electione. Hac
vocatur gaudium & letitia, quam p petuo consequitur cognitio rationis

seu

seu caa, ob quam qs lætetur. Vnde de gaudio seu ois lætitia
e delectio; sed n gtra: sensq n bonitate seu incuditate obiti
psentis delectat, sed n lætat, nisi metaphoricos seu p quandam
similitudine. Et hæc de Voluptate.

CAPVT XXIII.

De Tristitia seu dolore, despaoe et appetitus sensitiui partibus.

Voluptas et dolor seu tristitia habent cotraria obiecta
contrariosq atq; à qbus speem et formam recipiunt, ideoq
sunt opposita, oppositoq modo cognoscuntur, definiuntur & explicantur.
Dolor igr seu tristitia e aiæ sensitiuæ inundatio afflictiua,
ex mali psentis, sub quo succubit, appprehensione et giunctione ?
recen ex eiusmodi carentia boni, eiusq amissione nata & pfecta.
Ex tradita defione doloris reqsita eiq & caæ atq effecta
cognoscuntur. Caæ doloris sunt sex. ia e cognio mali præsentis
& boni absentis: Quotiescuq n gtristamur, malum ut psens,
bonum ut absens appprehendimus. 2da caa e cupiscentia boni: Na
quando cupitum bonum nobis n obuenit, ob eiq absentiam
aug nr gturbat. Et ts illa sit caa delectionis, si cupita naciscamur;
e tn quoq caa tristitiæ si ad illam multamq expectatam n pueniamus: Vna n eademq caa in diuersis obiectis oppositisq diuersa opposita opatur effecta, expto solis q lutum indurat, et ceram liquefacit. 3tia caa e mali, in cuius appprehensione aial succubuit, præsentia; Præsens n malum tristitiæ obiectum e.

Qta caa ē potestas maior et supans q̃ bonū nobis abripuit, malūq̃ attulit. Vnde D. Aug. in lib. de nāa boni disserens, in eio nro dolorem efficit voltas resistens potestati maiori. Sta caa ē mali ꝓsentis adhesio. Sexta & vltima caa ē absentia, aspersi & ꝓcupiti boni. Hæ sex caæ simul iūctæ ex eio tristitiam pariunt. Duo sūt ꝓcipue doloris effecta. Qm ē aiam & corpus aggrauare, ut colligitur ex sequtibus Salomonis sententijs Prouerb. 15. Cor gaudens iqit exhilarare faciem in moerore animi. Item Prouerb. 25: Sicut tinea vestimento et vermis ligno. Sta tristitia viri nocet cordi. Item Ecclesiast. 38; a tristitia festinat mors, coopit virtem, flectitq̃ caricā, rdm effectum ē aiae conquestare à ꝓprijs suis motibus debitisq̃ offijs submouere & ꝓhibere, qtrariorū in qtraria effecta; iam delectatio cor bonis dilatat, et opaces ipsiq̃ officia, ut patet ex antecedente capite: Ergo tristitia cor bonis coarctat, opacesq̃ impedit. Remedia aduersus tristitiam st sequtia. Qm quærere delectationem, utpote illiqtrariū: rdm remedium: Somnus. Balneū, Vinū moderate tn sūptū: Quia vitales motiones, quo tristitia extenuat, efficiūt. Hinc Salomon Prouerb. 31. Date siceram mærentibus et vinum his, q amaro sūt corde: Est n. vinū creatū ad animi iucundatem, sed n ad ebrietatem. Tertiū remedium ē, amicorum lentis quersatio; qa tristis ex quersatione amica colligit se ab amico amari. Hinc quoq Salomon Prouerb. 12: Moeror in corde viri humiliabit illud sermone, in bono latificabit. Hinc quoq ratū proverbium vulgare. Mio ægrotanti medicus est oratio. Qtum remedium est qtemplatio Diuinæ Maiestatis.

Hinc

Hinc psalmographus 66. Renuit consolari ãia mea, memor fui
diei mei & delectatus sum: Et hæc de essentia tristitiæ seu doloris;
sequuntur ipsius partes. Dolor in corre suptus, p appetitus pace, q
ex mali injunctione p marat, oriuntur in dolorem sensus et animi;
Ille enim ex injunctione mali in sensu exteriore ut interiore
diffusi. Dolor appensus p sensum interiorem sub sensu exteri-
oris dolorem supaddit appensionem & afflictionem sensus in-
terioris, durantem in imaginatione et, cessante sensu exter-
ioris dolore: Exempto tristitia illius, cui pedes abscissi, vel oculi
eruti fuerint. Tristitia animi & afflictio vultus, de his, q̃ non
volenti accidunt, tũ corpus ut sensus non affligant. Dolor interior
maior seu vehementior è exteriori: quia quo nobilius subiectum
è, cui tristitia insaret, eò dolor è maior: Atq pars naalis
substantior è parte sensitiua: Ergò dolor animi acerbior è
appetitu sensitiuo: Dolore stringitur hinc, ut q̃dam vitam laqueo
et alio quovis instrumento finiant, ut animi cruciatibus liberentur.
Tristitia ãi dividitur, in misericordiam, invidiam æmulatem
& accediam. Mia est tristitia animi de bono alieno, quod
appetendit ut malum proprium. Anxietas seu angustia animi
& tristitia, ita aiam aggravans, ut nullum refugium tristi
apparere videat: Accedia est tristitia exteriora corporis
membra, quasi inobilia et ad agendum inhabilia reddens.
Et hæc de tristitia; sequitur desperatio, q̃ è tristitiæ effectus.
Desperatio è appetitus sensitiui immutatio, qua aial reatur recedit
de boni arduui sensibilis cum impossibilitate obtinendi. Con-
trariatur tũ gravitate motum respectu eiusdem termini: quia

spes

spes p̃seqtur bonum arduum, à cuius q̃secutione desperãs recedit et cessat cãs et effectus desperãdis, ex cãis et effectis spes p̃cipi possunt; cum q̃trariorum sint q̃traria cãa, q̃traria effectus, eãdem tũ disciplinã. Cæterum sentia, qua dicimus speciem, in qua, spem et desperãdem idem obiectum obtinere: illico enim è obiecto in genere accepto, & non in specie: quia spes versatur circa bonum q̃dem arduum, sed tũ ut acq̃situm possibile appetens; desperãs circa bonum q̃dem arduum, q̃ tũ desperans appetendi, ut acq̃situm impossibile. Ad extremum dixi in definitione sensibilis, ut notares nos hic disserere n̄ de desperãdo Theologicã q̃ sit. Vitium spei Theologicæ oppositum è diuinitus de q̃sequenda foelicitate p̃ter gratiã & meritorum p̃ius defectum, sed de desperãdo appetitus sensitiui naturalis prouocãtur sensibilem. Et hæc de p̃ãonibus seu actibus appetitus sensitiui; sequitur ipsius diuisio, quã diuidit à D. Thoma eiusq̃ assecutis in Concupiscibile & Irascibilem, vterque circa bonum sensibile versentur, sed ille circa bonum ad habendũ facile; vel circa malum, quod teneri negotio vitari pt: Hic ũ circa arduum & difficile bonum vel malum. In illo collocãt Primo, rates ex parte boni amorem, desiderium & delectationem; ex pte mali: odium, fugam & dolorem: In hoc ũ spem, desperãdem; timorem, iram et audaciam. Et hæc de

CAPVT XXIV.

De Voluntate et libertate.

Hactenus de Intellectu virtutum, earumq; actionum instrumento i.e. et appetitu sensitivo, velut illig et voluntatis famula et pedissequa. Superest ut de Voluntate seu altero virtutum actionumq; humanarum instrumento disseramus. Voluntas est appetitus elicitus anima rationalis, quo quodlibet bonum cum ratione et libertate appetit. Dico (appetitus) Quia Voluntas ut species appetitus elicitur. Unde Aristo. i. Rhet. 10 Voluntas, inquit, est appetitus boni cum ratione. Dico (anima rationis) duplici noie. i.e. Quia appetitus est duplex: Rationis et Irrationis; Ille est naturalis seu innatus vel sensitivus; Hic voluntas i.e. Rhet. 10 Secundo quod notes Voluntatem appetitum esse, proprietem creaturae intelligentis ex rasse et libertate agentis: et ob id brutis non ex pte generis, neq; organo corporeo alligata est. Dico (quo bonum quodlibet) ob sequentem causam. Vt notes Voluntem ab alijs appetitui, Obiecto quoq; distingui; Nam reliquorum appetituum species vel individua ad certum alicuius boni genus determinata sunt. Sic appetitus innatus naturale et sui consentaneum tm, sensitivus sensibile appetit; Rationis appetitus contra, Nomen p voluntatem pro amplitudine sine intelligentia et libertate, tum naturalia tum libertatem necessaria, tum singularia, tum virtutia tum sensibilia, tum insensibilia tum corporalia, tum spiritalia, tum presentia, prita et futura, tum possibilia tum impossibilia appetere pt, adeo, ut nullum ferme bonorum genus sit, cum in noiem appetitus non cadat; Sic quoq; ex adverso Nullum ferma malorum genus est et reperitur, quod ipse non possit recusare. Dico (cum ratione) ob quatuor causas; quarum prima est; Quia voluntas nihil appetit, nisi prius fuerit

ab

ab Intellectu praecognitum, et per discursum mentis ita judicatum, ut dignum sit, quod voluntas velut bonum amplectatur, aut velut malum respuat. Ad Caa est; Quia appetitio seu voluntatis volitio non ex imperfecta vel ex sola sensitiva, sed ex perfecta est. Finis cognione quae in sola rei obiecta apprehensione consistit, absq; ea tn, quod cognoscatur rao finis et proportio mediorum ad rationem; Cognitio finis perfecta est, quando non solu res obiecta cognoscit, et apprehendit, sed etiam rei cognita finis, rao, proportio et ordo mediorum ad finem; qualis cognitio nulli queunt brutorum, sed soli hoi eiusq rationi. Hinc Artes supra cit. loco asserit Voluntatem ee appetitum cum ratione ? cum cognitione effecta morali. Sua Ratio est; quod notes voluntatem nil quicquam appetere nisi propter aliquem finem intellectu perceptibilem. Ad Caa vt Notes differam inter appetitu raonale et Irraonem, quia illius appetitio fit p raonem ex causis iam dictis. Hug ex oem raonem cum ex sola cognione sensitiva effluat. Dico (libertate) ob duplicem caam. 1a est Quia voltis appetitio e vel simplex volitio, vel intentio, vel electio vel Consensu aut Vsu, quoz radix e sola rao vnius medij collaoem cu alto ex cognione effecta in orne ad finem cognitum instituens. Ita a appetitiones ex sola libertate ortaebit, Ituum. Ad Caa e; ut notes verum discrimen et essiale inter Appetitu illatinum et sensitiuu. Nam sensitiuu naaliter et necessario, et ob idu ex deliberaone et electione, bonu appetit, ado ut neq date apprehsione in phantasia d aliquo psequendo vt fugiendo, neq appetitionem state apprehensione vel mutare, vel mere omissiue ad bonu praesentatu

et

et appetendum se habere, ut oppositum ipsum posit: sed necessario
accepta apprehensionem exeq ratione indagante, appellatur. Omni tn
impedimento sublato, et ita, quantum ad media, et quantum ad finem
determinatus sit: Contra n. voluntas seu appetitus rationis. Hic n. ts
n. impediatur, pt tn tum apprehensionem, tum appetitionem ex apprehensione profluente mutare, et volitionem suam ex plenitudine
libertatis aliud et minus prestans bonum ut prorsus oppositum eligere, etiamsi eis volitioni nil aequa obsistat. Et hac e voluntas,
seqtur ipsis propria affectio, q e liberum arbitrium seu libertas; q
ut ong subalternum appendens durandum gtrarietates et gtradictionis libertatem, nil aliud e, quam preservatum a ratione obiectum
vel ipsis oppositum amplectendi potestas. Cui inserit gtingentia,
variabilitas et indeterminatio, seu indifferentia, p quam volens ad suum
obiectum, vel ipsis oppositum e indifferens, ita, ut ad utrum aliter
se habere posit. Libertatis itaq essentia consistit in vnius e
duobus electione. Cui opponitur necessitas, p quam appetens ad
suum obiectum e determinatum immutabile, ita ut aliter ad hoc
ipsum, ut id ipsis oppositum se habere n posit. Libertas ita
definita dicerit in libertatem gtrarietatis et gtradictionis.
Illa e potestas ex duobus gtrarijs vel disparatis, vnum eligendi,
altero p notitione recusato, ut e in Juvene potestas eligendi
vel castitatem, ut fornicationem; bona, ut mala opera. Hac vo
lutas libera dr voluntas spec, quoad specificationem cum obiecto
presentato gtrariam speciem eligere et appetere posit. Huic
libertati opponitur necessitas, quoad specificationem, q e appetitus
seu potia

seu sola alterius talis determinatio ad obiectum, ut, si circa illud sit actum, elicitura, actui illi consentaneum et nunquam oppositum elicere potest. Huic necessitati subest voluntas circa summum bonum seu felicitatem: consentanea n. felicitate necessario ad ipsum et nunquam ad oppositum appetitionem ferit. Non est n. voluntas felicitatem odisse. Libertas contradictionis è voluntis potestas actum circa obiectum consentaneum ponendi vel deponendi ut suspendendi. Sic vir iam maturus viro, cui à parentibus et futuro sponso iuvenis consentit, hanc habet potestatem, ut citra moram in consentaneum consentiat, aut consensum in tempus protrahat, atque circa consentaneum mere omissive sese habeat: hac voluntate, dicitur voluntas libera, libertate contradictionis seu quoad exercitium. Huic libertati opponitur necessitas quoad exercitium, quâ voluntas nec impellente ad consentaneum obiecti appetitionem, seu volitionem ita compellitur, ut eam citra moram eliciat, neque ipsam suspendere queat, si comoda felicitate illicò extra omnem moram voluntas eam appetit: sic intellectus principijs simulatque cognita sint, necessario assentitur. Hic obiter notes à Theologis 3tium ergo libertatis tradi, quod vocant libertatem complacentiæ, quæ aliud è, quam potestas, per quam voluntas in obiectum summe complacidum tanto consensu ferit, ut nec actum suspendere, nec in oppositum ferri possit: hac libertate & potestate anima rationis fertur in felicitatem à ratione cognitam: Hac libertate Deus appetit essentiam et existentiam suam æternam, omnesque actiones internas. Dico notanter summè complacidum; quia obiectum libertatis

à substa

à substa intelligenti ut essia, raoni et voltati sumè gforme apprehendi et cognosci: Ex qua apprehensione & cognitione intellectu in ordine ad obiectum sumu gplacentia, ex gplacentia sung tu raois tu voltis gsensg, et p gsequens sumu delectatio nascitur. Eo nou Voltas se appetere libere obiectum libertatis gplacentia. Nam fieri n pt, ut Voltas coacte & n libere appetat id, cuig bonitas raoni & voltati sumè gformis fit; in quà ex raoe sumè gsentiat; et ex qua sumam delectationem percipiat: Nam coactio Voltis è notg quo voltas moneat ad terminu raois gsilio & voltis discentiente: Unde huic libertati opponitg necessitas violentia, p quà intiens substa ad actu raoi & voltati gtrariu à fortiori aliqua caa gpellitur; qui tu actg n è voltis sed superioris caa necessitantis. Quia fieri n pt ob gtradictionis implicationem, ut superior caa, t fortior, voluntatem ad actu volendi seu ad volitionem gpellat, et voltas n gsentiat sed reluctet. Dico ub nec actu suspendere: Quia libertas gplacentia, ut è species libertatis, opponitur libertati gtrarietatis & gtradictionis; t n libertati in onre accepta; q gsistit in potestate, p quà substa intelligens in obiectum ob ipsig gformitatem à raoe cognitam, voltati gplacidu tendit & gsentit. Huic libertati ut in onre accepta; sic quog in onre oi libertati opponitur necessitas violentia; q definiente Arte 3° Eth. 5° Est poia ad actu, ad que ex naa seu intrinseco principio nullam gfert vim seu adiumentu, coactio remittentis. Et hac de Voltis & Libertatis naa; sequitur utriusg effectu; q sunt libere velle & nolle, de quibus in segntibus capitibus sng actui.

CAPVT XXV.

De Actu humano seu voluntario et involuntario.

Actus humanus seu volutarius est volitio seu voluntas actus ex cognitione rationis perfecta fluens. Consentit Artes 3. Eth. 1. Volutarium inquit, non id esse, cuius principium in se continet is, qui scit res singulas in quibus actio versatur. Crocitia ut actus noster humanus seu voluntarius, necesse est, dicat, ut simul habeat duas causas internas rationem videlicet, quod obectum perfecte cognoscat; et voluntem, quod in obectum a ratione repraesentatum ex libertate essentiali. Nam involutarius seu involuntarius actus est, quod ex utrisque istis causis simul inductis fluat, i. quod neque intellectum perfecte cognoscentem, sed voluntem non essentiali entem habeat. Voluntarium multipliciter dividit. Primo in volitionem in specie & nolitionem. 2do in merum & mixtum. 3. in purum & conditione & modale. 4to in explicitum & implicitum. 5to & ultimo in efficax & non efficax. Volitio in specie, quatenus notion opponit, est actus voluntis, quo repraesentatum obectum velut bonum approbat, acceptat & in ipsum essentiat. Nolitio est actus voluntis, quo repraesentatum obectum velut disconveniens respuat & recusat. Merum est voluntarium liberrimum, quod nullam cuiusquam mali maioris, cuique vi eliciat, causam & conditionem annexam habet. Mixtum ytra 3. Eth. 1. Ubi asserit Artes, illos, qui maiorum malorum metu agunt, sponte agere; cum in ipsis principium & iudicium sit agendi, et respectat id, quod agant, quamvis simpliciter sint invisibi. Nemo nunquam per se, i. sublato maioris mali metu expeteret. Dicit aut mixtum,

Ejusdem

plici rōe. Primò; quia versat circa duo, ex qbus elicit mala, quorū vnū ming, alterū maig sit. Ēdo; quia gstat ex voltario & involtario respectiuis, n̄ tā simplici volūtario. Nam mjotū ē volūtariū n̄ absolute, sed tm respu mali maioris, cuig euitandi caā illud ub ming malū; et sic ut respectiuum bonū, et n̄ absolutū voltas accipit. Est itidē involtarig actg, n̄ simpltr, sed respectiuè loquendo.] respu desquenientia minori malo adhaerentis; q̄ cū voltī gtraria sit, ming malū p se & absolutè n̄ eligit, sed tm respu maioris mali euitandi. Vnde Paulg Jurisconsultg sub tit. Digestorū; de eo, qd metg causah lege ppriā, quod metg caā, ingt, coactg volui, dico voluisse: Eag rōe dr volūtarig, seu simpltr n̄ involtarig, qa eligit ming malū, qd tm vidr respu maioris mali. Jnvolūtarig tā idem qd.] n̄ simpltr voltarig, sed ex vtrag mjotg. Purū voltariū ē, cui nulla gditio ut modg ut dies adiungit. Conditionale, cui gditio ē annexa. Conditio ē caā, qua effectū seu placitū voltis suspendit, donec illa caā existat. Conditio exprimitur giūctionibg seu vocalis segntibg: Si, Nisi, cū, alias, quandiu, quando, quoad, et hisce aequalētibg. Modale voltariū ē, cui modg adiungit. Modg gnratr ē ois illa qtas, q̄ volitionem nram qualificat: Speatr n̄ ē voltis nra dispōio, qua volito orig aliqd, tanquam caā finalis adjcitur; Vt Do tibi hoc, ut hoc ut illud des ut facias. Et sic modg ē mutatio ad quandā remuneraoem ut ad impletionem loco eig, qd factū ē; Ideog n̄ suspendit, ut gditio, sed dilucidat & clarificat volitionē nram. Modg exprimitur seu signat vocalis segntibg. Vt In, pro, Dūmodo, Ne; et hisce aequalētibg. Voltarium explicitū ē, qndo vidit scientes neg

coacti

coacti aliq̃d iubeng, inpang aut expressim approbang. Quod Volu-
tariũ seu velle, qsensq explicity seu formalis dr. Implicitũ seu
tacitũ voltariũ ē, quando tacitè qpiam approbang seu scienter
& sufficienter aduertentes exterioribꝫ uerbis, ut aliq̃d fiat, n̄ dri
mandang, sed scientes & approbantes aliq̃d tacendo & n̄ qtradi
cendo fieri pnitting: Expto puellae, q̃ Iuuenem adamet, in matri-
monio cupiat, nec tm̄ inter se & illũ matrimoniũ institui parentes
roget, sed hoc ipsũ fieri tacens & n̄ qtradicens patiat. Hã nelle
dr n̄ nolle. ⁊. non expressim iubere, sed tacitè approbando &
n̄ qtradicendo patiri. Ratio ē, qa eiusmodi n̄ nolle qsensq inter-
pretatiui seu implicitè rationem induit; Estq̃ inter nelle & nolle medium.
Non ē explicite nelle, qa palam n̄ iubet seu mandat: n̄ ē explici-
te nolle, qa expressim n̄ refragat, sed tm̄ tacens & n̄ qtradicens
in mente approbat. Eodem modo explicite uel implicite dr. qpiam
uel dmr nolle: Illud qtingit, quando scientes neq̃ coacti expressim
uel palam obiecto refraganur uel qtradicing, et ne qd fiat, expressi
uetang; Estq̃ oppressa nolitio: Hoc n̄ euenit, quando obiecto expres-
sim n̄ refraganur, neq̃ hoc ipsũ uetang, sed tacitè tm̄ respiando
patimur fieri: Expto puellae, q̃ procul senem exhorrescat, nec tm̄
illi uerbis expressis resistat, quo ning illi matrimonio iungatur;
sed tm̄ hoc fieri tacens patiat. Quod nolle n̄ explicitè ē velle, qa
fieri expressis uerbis neq̃ uetat neq̃ iubet: Neq̃ ē explicite nolle,
qa palam n̄ uetat; Eoq̃ noc inter utrumq̃ ē medium, drq̃ n̄ nelle.
Hinc colligas nelle & nolle iussione & pohibitionem ee expressa;
n̄ nelle & n̄ nolle tacita. Efficax seu pfectũ voltariũ est E,
quando posita ntra volitione actq̃ exterior seu actq̃ impatq̃ impedi
mento

mento excluso immediate subsequitur. Quando voluntas interior impedimento non obstante in actum exteriorem exit. Dixi secluso impedimento; qa si impedimentum voluntati obsisteret, nihilominus dicet effectus ex pte voluntis, et ex pte exterioris actus, unde gloriosum sum accipit impotentia dicerent. Inefficax voluntarium est, quando voluntas sua in actum exteriorem seu impetum non prosilit oblata opandi commoditate. Et hec de actu Voluntatis in genere.

CAPUT XXVI.

De Violentia, metu, ignorantia, culpa, dolo, bona fide, et casu fortuito.

In proximis duobus capitibus de voluntate, libertate, et actu humano in genere supe, ut antequam species actus humani interpretemur, de ipsis accidentibus circa ipsum pauca in medium proferamus. Accidentia quibus voluntas libertas et actus humanus afficiuntur, sunt Violentia, metus, ignorantia, culpa, dolus, bona fides, casus fortuitus et circumstantia horum accidentium: quædam ab illis tribus dissentiunt, ut tria priora; quædam consentiunt, ut reliqua subsequentia. Violentia est vis maior in genere extrinseca, qua naturalem ipsius inclinationem ad actum compellitur. Vis maior est impetus, qui nullo humano consilio reprimi seu repelli potest, ut patet ex tit. Digestorum de his, qui vi metusve causa fiunt. Violentia in specie seu respectu voluntis est vis extrinseca maior seu necessitas absoluta, a qua coacta, ut natura voluntis subdita ad actus exteriores voluntati repugnantes compellitur. Unde Artes 3° Eth. c. 1°. Violentum definit motum, cuius principium est extra, cui nil conferendum adferat is, qui illud facit aut patitur. Quocirca vis seu violentia adeo voluntarium non innuit, ut hoc ipsum ex oi pte tollat. Metus

est uis maior ñ absoluta, sed ḡditionalis seu necessitas ḡdionalis,
qua aliq̃ nr instantis ut futuri mali seu piculi caa ita coarcu-
statur & trepidat, ut minus malu, quo maius effugiat, eligat;
Idcoq̃ simpliter voluntariu ñ tollit, sed minuit: Aut tollit ḡdm volun-
rium liberrimu, sed ñ mixtu. Metu ergo in probabilem se in-
stu, et improbabilem seu leuem. Hic e, quo timet grauе malu
et ḡdm ex probabili caa. ubi & quando oportet. Grauis mali expli-
sunt: Peccatu, mors, uerbera, Infamia facti uel iuris, metu
seruitus, uincula uxoris, liberoru ꝯ ut suiipsius de honestiao,
bonoru omnium, aut eoru maioris ptis iactura seu paditio. Grauе
malu dr, & fit maiu respu minoris, et ꝯtra. Metu probabilis cadit
in constantem uiru, q semp minus malu eligat, ut maiu euitet. Hic
nunquã ts leui naali uel Diuina reluctari, ut aliqd bonu euenat,
ut ut aliqd piculu euitet, cu actio ꝯtra legem suscepta sit
malu ut maxum. Hinc quoq; quarentibus rebus legibus seu preceptionibus
opposita precipientibus, superiori nobis obediendu foret, cu maiu malu
sit, neglegere mandatu superioris; minus u potestates inferiores.
Hinc improbabilis seu leuis metu, quo timet leue malu, ut ts grauе;
sed leuiter. g. ex leui & nulla caa, ubi & quando ñ oportet. Hic
metu in leuem & in incostantem uiru cadit, q semp maiu malu
eligat, ut minus declinet, quod Noicu virtuosu nunquã & nusquã de-
cet, sed potius mortu oppetere, quam semel turpitudine admittere.
Hinc Artes 30 Eth. 10 Sut quidam asserit ita flagitiosa, ut
nemo ad ea pelli iure poss, potiusq; subeuda mors grauissimis
toleratis cruciatibus. Foroatia e in creatura intelligenti defectus
scia rerum presentium, futurarum, seu preteritarum. Distrahit ergo;

j° In ignorantiam juris et facti. 2do In vincibilem et In-
vincibilem. Ignorantia juris est defectus scientiæ juris naturalis vel positivi. Ignorantia facti, est defectus scientiæ facti vel proprij vel alieni. Ignorantia invincibilis seu justa est, quam quis humana industria non pt, nec tenetur superare seu vincere; Estq earum rerum durdaxat, quas quis pro tempore et loco n tenetur scire, vel si teneatur, tn humana industria non potest scire. Estq Ans et Concomitans. Illa e ignorantia abtrinq circumstiæ, quam si agens scivisset, actum non exercuisset: Exempto putatoris, q in loco deserto, seu ubi n solitum e transiri, ex arbore dejecto ramo transeuntem ani cum occideret; quæ ignorantia licet n sit voluntaria (quia voluntas in ipsam non fertur.) est tn caa actus exercuti; q si ignorans scivisset circumstian, actum n exercuisset; ideoq erat involtarium, et à toto excusat ignorantem, qa in ipso circumstia cognitem, qua ut efficiens ad actu voltarium necessario requitur, non admittit seu tollit. Causare involtariu est efficere, ut actus à voluntate n proficiscatur. Excusare à toto est n tm à culpa Imprudiæ, sed à culpa versutiæ seu malitiæ (quæ est dolq) ignorantem liberare, et ita ab utraq excusationem afferre et parare. Quocirca huic ignoriæ oppo. Culpa: consentit 2° Bona fides. Culpa est dilicentiæ debitæ pretermissio: Dividituq in Culpam simplicem et dolum. Simplex culpa est Imprudiæ, qua homo qnq ignoranter, qnq scienter neglgit, quod vel facere vel omittere oportet. Dolus e Culpa versutiæ seu malitiæ, qua qs qtra leoem n ignorans sed pr sciens et volens aliqd admittit in damnu vel fraudem proxi ignorantis vel inviti.

Ideoq; semper à sciente et volente ꝗra ignorantem et inuitu exer,
cetur. Hinc Juris Coss coiter: Nemo tenetur defraudare eos, q
sciunt aut volunt. Bona fides est dolo ꝗria; et obid est simplex
et illasa Conscia ab oi fraude et machinatione necn à scia improbati seiuncta. Contra Mala fides est Conscia lesa eius, qui
nouit, vel saltem putat factum suum iuri et æqtati n̄ cōsentaneum. Præterea Culpa simplex diuiditur in latam, leuem et
Leuissimam. Illa est negtia, quam regulariter et coiter omnes
homines deuitant; qualis est eiq, qui librum mutuo acceptum
extra ædes supra scamnum reliquerit: Deprahenditur, tog
modis. 1° Si qs dicat se non illigere, q oes hoes illigant vel illigare
debent. 2do, si quis n̄ eodem modo in re aliena, ac in suis rebus
versetur. Hinc Latæ culpæ opponitur, minima diligentia.
Leuis culpa est negtia, quam hoies n̄ diligentissimi, sed tm diligentes
sui ordinis et professionis euitant; qualis est eiq, q librum in
cubiculo reliquerit (illiqe comodato acceptum) ostio tm adhuc apto.
Eoq; noe est consueta in rebus suis et alienis negligentia. Huic
opponitur mediocris negtia. Leuissima culpa est, quam regu,
lariter diligentissimi euitant; qualis e eiq, q librum comodato
acceptum in cubiculo reliquerit, obserato tm ostio, n̄ tn tentauerit
an obseruauerit nec ne? Cui opponit diligentia exactissima.
Ideoq; definit, summa diligentia præterissione: Et hæc de
ignoria tnte. Ignorantia concomitans dr, quæ actionem
ita comitatur, ut neq; sit peig vel caa neq; impedimentu; et ob
id, est nescia alicuiq circumstia, qua etsi ignorans sciuisset
nihilominq actum illum exercuisset. Huiq ignoriæ explam est in
venatore, q capitalem inimicam in fruticē latitantem sclobeto
traiecerit, putans ē feram, quē tn nihilominq traiecisset, si

scivisset; quæ ignoria nec voluntarium nec involuntarium caat;
et ob id actus exercitii neq accusationem neq excusaoem affert.
Et sic tm concomitanter, imparticanter et indifferenter ad actum
exercitum sese ht: Non caat involuntarium; quia si ignorans cir-
cumstiam sciret, nihilominq actu susciperet. Hinc Artes 3° Eth. c.
qui imprudens, inquit, quodlibet fecerit, nec se id egisse mole-
ste ferat, non fecit qdem ille sponte, quod ignorabat, nec minq
vel rursus invitq, cum minq agre ferat. Non caat voluntarium
qui privat ignorantem scia debita, qua ad voluntariu caandum
necessario requritur, cum invincibiliter circumstiam agens ignoret.
2do Tunc denq ignoria dr caare voluntarium, et aliquid ob
ignoriam fieri; non si quis simpliter qdpiam ignorans faciat,
sed si quis ita ignorans agat, ut actum susciptat propter igno-
ratam circumstiam, quam si sciret, actum non prosequeret, quod
Notandum est sinoltr. Nam aliquid e aliud quempiam agere
aliquid ob ignoriam, aliud v° ignorantem 3° Eth. c. Potest n.
qs ignorans agere, tz id, quod ignorans fecit propt ignorante
non fecerit: Explo illiq, qui ignorans capitalem inimicum in
fruticeto latitantem occiderit, quem si scivisset, nihilominus
occidisset. Hinc ois, q ob ignoriam agit, ignorans qdem agit;
sed non ois q ignorans agit, ob ignoriam agit: Et hæc de Invincib.
Ignoria vincibilis (q mixta et Improbabilis à Jurisconss. et The-
ologis dr et habetz) est illa, quam quis humana industria pt
et tenetur vincere et supare: Estq earum rerum, quas qs prospere
et loco tenetz et pt scire: Ideoq ppetuo cum culpa gravata est.
Pratea nuq involuntaria et invincibilis, sed spe voluntaria indicatur;
eoq nomine voluntariu (ignoria volitionem ppetuo caat. A D. Thoma
dr Ignoria Conseqns: Ex hac raoe, ut ego opinor, qa voluntas voli-

tio

tionem ppetuò sequatur, et ex eo pficiscatur, cu sit directè et in-
directè volita. Diuiditur in affectatam et Crassa ignoriam
Utriq; grexa est culpa lata et leuis; cum utraq; p culpam gtinoat
Illa est, in quam voltas directè fertur eam approbando et etiam do
Explm huiq ignoriæ statuit, ~~nitis~~, q gsulto et ex pposito sua sponte
qdq ignorare volunt, ut liberiq ætati atq pecto absq gscia con-
tradictione gveniant: De qbq Job. 21. qui dixerunt ei: Recede
à nobis, viarum tuarz scium nolumq. Item psalm. 25. Noluit intelligere, ut
bene ageret; quæ Ignoria exoptata, ut directè voltati allubescat,
à Dolo p quam tenui discrimine distat, vel ut summu ipsi adparet:
Eqz nõe neq à tanto, neq à toto excusat; Hinc adeo voltarium
non minq; ut potiq idipsum inuocat actuq p eum gestu obmali de-
sideriq circumstiam peiorem reddat. Ignoria Crassa est, in qua
voltas indirecte in negliam; vnde talis ignoria effluit, fertz.
Vel est, quam quidem voluntas ex malitia nec eligit, nec appro-
bat, sed ex humana fragilitate, leui negotio vincibilem neglig
it superare, volendo adhibere studium et diligentiam, quam
teneretur adhibere, ut aliquid sciat: Estq ~~earum~~ rerum, quas
conter oes sui ordinis sciunt et scire tenentur. Huiq ignoriæ
explum proponitur in putatore, qui prope viam publicam vi
vicinatem ex arbore ~~deiecto~~ ramo transeuntem intemerit
nullâ, ut casus vel periculum euitari possit, prius facta pro-
clamatione; Quocirca excusat à tanto, tz non à toto; vel
minuit voluntarium, tz n idipsu in totu tollat: Sel quamuis à do
lo excuset, n tn à culpa Imprudiæ: Nam voltas cu talis ignoria
sit quincta, tz non directe feratur in actum p talem ignoriam
gestum, fertur tn indirecte seu p qsequtia qa negliam; vnde negliam
vnde talis ignoria accidit, vult; sed quacunq vult eam Antem indirecte
dr et psumitur velle effectum gtinoz ex causa dependentem.

Casus

Casq fortuitq ē vis maior vel factū impuisū, qd nullū qsili-
um nulla humana prudentia prudere pt: Cuiq expta sūt:
Mors, Incendiū, Ruina, hostium incursq, insolita aquarum
ventorūq vis ⁊c. Et hæc de Casu fortuito.

CAPVT XXVII.

De Actuum humanorum, omniumq virtu-tum et vitiorum circumstantiis.

Circūstia actū humanorū, virtum vitiorūq oīum st acci-dentia externa à lege approbata vel improbata, qbq actus hu-ng extrinsecè bonq vel malq reddit: Sortiuntūrq noem Ap-pellaōem suam ex eo, qd actiones humanas extrinsecq circu-stet et afficiant. Dixi accidentia externa ob caam sequtē, ut ittoos circūstiam ē qditionem quandam extra essiam actus humani positam. Cū actq humanq bonq vt malq ē pot ab oī circūstia seiūctq, saltem in gnre seu in abstracto qsi-deratq. Dico extrinsece bonq ex rbq cais. Prima; Vt insinuē & siorem actū humanū rgticem includere vt bonitatem, vt malitiā: Essialem seu Inpalem vnam: Accidentalem seu accessariam alteram. Illam obtinet ex obiecto bono vt malo, qd ē: Inpale factū vel omissū recta raōi gueniens aut ctra-ueniens. Inpale obiū ē, qd qsistit absq accessorio suo, et à quo actq specificam suam differam sumit; quoq sublato, acces-soriū non subsistit. Accidentale accipit ex circūstiis leoi con-uenientibq vel disconuenientibq: Sic Eleemosyna, q à me dat in eū finē, ut Petro mihi necitate presso quoq subueriat. Obtinet bonitatem essialem, qa obiecta maa, circa quā versat (q Epria substa ex qua eppia paupi largiamur) ē bona, eppe legi naali

et Evgtica

et Evangelica queniens. Eidem actui inest quoq Bonitas acci-
dentalis, qa ipsig circustia (q E ut ed DEUS mihi Eleemo-
synam laroienti quoq subueniat.) E bona, qppe à lege na-
turali uel Diuina approbata: Sic è diuerso homicidiu à
homicida, ut paretis pollueret prorem, admissu, vtranq ma-
litiam includit. Nam obectum, quod E homini vitam qtra
legem auferre.) et ipsig circustia (q E, ut paretis floru
violet.) legi aduersatur. Ad Dico extrinsece; Quia circustiaru
nulla actum humanu essiatr bonu ut malu efficit. Non n. ideo
liberalitatis actq essiatr seu ex obecto suo bonq E, qa in iequrio
corporisq castigaoe sit exercitq; sed ideo, qa obectum libera-
litatis legi sit qsentaneu: Sic pari raoe actq furti n. ideo
essiatr E malq, qa fur ille in Sancta septima suscepit; sed
ideo, qa obecto ipsig legi qtrariet. Dico bonq ut malq, ut ittiqas
circumstiam pbitate ut malitia sua actui humano bonitatem
ut malitiam afferre poe, extrinseca tn, ut dictu E. Cuiq tn
sensq n E quasi circustia bona actui essiatr malo accidenta-
lem bonitatem supaddere poit, cu nullq actq ex obecto suo malq
alicuiq bona circumstia accessa bonq efficiat; non n. et mala
facienda, ut bona eueriant; sed sensq E, qd circustia bona ut
mala actu iam essiatr bonu ut malu accidentali sua bonita-
te ut malitia meliorem ut peiorem reddere poit. Et hac de
circustijs actuu humanoru in gnre; sequit earundem nuerq.
Circustia, q actq humanos, virtes et vtia circustant, à Qbis
pnpales, ad quas relq reduci pnt statuti octo, seqnti uersiculo
pspensa. Quis quid vbi qbus auxilijs cur, qmdo, quando.
Ex pte eaa pnpalis seu efficientis pxime tradit agentis psona
accidens & qditio (modo n. prim obecti transeat seu q specifica

seu

seu essialem diffram actui n̄ afferat), utrū is scitt, q
agat Rex ut subditq: Pauq ut Princes, Amicq ut Inimicus,
Proor uel maritq sit. Hinc adulterij à Rege Barsabea
admissi circustia ē, non ipsa psona, sed regalis dignitas.
Non igr n̄ adulterium admittit et dr, qa à Rege sit patra-
tum, sed ideo, qa à Coniuge cū extetraneo sit susceptū.
Dixi notanter, q m̄ rim obcti: quia circustia q actū m certa
aliqua spē seu essialj diffra gstituit, n̄ ē accidens circustans
sed potiq caa intrinseca seu diffra essialis. Hinc tz giunx
aliquando sit accidens respu occisi mariti, tn respu adul-
terij n̄ ē accidens, qa m̄ rim obcti transit). gstituit spe-
cialem criminis alicuiq). adulterij diffram & raōem. Hinc
quoq tz in furto in aula pnpis suscepto locq regalis sit circū-
stia, tn m furto, in to sacro Deo dicato, admisso, n ē circ-
ustia, sed specifica specialis vitij seu criminis). sacrileqj
diffra. Ex pte caa finalis circustia rōn dat caa
nz illa, pter quā agens actū exteriorem exerceat; n tn ea,
q actū specifice ab alijs distinguat; sed q sit extra essiam
actq exterioris posita, et ad quam velut ad finē accidentalē
actus exterior referat, et citra quam actq exterior ille
gsistere queat: Explo vana gta, et diuitiarū appetendarū,
pter quas studiosq trarū studijs aiam adiungeret: Et
explo adulterij, pter qd qspiam res alienas gtrectaret.
Notanter dixi actū exteriorem, qa finis, q circustia rāo-
nem induit respu duntaxat actq exterioris dr circustia;
quia actui tm exteriori accidit, q ad talem finē referat,
ut si qs furetur fornicandi caa, si u finis, q dr circustia
ad actum interiorē voltis referat; n n circustia sed ob-
iectū pnpale actus interioris; eoq nōie pttinet ad essiam
actus

actus interioris, q recipiat speem à fine velut à p prio & substantiali obecto. Hinc q furatur, ut moechet, magis dr machy, quam fur, ut sentit Artes 3° Eth. Ex pte caa naalis seu obecti dat 3ia circustia, q vocat circa quod, n qd obectu seu maa, circa quam acty versat, ut ex qua essiatr dependet sit circustia, sed illa entitas ut qtas, q obecto vel m̃ aret, ut idipsu circustat. Hinc in furto res aliena n e circustia, sed rei aliena magnitudo vel paruitas, pretiositas ut vilitas. Ex pte caa mstrumentalis dantur circustia seqntes, nz caa socia, media adiuuans, impulsiua, occasio, & mstruenta. Ex pte effecty circustia, q dat, e idipsu, quod agit, ut qd ex caa effluit; n qd ipse effecty, q essiatr et p se à caa ex obecto emergit et fluit, sil circustia: sed qa p accidens ex caa emanat, eandemq cocomitatur: Sic effusa aqua ablutio n est circustia, sed ipsa ut infrigitao vel calefactio, sanao vel agrotao, q ex aqua suffusa p accidens qtinqnt. Ex parte acty dant circustia 3es nz. temp, loc, et modificao; quo vidlt tempore, quo loco & quo mo tarde ne ac cito remisse ne an intense, scienter ne vel ignoranter, dolose ne vel bona fide acty fuerit susceptq. Ad extremu notes bene & male aliqd fieri, n e humanoru actu circustias ad sequelas ut spees; pari raoe nec nuerु, sed potiq humani acty ut ipsiq circustiaru iteraoem nec n et multiplicaoem.

CAPVT XXVIII

De Actu humano Elicito et de Volitione quoq simplici.

Hactenus humanos actus in genere, eiusq; cora & generalia accidentia interpretati sumus; supe ut partium & specierum interpretationem ipsa ratio docendi suadente, suscipiamus. Dividor autem rpte. Primo ex pte causae efficientis in Elicitum & imperatum. Ido ex pte obiecti, circa quod versatur, et rpte in affirmativum, id est & negativum. Ido in bonum & malum. Elicitus est voluntis volitio, ab ipsa voluntate immediate effecta: sic volitiones colendi Deum, obediendi parentibus, moechandi, furandi, et actiones elicitae. Volitionis non volitionem quoq; comprehendo voluntatis: neq; n. ex alia causa immediate volitio efficiretur, quam ex voluntate volente. Et tamen nolitio non sit volitio, obiectum approbans et acceptans; Est tamen volitio obiectum reprobans et recusans. Dico immediate ob varias causas. 1° ut notes actionem elicitam semper esse appetitivam internam & occultam. Imperatam vero aliquando internam seu cognoscitivam, ut cognitionem volitam; aliquando externam, ut ambulationem, Comestionem, potationem. Ido qa. 2° prae nulla alia causa ut actus inter voluntem et ipsius volitionem interveniente, a voluntate elicitur et emanat. 3° qa. a voluntate fluit absq; cursu actus imperati seu exterioris, q. a voluntate non procedit, nisi exterioris seu elicitus actus interveniat. 4° vt notes differam inter elicitum & imperatum q. non immediate a voluntate, sed ab alia facultate ut intellectiva ut sensitiva, non tamen sine voluntis imperio & iussione efficitur. Obiectum actus elicitus non est actus interior, sed finis, propter quem elicitur ob rationes sequentes. 1a est; quia elicitus recipit a fine speciem seu essentiam suam differam, qua ab alijs actibus abiungitur & distinguitur. Hinc coniter tum Theologi tum Iurisconsulti asserunt intentionem cuius scopus est finis distinguere actus: Item voluntem et propositum delinquentis maleficia variare & multiplicare. Ida Ratio;

Quia species actuum humanorum propter. & fertur considerantur, rem voluntis finem & intentionem; materiam vero rem obiecti actus exterioris seu imperati, quae respectu finis à voluntate voliti potius medij rationem sumpsit: Hinc Artes 3.a Et sic Ille, mot, qui furatur, aut maechatur, magis adulter est, quam fur. 3.a & ultima ratio est; Quia voluntas propter finem tum elicitos tum imperatos actus dicit: fine non cessante & sublato, nil aequum est velle voluntas. Caeterum quamvis finis respectu actus exterioris sit ratio extrinseca, ipsique extrinsece accedat, quod patet exempto actionis furtiva, adulterij ora exercita; non tamen respectu interioris, quem specificat. Speciatim ab ijs distinguit. Et haec de actu elicito in genere; sequuntur ipsique partes seu species, quarum constituunt sex: Tres ex parte finis, nempe volitio simplex, intentio et fruitio: Tres ex parte medij, nempe consensus electio & usus. Volitio simplex est actus elicitus primus, quo simpliciter finem appetimus. Dico actus elicitorum, ut notes primum genus simplicis volitionis esse actum elicitum, non vero volitionem: Est non omis actus elicitus volitio, sed non quaeuis; ut Adoratio seu cultus exterior voluntis: Dem, quia omis volitio simplex est actus elicitus, sed non quaeuis, ut intentio & fruitio. Dico simpliciter, quia voluntas per illam absque consideratione et relatione mediorum appetit et desiderat finem. Rdo ut notes nos simplici volitione non appetere media, sed tm finem. Ea non quae sunt ad finem media, simpliciter & per se sunt volita, sed propter aliud. Propter finem per relationem et comparationem mediorum ad illum. Voluntas non fertur in media rem, quo in finem quem simpliciter voluit, fertur. Sic ergo quando Volutas nra simpliciter vollem (inqua) sanitatem vel eruditionem appetit, non applicando se ad media, simplicem volitionis finem elicere dr. Vnde notes volitionem simplicem tm versari circa finem absolute

tm

En spectatum. Dico ꝑ actꝰ, qa ut simplicior apprehensio ē ꝑ actꝰ intellectꝰ, et caa reliquorum actuum intelligendi Enunciationis vidlte & discursꝰ. Sic simplex volitio ē caa et principio reliquarum & consequentium volitionum, ꝛz intentionis, consensꝰ, electionis, fruitionis, omnꝰ actuum imperatorum: Non n. p media in finem tendo, neq; illa consentio, ut ex ijs vnum eligo, nisi prius fine simplr volito: Est ergo simplex volitio omnium volitionum ꝑ caa.

CAPVT XXIX

De Intentione.

Intentio ē actꝰ elicitꝰ, quo voluntas nra in finem velut terminum p media acquisibilem fertur & tendit. Dico actꝰ elicitus; ut notes omem intentionem esse actum elicitum, sed n cotra. Est n. simplr finem velle actus elicitꝰ, finisq; volitio; sed n finis intentio, ut medij electio, ut in media consensꝰ. Hinc rusticus aetate profectꝰ, ingenio defectꝰ rerum quidem sciam absolute spectatam appetit, sed eam n intendit, qa propter extremum aetatis quo sustinet onus, et ingenij defectum, quo impedit, sciam, ut terminum p media acquisibilem n appetendit, neq ut talem appetit. Dico in fine; ut notes differam inter intentionem, consensum et electionem. Nam ꝑ Consensꝰ et electio sunt mediorum, intentio u finis alicuius. Ido qa voluntas nra, antequ in media consetiat, aut ex pluribus vnum, ut plura p consequendo fine eligit, appetit et respicit finem ut terminum p aliquod medium sibi acquisibilem. Differt igitur intentio a consensu et electione, ut caa ab effectu suo; Nam finis intentio pariꝰ consensum, electionem, deliberationem et vsum: et cessante finis intentione cessabunt deliberatio: Et p consequens electio & consensꝰ. Dico ut terminum acquisibilem, ut notes differam inter hac, qua nimirum intentio a simplici volitione et fruitione seiungit. Na sola volitiua

3ptr

3ptr finem. Primo absolute & simplr, ut cū volūg sanitate absq relatoe & applicatoe mediorū ad finē qsequōrū destinatorū: Et rōm hoc actq voltis dr volitio simplex: quo mo & dæmones et n vniuersū oes damati sumū bonū appetūt. 2do mo respicit finem, prut & termīng acqsibilis, ad que media ordinat & diri-gunt: et rōm hoc actq voltis & intentio: quo mo Cacodæmones felicitatem nequaquam appetūt. 3° mo respicit finem, p ut in eo tanquam in aliquo ultimo qqescit; et rōm hoc actq voltis dr fruitio. Hinc simplex volitio dr jq voltis actq, quo ⁹ absolute vult finē absq qsideratoe huiq, qd sit p media acqsibilis: quamuis intentio a volitione simplici distinqtr tanqd effectq a sua caa. Insup n ideo sanitatem intendīng, quia eam simplr volumq; sed insup qa p medicamenta tanqd p media debita et p portionata ad illam tendīng. Ad extremū hic notabis, qd finis intentio hois ppria sit, ideoq brutis nulla ex pte queritur. Nam intentio sigīat & qrotat ordinatoem alicuiq in finē a voltate p intellectum institutū, q supponit cognitionem seu p ceptionem p fectū finis, necn rationem eiusdem formalem & p portione mediorum, tam ad vltimū, quam ad intermediū finem; qua cognio p fecta cū sit ratois ppria, nec ūo quoq intentio finis in solū hoiem cadit, et n in bruta, qua quamuis finem passiue seu maatr intendant, velut sagitta a sagittante emissa, p ficū scopū tn formatr seu actiue, seu intentione existente in sagitta, sed in sagittante, q solus cognoscat et appraehendat mediorū proportionem, et ordinem ad finem n tamen sagitta. Et hæc de Intentione.

Caput 30.

CAPVT XXX

De Fruitione et Consensu.

Fruitio ē actus elicitq, quo voltas nra in quodā guenienti p rāoem cognito ut amato tanquā ultimo congescit, sive rocipsū actu possideat, sive non. Dico actq, qa fruitio ē actualis fruitio, eius bonitatē cuiq voltas desiderat. Dico guenienti: qa nil fruimur, nisi eo, qd appetenti sit guenieris. Rdo; quia ex fruitione seu boni acqsiti possessione animi delectāo, q ex disconuenienti non accidit, elicitur. Dico p rāoem cognito; ut illigas fruitionem ēe rplicem: Sensitiua vnam; rāoem altera: Illa est, qua appetitq sensitiuq puenit in finem partem cognitum n cognoscendo tn, qd & qd sit vltimq finis speciei nel naa debitq: Ideoq aqne attribuit brutis atq homini Auctor D. Aug. lib 83 quæst. Ubi dicit frui cibo aut alia voluptē n absurde aestimari et bestias. Rāonis fruitio ē, qua voltas puenit ad finem, in quo tanquam vltimo qescit, cognoscendo qd sit vltimq finis speciei & naa sua debitq; q est propria solq hois, q solq vltimi finis rāonem illigat. Dico amato; qa ois fruitio fit & ptingit, cū eiq quo fruimur, gplacentia q est ois delectāois ja cāo. Dixi tanquā vltimo: jo ut notes nil nos proprie & pfecte frui in eo, qd sub rāone vltimi finis appendericq. Fruitio n. est vltima, qd à voltate appetitur: Ad ea n. obtinenda oia exqrimq media et ingsite dirigimq. Rdo qa ijs q tanq media ad finem ordinamq, n fruimur, sed vtimur. Vnde D. Aug. lib. j° de Doctrina Chrna Et lib 3° de Trinit asserit: frui nil aliud ēe, quam amore

inhaerere

inhaerere rei, propter semetipsum non ordinando ea ad aliud.
Dico sine hoc ipsum cum; quia fruitio hic non sumitur pro appetitu
reali possessione et perceptione bonitatis in re appetibili; sed
pro voluntis delectatione, complacentia & gaudio, in aliquo volito
velut ultimo, tamquam ultimum revera non sit, sed tantum voluntis nra constitutione. Ado; quia hoc potest delectari aliquo, tamquam actu non possideat. Unde amans oblectatur recordatione absentis boni. Fruitio itaque pro gaudione voluntis in aliquo volito tanquam ultimo sumpta dividitur in falsam & veram. Illa est, qua Voluntas gaudet in aliquo tanquam ultimo, quod tamen ultimi finis rationem non obtinet: Sic avarus improperiter gaudet in divitiarum possessione extra legem rationis, quod dicitur in solo fine, quod vere ultimum sit, ea gaudendum. Hinc Salom. Proverb. 28. Qui confidit, inquit, in divitiis corruet. Haec vera fruitio est, qua anima rationis gaudet in fine revera ultimo, et vere, quod est solus Deus. Et haec de actibus elicitis circa finem; sequuntur Elicita circa medium occupantur; quorum sunt tres; Consensus, Electio & Usus. Consensus sumitur triplicitur, 1° Generatim pro quacumque volitione, qua voluntas aliquid velit, ita ut hoc generali significatu volitionem simplicem, Intentionem et caeteros actus elicitos comprehendat, in universum omnes. Ado Specialiter, quatenus a volitione simplici & reliquis elicitis actibus distinguitur: Et sic specialiter accepto consensu nil aliud est, quam volitio alicuius rei, cui tanquam medio ad finem propositum consequendum ordinato adhaeret. Dico Volitio, quia omnis consensus specialiter acceptus, realiter est Volitio, sed non extra. Prioris membri ratio est; quia Jurisconsultorum appellatione consensus dicitur; quoties duorum voluntates in unum concurrunt, utraque parte Sciente

scienter et approbante. Hinc Vlpianus sub Tit. de pactis;
Consentiunt ij, q ex diversis animi motibus in vna sententiam recur-
runt, qd citra volitionem nunquam euentu ē ut euenit: Est
igr bis qsensq volitio, et qdem voluntis nrae interna. Posteri-
oris membri rāo ē vel potiq Veritas ondit Expto volitionis
simplicis, qua foelicitatem simplr appetimq, q volitio n ē qse-
sq in spee acceptq, cū sit medioru, illa u finis appetitio sit.
Dico cuitanquam medio, ut diffra, qua ab alijs voluntis motibq,
abiunor, notetur: Est consensq nāq n intentio, neq simplex voli-
tio, sed eiusmodi voluntis nrae motio, q sit applicata & determina-
ta ad certu aliqd mediu, qd p psenti tempore et loco, p qsecuti-
one finis pstituti suscipiendum ē. Vnde colligas velim, foema-
lem qsensq rāonem ēe voluntis nrae actu elicitu ad certum aliqd
mediu p qsequndo fine applicatu: Et ob id à volitione distinqui
tanquam speem à suo Genere, ab Intentione u tanquam
effectu à sua cāa: Necessu n ē, ut prig p aliud in finem
velim tendere, quā volitione ad medium aliqd appliciem.
Consensq dicetur ut dividit in Consensu explicitum seu ex-
pressum et consensu implicitu seu tacitu: Explicitq seu ex-
pressq ē, quando volens active et expressim actu voluntis ad
factu tanqua ad mediu determinat, eūq ore, verbo et nutu
declarat. Implicitq u seu tacitq consensq ē, quando ratio
sufficienter advertit sup aliquo obecto seu facto, cui gtradi-
cere advertentis interē, eidem n gtradicit, neq repugnat, sd
idipsu fieri patitur: ob qua n repugnatiam seu non gtra-
dictione sufficienter adverters consentire psumitur: Iuxta
coem illam consultoru regulam: Qui tacet gsentire vdr.

Qua

Quatenus eorum regula vera non est in casu seu actu ad tacentis utilitatem vel commodum non spectante: Vel in quo log et gtradicere periculosum, verecundum et scandalosum esset: Vel in actu seu negotio, qd nra gditione neq impedire neq et pmouere posseng. Consensui gtrariant vis, metg, dolg, et error. Vnde Jurisconsulti; Nil consensui tam gtrariu est, quam vis et metg. Item et non videtur gsentire illi, q scitt errant. Et hac d fruitione & Consensu

CAPVT XXXI.

De Electione Consilio & vsu.

Quid sit gtis electio?

Electio rplr sumitur. 1° Gnratim p motu seu actu voluntatis, quo inter duo opposita (q sine media sint ad vnum, vel ad diuersos et oppositos fines sentia, sine mediorum fins nil interest) vnum paccipit altero postposito: Et sic electio illa gnratim supta, nil aliud est, quam libera volitio, seu libere velle, de quo supig seu supiori cap. 25° De Voltte eiusdem libertate. 2do sumitur specatim p actu voltis, quo ex medijs vnum paccipit: Et sic specatim accepta Electio nil aliud est quam volitio, qua ex plrbg et pluribg medijs p consultatione praecedentem inuentis in vnum, vel in plura, qbg fines p positu eligens attingat, consentio altero ut alijs recusatis. Concordat Aletes lib. 3° Eth. cap. 2°. Vbi appellat electionem voluntariu pcosultatu in cap. 3tio Appetitione ex deliberatione natam circa ea, q est in nra potestate. Dico Volitio, ut notes oem electionem involuere volitionem, sed non gtra. Volung n. et

Quid specialisse electio?

appeting

appetimus impossibilia, puta corporis immortalitatem, Histrio-
nes et Reges vincere; q tn n eligimus assertore Arte 3° Eth.
cap. 2°. Nam hæc in nra posita n st potestate, finisq rationem
induunt. At u° Electio dundaxat mediorum e, et non finium.
cap. 2do eiusdm lib. Dico ex 2bus aut pluribus. 1° Quia electio
seu optio denotat comparationem et relationem rationis, unius medii ad
alterum, qd p electionem participamus. 2do Quia unitas opponit
Electioni, cuius oppositum Dico, obctu sit mediorum pluralitas,
vel saltem dualitas. Dico medijs; quia ea dundaxat eligimus p-
prie, q ut media ad finem gsequendum destinata, aio appenderi-
mus Artes dictis locis. 2do; Quia Electio dundaxat e possibi-
lium p loco et tempore presenti amplectendorum, qbus finem cose-
quamur. 3tio; Quia simplex volitio et intentio st actus finium
ppriorum, Electio u° mediorum dicto cap. 2°. Hinc foelicitatem
q finis ultimi rationem induat, n eligimus, sed eam p media in-
tendimus Dico p gsultationem inventis ob 4. causas. 1a e; Quia
Electio gsequitur et excipit Judicium rationis sup eligendis qtin-
gentibus: Atq ratio sup incertis velut qtingentibus nunquam Judi-
cium pferit, absq inqsitione et deliberatione antecedente. Accedit
eo, qa antequam qs ex pluribus unum tanquam medium p gsecuti
one finis eligat, necessum e, ut rationem finis pstituti pra-
noscat, et comparationem mediorum, quodnam ex pluribus alijs p po-
nendum sit, in ordine ad finem, ex quo mediorum ratio dependet,
suscipiat. Hinc Artes 3° Eth. cap. 3°. Electio inqt, sit ne-
cesse e appetitio eorum, q è nra st potestate, cum antecessa e
deliberatio, seu gsultatio. 2amu° talis mediorum comparatio est ipsa

mediorum

Consultaõ; cũ nil aliud sit, Calculo Moral. Philosoph., quã
diligens exqsitio rerũ à nobis facilibus in ordine ad finẽ,
et qdm futurarũ contingentiũ in nra potestate sitarum,
quus ad finẽ tanquam medijs queriang. Hinc Artes dicto cap. 3:
Qui gsultat, inqt, seu gsiliũ init, vdr qrere jam caam (q sit in
Inuentione seu Consultaõe vltima, in executione u prima) qd
n. in retexendo postremũ E, id in agendo primũ. Hinc eodem
cap: Tunc desinit, inqt qspia qrere et Consultare, cũ in se
ipsũ jum pnpiũ redegerit. primã caam gsultando et deli-
berando inuenerit, q quam ad finem pducat. Atq hac caa in deli-
beraõe vltima, in executione u prima E illud ipsũ medium, cuig
tnficio finẽ exoptatũ nanciscamur teste Experientia. Rda
caa, ut significem electionẽ n oi animati gpetere, neq cuiuis
homini, sed pueritia annos tm supgresso, utpote q de rebus
futuris solij cõsultari qat; eog noe neq Brutis neq qpie
pueris, q mediorũ ad finem nec ordinem nec finis raõem, nec
gportionẽ, intermedia, ad finem attigant, conuenire; tz eig,
qd voluntarie fit, et eig qd sporte pueri et bellua sint par-
ticipes. Stia Caa, ut notes id tm ee eligibile, qd E consul-
tabile, cũ sint idem, eiusdemq raõis 3° Eth. cap. 3°. Jamũ
consultaõ dundaeat E de incertis cõtingentibus indeterminatis;
et n de aeternis, q semp eodem necessitate naa, et rato eig
cursu fluunt et contingunt: neq de fine, sed de illis tantũ,
q ad finẽ cõsequendũ conducunt; neq de jis, q casu fortuito
euenint, neq ut à nobis fieri neq obtineri pnt teste Arte
cit. locus: Ergo neq electio sit sup certis et determinatis, sed

Em

tm sug incertis contingentibg singularibg in nra potestate
gstitutis. Ita vltimag cna, id tm, ut notes, ee eligibile,
qd prig incognitu fuerit, qa solu ignorantis e Consultare, et
p inqsitionem seu cõsultaõem ad mediorum certitudinem pueniri.
Sed obycies fortasse: Consiliu seu Consultaõ Deo Ter. Opt. Max
et tribuitur; ergo gsiliari n tm, modo e ignoratis, sed et p scien-
tis media. Ans probat S. Pauli de Deo ita asserentis; qui opat
ora ẋdm consilium voltis nra. Ad hanc obiectione respondeo: Con-
silium cit. to ab Apto p scia atq tnplacito Dei summi, et n p inq-
sitione et collatione mediorum, neq p discursu p ysdem summi.
Dico in vnu et qdm absolute et simplr n addendo, qd sit melig,
sive optimu, ut notares Electionem n tm modo versari seu occu-
pari circa media inaqualis bonitatis, sed et circa ea, q suttaqua-
lis bonitatis eadem suscipiut. Voltas n. nra ex plenitudine liber-
tatis, ex aqualibg medijs vnu paccipe pt, alijs postpnbitis: ty ex me-
dijs, q bonitate et aptitudine disparia sint, semp ad finem gsegn-
dum aptius, melig et optimu eligat 3° Eth. cap: tam 2do, quam
3tio. Dico consentit, ut notes p petuo Electionem ee gsensu in
vnu ex pluribg mediu; sed non gtra. Na consensg n semp est
Electio, sed tu denig, si plura media gsentienti sese offerat.
Hinc si vnu durdaxat p inqsitionem fuerit inventum, tunc
idipsu voltas n eligit, sed in idipsu simplr tm gsentit: Et sic
eligere semp e Consentire; sed n gtra, ut dictum est: Et ob
id Consensg prior e Electione, q nugam cõsistat absq illo, ty
bene gtra. Dico alijs recusatis; quia Electio e deliberata ac-
ceptio vnig medij pra alijs. 2do quia Electio versatur seu

occupat

occupat circa medium n absolute spectatum, sed relative, qns
alteri ut religs e anteponendum, raõe ut solig complacentiæ,
ut raõe melioris bonitatis et maioris aptitudinis. Et hæc de
Electione et Consilio dicta sufficiat; sequtur id m subsequtibus
Vsg: qui rpte sumitur. Primo suit gnrate q cuiuslibet poiæ
ut Instruenti ad obtentum ut ad actionem suam applicatione. et in
hoc grali significatu oi oio creatura queritur; q m oibus suis actio-
nibus aliquo instruento utatur. Secundo Vsg sumitur speciate q
actu voluntis elicito: Et sic suptq nil aliud e, quam volitio, qua voluntas
nra medium iam electum ad opationem in ordine ad finem qsequendum
ordinat, assuit, atq q poiam sibi subditam applicat. Dico vo-
litio, qa Vsg essialiter, et ob id necrio & sep e volitio, sed n et
gtra. Nam plurima volumus, q plus assequendis medium ad opationem
n accomodamus: Sic piger assidue deposcit bona Minerva, cui
tn exosa e crebra librorum lectio: sic tritum id adagium: Felis
amat pisces sed aquas intrare recusat. Dico electum medium,
qa Vsg tanquam effectum, consequitur qsultationem, electionem atq
Consensum, tanquam caas antecedentes, unde pendet et efficiscit.
Rdo Quia Vsg e caa media inter Electionem, et inter exequu-
tionem finitam. Unde secernit ab actu impato, q sit et ipsa
Electionis executio, ut opus executionem excipiens et qsequens.
Dico in ordine, qa uti seu Vsg importat atq involuit medio
tanquam caa ad alterum velut effectum sum ordinationem. Hinc
quoq differunt uti et frui: Quia illum motum voluntis ad finem, ve-
luti ad terminum ad quem. Hoc v getem & delectationem q usum
denotat acqsitam. Ad extremum dico assuit & q poiam nm Quia
quotiens quopiam utimur, toties idipsum in facultates nra voluntis

assumus

assuming teste D. Aug. lib. 10 de Trinit. c. 10 quia applicare instruentu ad aliquam actionem nihil e aliud, quam uti: Atqui poia subdita voltti e instruentu, qd ad actionem voltas nra applicat efficiendam. Ex particulis et voculis definitionum scripturarum, et ita dilucidatis perspicue colligis, uti proprie acceptu soli quenire homini, q raois inter cetera aiantia solq sit particeps, qq mediorum inter se ordinem, relationem, ultimaq finis rationem intelligat solq. Hinc D. Aug. lib. octuagesima 3tia qst. uti pt, inqt, nil nisi aial raois scilt particeps. Et hac de actibus elicitis hactenq dixisse sufficiat, sequutu ia in sequentibq actq imperati.

CAPUT XXXII.

De Impio voltis, eiusq actu impato.

Hactenq de actu elicito voltis, superest ut de actu impato disserampq. Verum cum Intelligentia actq impati dependeat a cognitione impij, qd voltas nra in aliquot poias sibi subditas ante interpretationem actq impati paucis in medium proferre gshtui. Impium voltis nil aliud e, quam ipsig (nempe voltis) preceptio, cui poia subdita q tempore et to in aliquibus necrio obedint, nisi ab extrinseco impediant. Dico preceptio ob sequentem caam: Ut scilt intelligas proximu ons impij ee ipsam preceptionem, et n simplicem volitionem: Omnis n preceptio e volitio, sed n qtra. Cum multa nra voltas velit & nolit fieri, q tn n precipiat vel vetet. Dico poia: ut notes voltti nra n una dtundarat, sed plures poias subee, nz intellectum, appetitum sensitivum, sensq tu interiores tu exteriores, poiam denq to motivam. Impat n. nra voltas Intellectui; quia ostenso et cognito fine

illi

illi ꝓcipit, ut scilt deliberet, de medijs, q̃bus finem ꝓtingere possit, consultet. Impat appetitui nro sensitiuo; quia desideria tristitias, timores, et cateras paões appetitꝰ sensitiui ad raõis regulam reuocat, et intra ipsiꝰ gyrum coërcet: quod aut appetitꝰ sensitiuꝰ voltati et raõi sit subditꝰ patet ex Arte, q̃ 1° Polyt 3° asserit, aiã in corpꝰ Dñicũ imperiũ obtinere; mente in appetitũ, q̃ ꝓturbaõni subiacet, regiũ et ciuile. Impat sensibꝰ nris, qa ea ꝓcipiente oculꝰ ab octa Imagine, Auris à voce, linoua à sermone, nares ab odoriferis, manꝰ denique à tactibilibꝰ sese abstrahit et abstinent. Hinc D. Aug. lib 14 de ciuit Dei cap. 17°. Impat, inqt, aiꝰ, ut moueat manꝰ. Hinc quoq; Iobꝰ Pepigi fœdꝰ cũ oculis meis, ne qdm cogitarem de Virgine. Dico in aliqbꝰ, ub notares ꝓdictas illas poias voltati nrae subditas impio voltis ita obsecundare, ut actꝰ speciei dudaꝰ consentaneos et nuqua ꝓtrarios exercean: Et sic ꝓdicta poia voltati subditꝰ cũ quadam moderaõe 1° quoad exercitiũ et n quoad specificaõem contrariorũ actuũ. Hinc voltas suo Impio n ꝓt illectũ eo cogere, ut ꝓpijs appetenis et cognitis n ꝓbeat as, sensũ et ab ijsdem dissentiat; talis n actꝰ e speci contrariꝰ. Potest tn eiden à ꝓpio (inqua) exercitio cognoscendorũ ꝓpiorũ et ab actu assentienti auertere; et ob id exercitiũ alterius rei cõtemplande, sin directe saltem indirecte ꝓtrahere, ut gstat ipsa experiẽtiã. Dico q̃ tempore et loco, ut notes voltem nram in poias sibi subditas n plenariã et absolutã (quale scilt DEVS in creaturis) sed ad certam maãm, ad certũ tempus, et ad certũ locũ limitatam potestatem obtinere. Hinc voltas

nra appetitu sensitiuu n pt ita coercere, ut di loco et tempo-
re ab omni dis bori sensibilis appetitione, ut à primis motibus
sese abducat; sed tantumodo ut ut hocto, ut hoc tempore
ab hoc ut illo boro ut à secudis motibq abstineat. Dico subdi-
ta, ut notes Voltem ad executionem pceptionis suæ impando
n compellere poe, nisi poias sibi subiectas et subditas. quod
gstat Explo poiæ scilt vegetatiua, qua volti neq subiace-
at, neq ei obtenpet: Cum ex volitione & nolitione Voltis
corporis alteraõ, generaõ, formaõ, et corruptio n deende-
ant. Hinc Lucæ cap. vi° Christq hisce uerbis: quis urum,
inqt, cogitando statura sua ut cubitu, ut latus vnguem
adycere pt. Dico necio, qa voltas e ittectq, aliarumq poiarum, eo-
rundemq actuu Domina et Regina adeo ut eiq volitioni ut nolitioni
resistere nequeant, sed impata citra moraõ exequatq testante Expe-
rientia. Vnde D. Aug. lib. 14 de ciuitate Dei cap. 17. Impat aiq
ut moneat manq, et tanta e facilitas, inqt, ut vix à seruitio disce-
natur impiu. Dico denq nisi impediant; vt notes poias ut maxe
Volti subditas, n poe obtempare, si debita bonitatis defectu labo-
rent, ut à supiori et fortiori quadam caa impediant: Et hæc de
Impio Voltis, vnde officiscitur actq impatus q hac vice sine phac
lectione dixisse sufficiant: sequt ia ipse actq impatq, q nihil aliud
e, quã volitionis vt nolitionis nræ p poiam volti nræ subitã
et p eiusdem exteriora mebra uel instrumenta facta executio.
Hinc ut qspia actq impati actionem sibi vendicet, requrit pri-
mo ut voltis nræ sit actq. Ido ut ex actu elicito fluat: Et sic
ut nra voltas hoc ipsum primo voluerit (inquam) prig voluerit

uel noluerit.

ut voluerit. 3tio vt voluntas potia sibi subditae actq voliti execu-
tionem imperiit. Hinc actq impatq dr is, q immediate à potys sub-
ditis voluti, procedente tn illig impio, efficiscitur. Inde Intellectio
visio, Auditio, Locutio, sessio, deambulatio, et hisce cosimiles
tu denig actq impati rationem suscipiunt, si à nra voluntate fuerint
impata et effecta; secus aut, si à voluntate eiusq consensu n processe-
rint, quemadmodu e visio, auditio, locutio, comestio et potatio,
Infantis, amentiu à Cacodaemone exaoitatoru: Item oes motiones
seu motq primo primi, q gsensu et electionem voluntis nra ante-
uertunt. Hinc quoq eodem argumento supig opposito, generatio,
Corruptio, et alteratio humani corporis n st actiones impatae, qae
efficiuntur à potia vegetativa, q voluti & rationi nra n obedit, cu
eoru impio n sit subdita. Actq aut impati cu sit obiectum, à
quo spem seu essentiam sua diffiram sumit, est oe id, circa quod
actq exterior occupatq: Sic fortitudinis actq impati exterioris
obiectu e periculu mortis. Liberalitatis pecunia: Temperantiae cibq et
potq. Ad extremu hic observes, quod actq exteriores seu impati
sint quasi signa sive notae, qbq voluntas nra interna animi nri
habitum, necnon interna volitionem testatur, et qbq velut in
speculo animi, imagine contueri et cotemplari liceat. Hinc quoq
Artes in Rhetoricis ad Alexandru. Cu de spec; sermones lau-
dandi inqt ee ingeniorum & morum velut imagines: Alludit coe
illud proverbium; Examinatoru examinata e oratio. Vox statim
probat rationem: Negs n. qsqua psuendq e dicere, quod n prig mente
agitaverit iuxta Jurisconsultu in lege lateo 55, sed tubero
de supellectile legata. Hinc Ecclesiastici cap. 10, n amictq
corporis, ritus dentium, et ingressq hominu denunciant de illa.

Cui

Cui consonat quoq Iurisconsultorum cois regula; qualem te inuenio, talem te iudico. Et hæc de actibus Elicitis atq imperatis hactenus dixisse sufficiat nobis.

CAPVT XXXIII

De Altera scilt diuisione actus voltis, qua diuidit in actum bonu atq malum: & i° de actu bono eiusq partibus essentialibus.

Hactenus exposuimus primam actus humani diuisionem, qua scilt in actu elicitum et imperatu: sequitur nuc 2da, qua in bonum & malu dicitur. In actu humano bono considero i° essentiam. 2do accidentia: Actus humanus bonus essentiali defione definitur. Est volitio boni ad rectam raonem suscepta, ut q nulla lege ob se, ut ob suas circustias prohibetur. Dico volitio boni ob rplicem caam. i^a e; quia ois actus humanus bonus p se e volitio boni; 3 n gtra. Vt volitio boni, fortitudinis scilt, Temperantiæ, liberalitatis uel Iustiæ cu circustia mala. Ite actus adolescentu, quibus n insit intellectio: Differt itaq actus bonus à volitione boni velut species à suo genere. 2da caa e: quia actus quantuuis ex genere entis, et ex obecto bonus, legiq consentaneus, nisi quoq sit volitus raonem actus humani sibi vendicare nullo mo pt. Hinc actiones Iustæ, teporatæ, liberales laroitiones dementiu; item puerorum actus humani bonitatem n gtinent in se. Dico suscepta ad regula raois ob 4tuor sequentes caas; quarum i^a e, ut significem intellectu oportere prouisse regula, ad quam volitionem sua boni gformet, antequam actu humanu edat: qua regula nil aliud e, quam 3da et quasi forma et caa sui regulati. Vnde nullus pictor imaginem, ad alteram,

quam

quam mente ut oculis suis nunquam pspexerit, gformare potest.
Hinc quoq; Artes lib. 2do Ethic. cap. 6to asserit ad oem vritis
actionem regri n solu voltem, sed et sciam et gstantiam. Vnde
notes actum hois rdm vel ptra legem invincibiliter ignoratam
gestu n fore humanu, nec laudabilem neq; vituperabilem,
saltem respu legis ut circustiae invincibiliter ignorata; et
qdem ob hanc solumodo caam; quia actus humanq supponat
legem pcognitam, ad quam p intellectu et voltem regulet & gfir-
metur. Regula aut illa nil aliud e, quam dictamen raois, seu
lex naalis, oesq; ppositiones ex eâ imediate & necrio sequentes
vti sut pcepta Decalogi: Vel mediate & gtinuenter, pfecte:
quemadmodu sut leges Regu atq; pnpum positiua. 2do ut sic
cem nullu actu moratr bonu, formatr fore bonu, nisi ab intellectu
ad raoem seu legem naalem sit accodatq. Vnde sequitur, qd qs
sciam poit iustum agere maatr, tq nullateng sit iustum forma-
liter teste Arte lib. 2do Eth. cap. 6to: sic quoq si qdam
raoni ut gscia queniat, malu dr, veluti quoq e; Ad Rom.
cap. 14. tq maatr sit bonu, veluti e actq in se et ex obcto
suo bonq, quem qs putaueriit conscia erronea ee malum. 3.°
quia essialis rao et pnpalis pars cuiuscuq actq moratr scilt
boni est pportio et quenientia ipsiq ad raoem et legem naalem.
Vnde D. Dionysiq lib. 4to de Diuinis noibq: Bonu hois, inqt
e rdm raoem fieri d esse. 4to & vltimo: quia dis actus
malq e inter obiectum & rectam raoem ut solumodo errantem
disconuenientia ut dissimilitudo. Hinc dis actq raoni ut mini-
mu erranti dissentaneq e malq, tq ex pte obcti sit bonq. Dixi
in definitione recte a regulam nu, ut notes n satis ee ad

actq boni

actus boni essiam, ut scilt sit gscia (qua quoq ratio dirigens est.) queriens atq gsentaneq, nisi quoq sit recta raonj.) gscia n erranti gsentaneq. Hinc volitio boni cu pribita aliqua circumstia nullo modo bona e, nel bona dr, neq actus boni raoem indnit. Hinc quoq actus raonj erronea.) gscia erranti gsentaneq e queriens bonitatis moralis raoem n suscipit, tq a gscia erronea reputetur, et ex pte obctj sit bonq, quemadmodu e Liberalitas Justia ut fortitudo infideliu in honorem Idoli sui ab ijs exercita. Actus igr bonq in gnre ita definitq dr a Theologis meritu, quod nihil aliud e, quam actus, quo pter suam rectitudinem, sine queientiam cum recta raoe aliquid a Deo ut ab hoc pmeremur. Hic obiter notes velim actum humanu bonu zplicem bonitatu in se gtinere poe. Prima e; Bonitas entitativa seu naalis. 2da e bonitas ex obcto, qua det pem seu essialem suam diffam actui humano. Tertia e Bonitas qua ex circustijs annexis bonis oritur. Ex his pdictis gstat pten actus boni maalem ee obctum boni; pten u° formalem ee obctj boni et voliti regulationem seu gfirmaoem ad recta raoem. Obiectu bonu dr id, quod legi et raonj e gsentaneu sine queiens. Ha duæ ptes giunctim ad actus humani bonitatu requiruntur, adeo, ut si una earu desit (quod fit circustia alicuig mala accessione.) actus humanq dici nullateng poet. Bonu n gstat ex integra caa: Malum u° ex singularibq defectibq Auctore pdicto D. Dionysio cap. 4°. de Diuinis noibq. Hic tn obiter observes velim, vt actus in seu ex gnre moris bonq dicatur n ee necrium, ut oibq bonis circustijs vestiatur seu exornetur, aliqn gentes, infideles nil pequa boni opati fuissent, qd dicere

absurditatu

absurditatem referret, sed ne prohibita circustia cuiusq accessu deformetur. Hinc infidelium liberalitates cateraq actiones justa moratr. ex genere moris vel ex obiecto bona sit, si in Deum creatorem, quem non agnoscunt, non referantur et dirigantur, modo in honorem Idoli ab eis non exerceantur: Ratio huiusmodi haec est; quia ut actus in genere moris bonus dicatur, nullo modo requritur actualis relatio in Deum, sed tantumodo aptitudinalis seu potialis, quam actus humanus obtinet, si ipsi nihil insit, et accedit quod recta scilt rationi adversetur. Et haec de actu elicito (Dico) bono dixisse sit satis.

CAPUT XXXIV

De Partibus subiectis seu speciebus actus humani boni &c.

Actus humanus bonus ita in genere definitur dividitur in bonum tum quo, et bonum simpliciter. Ille non est is, qui ex pte obiecti mali vel alicuius circustiae malae, malus dr: Cum eiusmodi actus nulla ratione bonus dici potit, sed quia respu. defectu alicuius bonae circustiae vel bonitatis debitae (quae est ora gratum faciens) imperfectior est, quam ut per eam vltimam pfectionem seu summum bonum psequi possint, ut est ois actus in genere moris, vel ex pte obiecti bonus ab Infidelibus ut Chano quem hoie, sed extra Dei gram gsituto, exercitus: Drq meritu à Theologis tum quo, seu de gorno, cui ex quadam gorvitate seu rationis guenientia debetur aliqua merces temporalis. Hinc ille versiculus.

Qua cum mortali bona fiunt, dant bona terra
Cor facit humile et minuit tormenta geherna.

Actus bonus simpliciter est is, quo vitam aeternam promeremur et dundaxat

fundarat ab eo exercetur, & fit, q peccati mortalis expers, &
in ord Dei gstitutg fuerit: Drq meritum simpliciter seu meritu
de condigno à Theologis dicitur. Et hæc de actus boni essentia,
eiusq partibus tum essentialibus, tu subiectis seu speciebus; sequuntur
iam accidentia.

CAPUT XXXV

De Accidentibus actus boni, quorum constitu-untur quinque.

Accidentia, quæ actu boni gsequuntur, sunt bonitatis ipsius
augmentum, Laus, Honor, Reverentia & Merces. Actus huma-
ni bonitas fit auctior & amplior ex variis causis. Primo ppter
maiorem obiecti bonitatem: Melioritatem aut obiecti n metia-
ris melioritate entis naturalis, sed entis moralis, vel legis ut gsilij
melioris pfectioriusq bonitate. Nam cu actus exterioris bonitas
in voluntate; & gtra voluntis bonitas in actu exteriore redundet,
quo qs pstantiq nobiliusq gsilium vel preceptu elegerit, eo melior
& pfectior, cu ipsa voluntas tu ipsius actus fuerit: Expto duoru,
quoru vnq Virginitatem; alter vero matrimoniu amplexus fue-
rit: Vel et expto vidua 2° Iudaxat minuta in Gazophilacium
mittentis, quæ plus oribus Pharisæis, Scribis, aliisq divitibus offere-
bat Deo, qa totu victu, seu tota sua substantia in Gazophilacium
& sic oia, quæ de sua penuria habebat, mittebat: Divites u°
n totas facultates suas, sed tm ex eo, qd supfluebat Marci vi°.
sub finem. 2do Actus bonus fit melior ppter finem & terminu
quem reatu assequatur & attingat, cum ois opaio cupleatur,
& pficiatur termini sui gsecutione: Et sic volitio boni, quæ

exteriori

exteriori ope bono gpletur melior est eâ, quæ terminu suu n pertigerit. Tertia caa est bonarũ actionũ multiplicaõ & reiteratio. 4ta caa durãõ seu gtinuãõ bonæ vottis. Nam quo diutiq vottas ẋra in bono perseveraverit, eo melior indicabitur: Ergo & ipsig actus bonitas augetur: Cũ vottis tanquam caa bonitas in actũ suu tanquam n effectũ fluat & refluat. 5ta caa: vottis ê intensio: quanto n intensiq vottas in bonũ sese inclinuerit; tanto cũ ipsa tũ ipsig actg melior exurgit. 6ta caa ê bonarũ circũstiarũ multitudo: Nam actus bonq tanto melior, quãto pluribq circũstijs bonis exornatq fuerit. 7tima et vltima caa ê eventq subseqns apposita tũ distinctione, iquâ eventus distinguitur in pcogitatũ seu puisũ & n puisũ: Na si sit puisq auget bonitatem vel malitiam; q n intellegerit & puiderit fore, ut ex actu suo plurima bona ut mala scaturiant, neq ppter hoc illũ dimiserit, huiq certe vottas ut ordinata vel deordinata; & ob id ipsig actus melior vel peior fuerit. Qualis n caa, talis effq: Si aut n puisq vel pracogitatq fuerit, tũc si per se & ex naa actus voliti bona ut mala yseqnt; pari mo bonitatẽ vel malitiã adaugebit: cũ clarũ sit meliorẽ fore eũ actũ, ex cuiq naa seu ex quo p se plurima bona pfluxerint; peiorẽ uõ ex quo plurima emerserint mala: Si uõ eventq n puisq p accidens seu n p se ex actu exercito vel exercendo sequatur, tũc actũ pcedentẽ neq meliorẽ neq peiorẽ efficit, adeo vt bonũ n malũ, ut malũ n bonum reddat. Nil n indicatur tale vel tale ex eo, qd ei p accidens accidit. Hinc vinũ vel liberalitas n culpatur bibentis ut accipientis abusu: neq miuri-

ans

ans excusatur ex eo, quod accipiens patienti & sedato aio per,
tulerit. Et hæc de anoneto actg boni bonitatis: Sequuntur
reliqua accidentia. Laus è sermo, quo bonũ, quod alicui adè,
ut adeè vdr, ut legi & naa queriens approbatur. Vnde Artes
rdo Rhet: cap. 22: Oes, inqt, ex ijs bonis, qua alicui adsũt
vel adeè vidnr, laudant; simitr et vituperant ex gtrarijs: Estg
laus ex proprijs & n alienis actibus petenda Artes eod. lib. 2do
Rhet. cap. 22 Reverentia è animi reputaõ, qua alicuig viz,
tutis bonitas magni fit. Honor è exhibitio reverentia in testi,
moniũ excellentiæ alicuig. Vnde honor fluit ex reverentia; cũ
n facta et bona, q ipsi adsũt, n magni ducimg, eidem honorẽ
n exhibemg. Vnde Artes 3o Rhet. cap. 5to asserit Honorẽ esse
existimaõis bnfactiva iudiciũ: Honoris ptes vel potig siona st
Sacra, Memoraões, Carminũ decantaões, Delubra ꝛc. Arte
eodem. Gloria è clara cũ laude notitia. Vnde Artes 3o Rhet. cap.
5to. Gla, inqt, è, cũ virtuosg à cũctis laudatur, aut id habere pu,
tatur, quod oes vel plures, probig vel prudentes expetũt. Fama
bona è popularis attestaõ de actibg bonis pstitis vel malis omis,
sis. Merces denig è actus seu opis boni quasi debitũ pmium
Ex singulorũ accidentiũ traditis definitionibg colligis laudem, reve,
rentiam, & reliqua solis bonis actibus velut ppria attributa
convenire; et ob id iniquũ fore, malis actibus eadem attribui.
Hinc Ezechiel 13. Disce verbis m adulatores, q comodi sui gra
iniquos laudant, invehitur: Væ illis, q gsuũt pulvillos sub o
cubito mang, & faciũt cervicalia sub capite vniversæ ætatis.
In hunc aut finem pulvillg sub cubito, et cervical sub capite
ponitur.

ponitur, ut bono molliter gescat: Quicũq; aut adhibq malis ade-
latur, pulvillũ sub cubito, cervical sub capite ponere videtur,
ut q corripi ex culpa debuerat, in ea fulty molliter gescat.
Consonat Isaias cap. 5to: Va, mqt, q dicitis bonũ, malum dicen-
tes, tenebras, lucem; & lucem, tenebras. Accedit Artes 3° Eth.
cap. 12° hisce verbis: Virũ fortem, justũ, et virtem ob opera
& actiones bonas laudemq. Idem Artes cap. 3° Eth. 9° Virtis
& beneficentia præmiũ honor; Indigentia v° auxiliũ, lucrum,
Et hæc in vniversũ de actu bono hactenq nobis sufficiant dixisse,
superest igr, ut perpaucis etiam actum humanum malũ in-
terpretemur.

CAPUT XXXVI

De Actu humano malo.

Actus malus est volitio alicuiq gtra legem sive gtra dicta-
men raõis tam erronea, quam etiam recte suscepta. Dico Voli-
tio; vt sigcem & notem actus involuntarios, quamvis legi
maatr repugnent, moratr tn atq formatr n fore malos, &
ob id neq vitupabiles, neq et punibiles: Dixi alicuiq et qdem
in onre ob seqntes caas: Quarũ 1a 2, ut cõprehendam etiam
obiecti boni volitione: Nam velle bonũ obiectũ male, ob mala
circustiam, actq mali raõem indult. 2do ut comprehendam etiam
obiecti volitionem mali ob bonã circustiam suscepta. Nam
velle malũ obiectũ, ut bonũ eveniat, pariter raõis dictamini
adversetur; et ob id mali actq raõem suscipit. Dico 3tertia
alicuiq et qdem in singlarj & n in plralj, ut notes actũ
malum fieri ex vniq dundaxat malæ circumstiæ accessu, ut ex

ex antecedentibus liquet. Dico (gtra dictamen rationis) ut notes formalem seu essialem rationem esse malitiæ moralis, n actionem ipsam in se consideratam, quæ vidit videt Ens vel res naalis (qa de Ens vt ens est bonum Geneseos 1°; ad cuiq productionem, gseruationem et actionem DEVS ppetuo et necrio, gerrit.) sed actionis ipsiq disconvenientiam seu repugnantia gtra dictamen rationis, qua vocatur debitæ rectitudinis carentia seu privatio, mordinao, deformitas, ad quam DEVS nquam gerrit. Hinc fornicator n peccat, qa rem habeat seu gsuetudinem cu muliere aliqua, sed ideo, qagsuetudinem illam gtra legem exerceat. Dico tam erroneam, ob caas sequtes: Inter quas prima est, quia vt actus sit et dicatur malg, sufficit sola volitio agendi gtra legem, tz volitu ex naa sua sit bonu, licitq; gveniens, atqz q agit gtra gsciam erroneam seu errante habet volitionem agendi contra leoem DEI, quem gscia errans nobis siccat ac repsentat. 2da caa est Auctoritas Artis: qui lib. 5° Eth asserit p se loquendo inconveniens ee, rectam raoem n seq: p accidens u raoem falsa et errante n sequi. 3tia et vltima caa: Quia vt actus malg dici pot: requrit 3a. Primo lex, q sub poena qpiam fieri, vt n fieri pcipiat. Hinc Apstg ad Rom.: Vbi nulla lex, ibi nulla prvaricao. 2do requitur cognio istiq legis, ad quam fuit cognioem actq humanq gformet: Invincibilis n ignoratia obstat actui humano, cu pariat mvoluntariu. 3tio denq requitur volitio actualis agendi gtra legem pcipienti. Jam n° in actu gtra cosciam errantem suscepto, hæc 3a simul requitur et gcurrit.

Nam lex ē ipsa conscia sciens vel repsentans nobis legē Dei iudicium. Legis cognio est ipsa psuasio gsciæ et iudicium, qua nobis psuadeng actu ēe gtra legem Dei. Volitio demū peccandi est ipse actus gtra consciam errantem exercitus. Et hæc de actibus humanis hactenus dixisse sint satis.

CAPUT XXXVII.

In quo discutitur sequens quæstio.

Utrum ad Ethicum spectet actuum humanorum interpretatio?

Affirmatur quæstio ex rationibus sequentibus: Quarum ja est: Quia Ethica est prima propia, unde virtutes enascuntur, et citra q illæ intelligi n possunt, interptari. Propia n. sunt omis cognionis fontes et cæ Artes ja Posterior. cap. 2. Atq virtutum cæ et fontes sunt actus humani: qa habitus ex operationibus similibus fluunt, ipsarumq differas habitus ipsi sequuntur. Ido Eth. cap. ja. Ida cæa: Quia actus humani numerantur inter propia virtutum externa: nz inter cæas instrumentales. cum omis habitudo, proptitudo et agibilitas ad agendum acquiratur p actus n qdem naales, sed humanos. i. per voluntarios ex electione proficiscentes: Quia nulla poia acquirit habitum per actiones sibi congenitas, et ad quas determinata, et n indifferens sit: Opto visus et auditus, q per visiones et auditiones utpote mere naales habitus videndi et audiendi n acquirunt. Hinc Artes Ido Eth. nihil inqt, quod insitum et

inatum

innatu est, aliter atq est, neq aliud qquam aliter, atq ipsig naa ferat, potest assuefacere. Epplo lapidis et ionis.
3tia caa: Quia Ethici interstarij est, qd sit Electio, qd intentio et Voltas: Ergò et actus humanos interptetur, qa Voltas, Intentio et Electio ittioi et pcipi nequent, nisi quoq actum humanu ittigamq et interptemur; cu caa exacte ittioi nequeat citra effectu suu: Et qtra cu sint relata. Actus aut humanq est voltis et Electionis effectus. 4ta et Vltima caa; Quia actiones humanae suscipiendae sut, oium virtum maam circa quam Artes rdo Eth. cap. 2. Vbi ille asserit; quod abstinendo à voluptibq efficiamur temperati, et facti iam temperati, ab ijs possimq maxe abstinere.; Sic assuefaciendo formidulosas res parripendere, subireq ipsas atq perferre, fortes eradamq, fortesq facti res formidulosas perferamq, et maxe, ut semel dica, nulla e virtq, quae n versetur circa actione humana suscipiendam vel negligendam, debitisq suis circumstijs exornandam. Hinc Artes Virtem rdo Eth. cap. 3. definit. Quod sit facultas agendi res optimas circa voluptates et dolores: Vitiu aut contrariu. Nec obest, quod actus humani sint Instruentales caa, uti superiq diximq: Ergò n sut maa circa quam.; cùm vnu idemq eodem tempore n ee potit eiusdem caa instruentalis et maa circa quam; Nam actus humani (ut resoluatur obiectio) respu virtum aegrendarum sut caa instruentales. Respu 1° iam aeq

sitarū sūt maa circa quam. Et sic diuersorum respu
potest vnus et idem specie actus vicem instruenti, et vrc
maa circa quam subire. Quocirca cū actus humanq sit
maa circa quam virtum. Qis rao suadet, ut Ethicq scitti
oentia faciliori qseqntiū interpretetur, qd sint actus hu
mani. Turpissimū n. fuerit fabro ignorare maam circa
quam versetur. Hinc Q. Mutiq S. Sulpitio in caūs oran
dis primū locū Roma tenēti; caas aut et terminos Juris
in quo versabat, ignoranti, ignoraiam terminorū hisce ver
bis exprobauit et obiecit. Turpe è Patricio et nobili caas
in foro oranti ius, in quo versatur, ignorare. Ob hanc
et alias superiq recitatas caas actuū humanorū maam et es
siam, ut definiendo et diuidendo Ethicorū studiosis
exponerem, docendi rao me impulit. Et hac de prpis
ornatibq exteris oium virtutū; superē ut interna
etiam prpia virtutū interpretemur. ☞

Finis prioris Ethices
partis.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST